CONVORBIRI LITERARE

No. 12. BUCUREŞTI, DECEMVRIE, 1912. Anul XLVI.

ZĂDĂRNICII

. . . .
«Et je sais qu'elle doit mourir,
En joignant ses mains impuisantes,
Et lasses enfin de cueillir
Ces fleurs absentes».

(Maeterlinck)

Biet suflet, tu!...
Ne 'ntoarcem iarăşi din zarea drumurilor mute,
Pe care le-am bătut cu-acelaş zadarnic dor de-atâtea ori,
Şi iată-ne din nou ilotii,
Atâtor îndoeli temute,
Ce ocolesc din nou hotarul pe care-au fost pornit să-l mute,
Şi se întorc din nou pe drumul zădărnicit de-atâtea ori!...

Se 'ntorc din nou rătăcitorii,
Porniţi spre raiuri neştiute,
In dorul unor flori pe care nu le-au văzut de cât în vis,—
Se 'ntorc din nou rătăcitorii,
Ce nu s'au bizuit sămute
Din calea lor zădărnicită hotarul unui drum închis....

Biet suflet, tu!...
Ne 'ntorceam iarăşi din zarea drumurilor mute,
Pe care le-am bătut cu-acelaş zadarnic dor de-atâtea ori,
Simţind în arşiţa din creeri,
Şi'n frigul mânii abătute,
Acelaş gol săpat de lipsa atâtor neculese flori!...

Pe-acelaş drum,
Ne 'ntorceam iarăşi, cu ochii stinşi de plâns, şi — poate —
Orbiţi de tot, de data asta, de raza vitregei lumini,
Ce n'o mai ştì să ne înbie,
Şi n'o mai ştì să ne arate
Nici stavila ce'nchide drumul înşelătoarelor grădini...

Dar florile in dorul căror am rătăcit — nebuni — o viaţă
Nu vor mai ştì de acum, biet suflet, să ne aţâţe ochii stinşi
Ci'n adâncimile-ţi tăcute
Ne vor durea ca o povaţă
Venită prea târziu s'adape nesaţul unor bieţi învinşi....

....Şi cine ştie de vre-odată, —
Gândindu-ne la câte toate
Ne-au ispitit când-va în viaţă, —
N'om blăstămà, de ură plini,
Grădinile în dorul căror am ocolit — nebunii, poate,
Atâtea flori crescute 'n raiul unor grădini adevărate
Şi-am ocolit, poate, nebunii —
Trecând sălbatici şi străini
Atâtea flori nebănuite,
Atâtea flori necăutate,
Care au trăit chemând zadarnic căldura unei mâni, —
Şi, poate,
Vor fi murit de mult acuma,
Vor fi murit de mult, uitate,
Acolo, undeva, prin spini.....

ELENA FARAGO.

IARNA

(Pastel)

Omăt pretutindeni. Cât bate ochiul, pământul e ca spoit cu var. Ger. Crivăţul se sbuciumă. De sus nu mai cad fulgi. Dar spulberătura tot aşterne troene. Nu-i pui de om, sau vietate, pe afară. Nici pasăre, nici câine.

Trenul e potmolit. Din depărtare se vede o maşină de ajutor. Fumul se deşiră în urma ei, drept ca o tăetură peste un *t*.

In namiezi se deschide pârtia. O târlie. Copitele cailor coptoroşesc zăpada. Ţăranul, strâns în zeghe, îi mângâe cu biciul. In fund e zgriburită cu spatele spre vânt o mueruşcă. Suflă în pumni să-i încropiască.

Cerul s'a luminat. E soare cu dinţi: Omătul sclipeşte. Vântul s'a topit.

Din spre pădure se aude o detunătură de puşcă. O droaie de vânători gonesc un şoldan.

Sub streşini atârnă o cumetrie de ţurloaie de ghiaţă. In porumbul ce stă strâmb, ca un beţivan cu căciula de miţe bălane pe creştet, câteva vrabii ciripesc şi abia îndrăznesc să-şi arate ciocurile.

Un curcan stenahorisit stă în pragul casii schimbând picioarele. Moţul îi atârnă peste plisc şi-l supără ca ceva de pristos.

Incet — încet sorele scapătă în asfinţit și spune neaoșului unchiaș, câmpul, noapte-bună.

Umbrele ies din pădure și sfioase își desfășur zăbranicul. Crivăţul începe iarăși să sufle în tilinca-i de capiu. Se aude un urlet de lup. Câinii îi raspund.

Apoi tăcere, ca în altar....

Și, par'că nu mai trăești, par'că visezi...

MIHAIL I. CHIRIŢESCU

ŞCOALA DE PICTURĂ VENEŢIANĂ

LA

KAISER-FRIEDRICH-MUSEUM DIN BERLIN

(Urmare)

„Tiziano Vecellio, scrie un istoric, amicul şi elevul lui Giorgione, străluceşte cu toată 'splendoarea geniului, cu toată măreţia unui Rege. Nimic mai mult decât acest pictor, la care cultul formei valora mai mult decât sentimentele, n'a zugrăvit mai bine frământările unei societăţi, pornirile simţurilor, frumoasele femei cu părul blond, cu sânurile albe şi opulente, cu buzele sensuale, cu ochii plini de voluptate. În scenele din Evangelii, el amestecă societatea veneţiană din timpul său; madonele sale nu reprezintă pe maica Domnului, frumoasă de o frumuseţe ideală, scufundată în privirea fericirilor cereşti, ci o femee, frumoasă de o frumuseţe profană, mişcată de patimi pământeşti". S'a spus cu dreptate de Tiziano că el rezumă pe Giovanni Bellini, pe Giorgione şi pe Palma, şi că prepară pe Tintoretto, pe Veronese şi pe Tiepolo. El adaugă la invenţiunile predecesorilor săi „o bogăţie a coloritului, o putere de concepţiune şi o forţă dramatică necunoscută încă" şi care fac din el cel mai complet dintre pictori. Muzeul din Berlin nu posedă de el decât cinci portrete: toate însă de întâia importanţă. Portretul amirarului Moro (Nr. 161) in armătura sa de luptă, este cel dintâi în dată. Figura impozantă, gestul energic de comandă, arată pe un om, cum spune Burckhardt", care şi-ar păstrà aerul gradului său şi dacă ar lipsì accesoriile cari-l indică". Culorile închise, capul

energic reeşind pe un fond negru, fac un efect puternic. Cu toate aceste, cu cât este mai remarcabil portretul bărbatului necunoscut, într'o simplă haină neagră (Nr. 301). Văzut până la brâu, un tânăr palid, cu o mică barbă neagră, îmbrăcat în negru, priveşte pe spectator. Atitudinea lui simplă şi naturală, nobleţa şi liniştea fizionomiei sale, sunt de nedescris. Tiziano ajunge la efectul cel mai mare prin mijloacele cele mai simple, fără atitudini teatrale, fără accesorii, fără umplutură. Într'un asemenea portret se vede bine ceeace Burckhardt numeşte *colosalitatea* lui Tizian, magia de a da stilul grandios unui portret de mărime obicinuită şi de atitudine simplă. „Tiziano, scrie Lanzi, întrebuinţă umbra cu multă băgare de seamă, şi-şi formă o manieră care nu este cea a unui imitator riguros al naturii, ci care ţine mai mult de ideal.... În portrete el da cea mai mare forţă a penelului său la ochi, la nas şi la gură, şi lăsà celelalte detalii într'un fel de vag, care favorizà mult spiritul capetelor şi contribuia la efectul lor". Ce este mai elocvent decât portretul lui Carol Quintul zugrăvit de el, împăratul suferind, îmbrăcat într'o haină neagră, cu ordinul Lânei de aur legat la gât cu o simplă panglică roşie, cu picioarele umflate de podagră puse pe o pernă: Tiziano, scria Pietro Aretino, zugrăvind pe Cezar, ar anulà drepturile ce moartea crede că are asupra lui"; sau acel minunat Francisc I dela Louvre, făcut după o medalie, efigie definitivă a Regelui cavaler, elegant, voinic şi sensual. Portretul lui Tiziano dela Berlin (Nr. 163), zugrăvit de el însuşi cam pe la 1550 şi rămas neisprăvit, ne prezintă pe maestru într'o etate înnaintată, dar plin de forţă şi de aceea „maestatea senatorială" pe care Reynolds o găsià în portretele sale. Viaţa lungă şi plină de onoruri a lui Tiziano a făcut rău renumelui său în faţa persoanelor pasionate cari vor ca un artist să trăiască numai în dezordine şi pasiuni. „Giorgione, plin de pasiune, scrie Stend hal, a murit la treizeci de ani". Tiziano ştià foarte bine să-şi exploateze renumele său. Împreună cu Sansovino şi Are-

tino el formă faimosul „triumvirat“ care împiedecà pe alţi artişti de a ajunge la glorie şi la lucrări bine plătite. Aretino se pricepea de minune nu numai de a glorificà pe Tiziano, dar de a criticà pe rivalii săi, începând cu Michel Angelo; Tiziano, care după expresiunea lui Velasquez „purtà drapelul pictorilor din Veneţia“, simţià nevoia de a fi lăudat, şi gloria sa căutată: „îi trebuià o pompă teatrală, o rumoare organizată cu dibăcie împrejurul operelor sale pline de efect, pe cari prinţii le comandau „lagrimose piu che si puo“ şi pe care el le făceà după această comandă“. Cu tot acest zgomot făcut împrejurul său, el trăià ca un înţelept în casa-i de pe lagunele îndepărtate, la nordul Veneţiei“ de unde privià în faţă Murano, colinele dela Ceneda, şesul dela Mestre; piscurile Alpilor dela Cadora în depărtare, îi arătau locul său natal. Un peisagiu plin de verdeaţă, cu culorile nuanţate ale văilor, se întindeà dinaintea ochilor săi, dominat de piscul original al muntelui din patria sa, pe care el l-a zugrăvit de atâtea ori“. El erà un mare peisagist, dar nu abuzà de acest talent, ca alţi pictori „cari ar fi zugrăvit arbori în mijlocul mărei“ numai pentru a arătà abilitatea lor. Tiziano voia ca peisajul să servească subiectului: în „martirizarea S-tului Petru“, el zugrăvì un arbore stufos din grădina sa, care măria încă oroarea scenei. Amicul său Aretino, care se numià „un alt Tiziano“, ştià să guste de asemenea tablourile ce le prezentà la fie-care moment Veneţia; el ştià să descrie spectacolele măreţe ce i le dau aerul, lumina, acestui oraş minunat. „După ce am prânzit singur, scrie el lui Tiziano în cea mai frumoasă poate din scrisorile sale, sau mai bine zis in tovărăşia acestor figuri care nu mă lasă să simt gustul nici unei mâncări, m'am sculat de la masă. sătul de disperarea în care m'au adus. Şi ast-fel, cu braţul rezemat de pervazul unei fereşti, şi cu peptul culcat de asupra, ca şi aproape tot restul persoanei mele, priviam, scufundându-mă în admirabilul spectacol ce-l făceau bărcile nenumărate pline de străini şi de

cetăţeni, care mulţumiau nu numai pe cei ce priveau, ci chiar şi pe Marele Canal el însuşi, bucuria celor care îl străbat. Şi îndată ce se isprăvì spectacolul dat de două gondole, care, conduse de doi barcaroli faimoşi, se întreceau la cursă, avui o mare plăcere văzând mulţimea, care pentru a asista la această cursă, se oprise pe puntea Rialto, pe cheiul Gamerlingilor, la Pescaria, la traghetto S-ta Sofia şi in Casa da Mosto, Şi pe urmă, după ce această mulţime plecă plină de veselie urmându-şi drumul, eu, ca un om care, nemulţumit de el insuşi, nu ştie ce să facă cu spiritul şi cu gândurile sale, mi întorsei ochii spre cer, care, de când Dumnezeu l-a făcut, nu a fost mai plin de culori şi de umbre. Aerul erà aşa cum ar voì să-l reprezinte cei ce te invidiază, pentru că nu pot fi Tiziano. Admiră-l în descrierea mea: mai întăi erau edificiile, care, cu toate că făcute de piatră, păreau făcute de o materie artificială. Pe urmă, priveşte atmosfera, care, în unele părţi erà curată şi vioaie, şi în altele tulbure şi moartă. Mai priveşte minunea ce o făceau nourii formaţi şi umezeala condensată. Aceşti nori erau aproape de coperişurile edificiilor, jumătate pe planul întăi, jumătate pe penultimul. Căci fondul era plin de un abur negru-cenuşiu. Admiram culorile felurite ce apăreau pe ei. Cei mai de aproape ardeau ca flăcările focului soarelui, şi cei mai depărtaţi erau roşi ca miniumul, ceva mai puţin arzători. Cu ce frumoase trăsături de penel natura zugrăvia aerul, colo sus, îndepărtându-l de palate cum face Vecellio în peisagele ce le zugrăveşte! Unele părţi păreau verde-azuriu, altele de azur verde, compuse de natură, maestra maeştrilor. Atmosfera se amestecà cu umbrele şi luminile, şi scotea atât de bine în relief ceeace ea voia să scoată, şi ştia aşa de bine să amestece cu fondul ceeace voia să amestece, în cât eu, care ştiu că penelul tău este geniul geniurilor, am exclamat de trei sau patru ori: „O Tiziane! unde eşti?“ Pe legea mea, dacă ai fi zugrăvit ceeace eu îţi povestesc, ai fi indus pe oameni în mirarea în care eram eu,

văzând un aşa tablou, şi o aşa minune ce nu erà să dureze". Aceşti oameni, artişti sau scriitori, încântaţi de frumuseţa şi farmecul Veneţiei,iubiau la nebunie acest cer, aer şi această lumină minunată: Aretino se arată în această priviinţă demnul amic al lui Tiziano. Acesta, care trăià ca un filosof la el acasă, petreceà la Aretino: aici întâlnià el pe frumoasele veneţiene, pe Angela Zaffetta, pe o Sandella, pe o Marietta dell'Oro, pe o Margherita Pocofila, faimoasele *Aretine*, modele superbe pentru un pictor de femei. Tiziano însă, pictor de curtezane şi de ducese culcate fără nici un vestmânt, ştià de asemene să reprezinte inocenţa. Nimic mai fraged, nimic mai vioi, de cât portretul fiicei lui Roberto Strozzi, o Medicis de pe mamă, (Nr. 160 A), zugrăvit la Veneţia în 1542. Portretul este unul din cele mai frumoase portrete de copii care există, prin vioiciunea şi sănătatea modelului, şi prin frumuseţa coloritului. Imbrăcată într'o rochie lungă de mătasă albă pe care străluceşte un brâu de juvaeruri, copiliţa, în picioare, se joacă cu un câne. In fund un peisagiu minunat se vede prin fereastra deschisă la dreapta spectatorului; o draperie acoperă pe jumătate un baso-relief antic, pus dedesuptul ferestei. „Când familiile mari, scrie Morelli cu ocaziunea acestui portret, încep a-şi vinde portretele strămoşilor lor, nu mai e mult de aşteptat de la ele......" Un portret de femee de la Berlin este vestita Lavinia, fiica lui Tiziano (Nr. 166), strălucită sinfonie în galben, imagină eternă a tinereţei sănătoase şi pline de speranţă: Lavinia, frumoasă, blondă, cu forme pline, îmbrăcată într'un splendid brocard de aur, ridică sus cu amândouă mânele o tavă de argint plină de fructe. Ca fond, o draperie galbenă. Gestul elegant, frumuseţa figurei inocente surizând către spectator, sunt de nedescris. Este unul din cele mai fericite portrete ale lui Tizian, în care bogăţia coloritului şi frumuseţa modelului se unesc pentru a da o capo d'operă inimitabilă.

Se poate spune că Tiziano n'a avut elevi: el se grăbià

de a închide atelierul său pictorilor care arătau un oare care talent, Paris Bordone sau Tintoretto. Acesta căută de a fi iniţiatorul unei manieri noi, care să perfecţioneze pe acea a lui Tiziano, adăugându-i ceea ce-i lipsià. „Desenul lui Michel Angelo, şi coloritul lui Tiziano" scrie el în atelierul său: el copià fără răgaz operele celui de al doilea, şi studià zi şi noapte copiile statuelor lui Michel Angelo.Se poate spune însă că el a exagerat manierele amânduror maeştrilor. Tintoretto este un maestru unic în şcoala veneţiană. Nu i s'ar găsi un tovarăş de cât în il Greco. Tintoretto într'adevăr areceva ce aminteşte violenţa de efecte ale şcoalei spaniole". El nu neglijà nici un mijloc de a studià şi a găsi efecte noi; desemnà de multe ori modelele sale la lumina unei lămpi, pentru a obţinea umbre mai pronunţate, şi a da clar-obscurului său mai multă vigoare. Studià anatomia cu amănunţime, căutând mişcările cele mai curioase pentru a da composiţiilor sale varietatea naturei, îşi făceà modele mici de carton sau de lemn, pe care le suspenda în aer, pentru a studià perspectiva de jos în sus, mai puţin cunoscută la Veneţia de cât în şcoala lombardă. „Cu aceste mijloace reuşì el a crea tablouri adevărat perfecte, ca „Minunea Sfântului Marcu", de la Academia din Veneţia, de care Burckhardt a zis „că a depăşit limitele artei veneţiene", composiţie pe care mişcările dramatice ale personagilor, coloritul viu, figura de o îndrăsneală neauzită a sfântului ce cade din văzduh cu capul în jos, o fac unică. Formele lui Tintoretto sunt mai svelte şi mai agile de cât acele ale lui Tiziano, rotunde şi pline; composiţiunea lui este departe de a avea ponderaţiunea acestuia; Tintoretto este însă plin de efecte dramatice necunoscute acestuia: ce aer de apariţiune supranaturală are Christos în tabloul de la San Rocco din Veneţia „Christos în faţa lui Pilat", cu statura înnaltă învelită într'o draperie albă, singur luminat în mijlocul composiţiunei, pe când celelalte personagii se agită în obscuritate. Coloritul său, în care predomină cenuşiul

şi albastru-verzui, adaugă la puterea dramatică a picturilor. In marea „Anunciaţiune“ de la Berlin (Nr. 298 A) sentimentul profund, atitudinea umilită a fecioarei, lumina răspândită de înger, sunt de un mare farmec. In genul mitologic „Luna înconjurată de Oare“ (Nr. 310) este o capo d'operă în care frumuseţa formelor Lunei, fantezia accesoriilor, îndrăsneala atitudinelor sunt puse în valoare şi mai mult prin coloritul în tonuri aurii de o căldură de nedescris. Ca portretist, Tintoretto este absolut superior: portretul unui bătrân, şi cel al unui procurator a S-tului Marcu (Nr. 298 B şi 299) sunt superbe. Toată mândria şi forţa nobleţei veneţiene se văd pe aceste pânze, unde figurile fine uzate în afaceri, reese pe fondul somptuos al costumelor, mai cu seamă pe superba robă de catifea roş-închis îmbogăţită cu blană. Cei trei camerlingi la picioarele S-tului Marcu. (Nr. 316) pe de altă parte, sunt un bun exemplu de portret colectiv veneţian, în care se făceà mai mult portretul funcţiunei de cât a persoanelor. Dacă la Tintoretto perfecţia execuţiunei ar fi răspuns totdeauna puterei dramatice a concepţiunei, dacă impetuozitatea caracterului său l-ar fi lasat să producă mai încet, Tintoretto cu imaginaţia sa puternică, cu coloritul său care făceà ca tablourile sale să pară a fi luminate de fulgerele unui cer de furtună, ar fi fost unul din cei mai mari pictori ce au existat vre o dată.

Pe lângă aceşti maeştri, o sumă de maeştri mici, dar care de multe ori se măsură cu un Tiziano; ast-fel Savoldo din Brescia, de multe ori rece, greoi, dar a cărui lumină de subterană în „Ingroparea lui Chistos“ (Nr. 307 A) adaugă atât de mult la efectul dramatic al scenei; tânăra sa veneţiană (Nr. 307), privind atàt de cochet de sub şalul său galben de o culoare atât de bogată, şi pe care el o represintă de atât de multe ori este o Magdalenă în intenţiunea sa; dar de loc pocăită. Çu cât mai mult seamănă ea, cu privirea-i veselă şi plină de viaţă, cu veneţienele care trec astăzi pe Ponte de Rialto, învelite în lun-

gile lor şaluri negre! Romanino, tot din Brescia, este tocmai contrarul lui Savoldo; plin de fantezie, zugrăvind uşor, cu culori transparente şi vii, inventând fără muncă scenele; în „Madona cu sfinţi" (Nr. 157) el zugrăveşte tocmai în maniera lui Bellini; „Plângerea lui Christos" (Nr.-151) este din contra o compoziţie liberă, vie. „Tăerea capului S-tului Ioan" (Nr. 157 A), este şi mai interesantă. Composiţia este luată de la A. Dürer; dar câtă libertate în execuţiune, ce culori curioase şi fragede, şi cu cât desgust aristocratic ţine femeea capul tăiat în mâni! Prin atidudine şi colorit, este un tablou de efect rar în şcoala veneţiană. Calcar, nu ar trebui poate, de şi a studiat la Veneţia, să fie numit printre veneţieni, el îşi însuşi însă atât de mult modul de a zugrăvi a lui Tiziano, în cât multe din tablourile lui îi fură atribuite; şi pe urmă, imitând maniera lui Rafael, tablouri de ale lui fură atribuite acestuia. Portretul de bărbat de la Berlin (Nr. 190), datat din 1536, este unul din cele mai frumoase din salele veneţiane. Un bărbat blond, îmbrăcat în negru, este representat pe un fond de ruine; în fund un peisaj. Coloritul cel mai splendid al şcoalei din Veneţia străluceşte în acest tablou; pe când în execuţia ruinei şi a peisagiului se văd culorile reci şi transparente şi amănunţimea şcoalei olandeze: ceece dă un portret de un farmec unic.

Moroni este un portretist de întâia însemnătate: capo d'opera sa dela National Gallery din Londra, portretul unui simplu croitor tratat însă în marele stil, rămâne neuitat. În Berlin de asemeni portretul unui învăţat (Nr. 193), are calităţile proprii ale maestrului: ştiinţa atitudinei, profunzimea privirei, sobrietatea coloritului.

Lipseşte însă acel grandios al lui Tiziano şi al lui Paris Bordone, acea artă şi acea magie de a da în portretele lor imaginele definitive ale unei generaţiuni mari şi bogate. Fără aceşti maeştrii, fără un Veronese, un Palma şi un Tintoretto, istoria Veneţiei ne-ar rămânea necunoscută în multe părţi; şi tocmai într'un timp în care ea avea ul-

timile voci de splendoare, în timpul vizitelor de regi, procesiunilor religioase bogate; în timpul victoriei dela Lepante! Într'un timp în care patricienii îşi consacrau încă toată viața lor mărirei patriei; unde moravurile îşi păstrau mult din severitatea primitivă, şi unde mândria neamului, sentimentul responsabilităţii şi încrederea în sine se citeşte, în portrete, pe figurile gravilor magistraţi.

Un carnaval care durează o jumătate de an; o societate care umblă mascată şase luni pe an, dela Dogaresă şi Nunțiul papal, până la cel din urmă valet. Un lux neauzit, averile câştigate de strămoşi risipite în joc şi în amoruri. palatele vechi modernizate, decorate din nou, pentru a fi în armonie cu costumurile; interioare rococo, brocarduri înflorite, broşate cu aur şi cu argint, lustruri de cristal, oglinzi, mobile aurite, făcând un fond potrivit perucilor maestoase, bastoanelor înnalte, giuvaerelor nenumărate ale patricienilor; patriciene, care nu eşiau de loc din casă în vechea Veneţie, întrebuinţându-şi câte şeapte ore pe zi la tualetă, şi eşind cu sânul descoperit. Mănăstiri cari nu sunt decât saloane de conversaţie, săli de concerte, când nu sunt locuri de întâlnire. În locul liniştei de pe pieţi şi canaluri, când veneţienii erau toţi la lucru, o procesiune veşnică de măşti, de muzică, de cortejuri, o lume de oameni deghizaţi în care Truffaldino, Tartaglia, Pantalone, Brighella, Lucia şi Cucurogna, Trivelin şi Zerbinetta domnesc Veneţia în secolul XVIII-lea. Afacerea de căpetenie nu mai este alegerea Dogelui, ci alegerea unei peruci. Nu mai sunt răscoale pe străzi decât la venirea păpuşei care aduce moda dela Paris. Oraşul nu mai e decât o imensă sală de conversaţie, şi de joc: faraonul, bassetta, biribisso, pamphilo îşi au credincioşii lor. Ridotto e centrul de întâlnire al senatorilor, unde îşi pierd timpul şi-şi dau ultimul ducat. Închiderea lui aduce aproape o revoluţie. Muzica, dansul sunt subiectele de conversaţie de căpetenie: şeaisprezece teatruri muzicale au partizanii lor, fără a număra concertele dela biserici, conservatorii şi spitale. Plăcerile

variază după anotimpuri: iarna jocul şi balurile, toamna viaţa la ville. Brenta, Mestre, Terraglio dela Trevisa, sunt acoperite de un lanţ de ville bogate: villa Pisani la Strà, Foscari la Malcontenta, Manin la Passeriano, Contarini la Piazzola, Erizzo la Pontelungo, Baglioni la Massanzago, Farseti la Iala; palate regale mai mult decât ville, zugrăvite de Veronese sau Tiepolo, cu scări şi galerii imense, cu porticuri ornate de statui, de busturi, de basso-reliefuri; bucătăriile chiar, ornate cu talere de Constantinopol şi cu tavanele zugrăvite cu flori, au un aer de eleganţă. Sub boschetele villelor, împodobite cu statui voluptoase, aceeaş viaţă ca în saloanele dela Veneţia. Jocul, amorul, conversaţii nesfârşite, citirea satirelor acea literatură a popoarelor în decadenţă! Comediile lui Gozzi şi Goldoni, memoriile lui Lorenzo da Ponte şi Casanova, ne dau tonul acestei societăţi. Duelurile nu mai există decât pentru afaceri amoroase; două călugăriţe nu s'au bătut ele, cu sânul descoperit, cu adevărate pumnale pentru abatele de Pomponne?... Ligisheismul este o instituţie de stat; divorţurile nu se mai numără, în fruntea societăţii este M-me Dolfin Tron la care alteţele nu uită să se prezinte, vestită prin galenteriele sale. Artele sunt la înnălţimea societăţii. Nimic mai bizar decât architectura unui Longhena, care în mijlocul arcurilor rupte şi a ornamentelor distribuite cu profuziune, păstrează încă o oarecare măreţie. Dar pe faţada dela Santa Maria, zidită de Sardi, acesta sue pe pedestaluri mii de statui ornate cu imense peruci; Ospedaletto a lui Longhena, San Mosè a lui Tremignano, biserica Scalzi, se întrec în bizarerie. Pictura singură se menţine, şi are o renaştere în secolul al XVIII-lea. Pentru această societate în care eleganţa înlocueşte frumuseţea, în care nervozitatea ţine loc de sănătate, aerul spiritual de farmec adevărat, nimic mai reprezentativ decât pastelurile Rosalbei Caniero, gen de pictură rece, superficial, elegant, făcut pentru aceste păpuşi pudrate, ornate de dantele şi brocarduri, pentru aceste frumuseţi la cari hainele sunt tot meritul, şi căută-

tura ochilor tot spiritul; pastel, minunat mijloc de a reproduce strălucirea unei mătase de culoare schimbătoare, pictura unui evantail agitat ușor, tapiseria unui scaun pe care o frumusețe vestită sau un sigisbeu se reazemă a lene. Ce frumoase capete de asemeni, dar fără viață, ce confuzie de flori, de dantele, de evantailuri pe pânzele lui Pietro Longhi: „se pare, că se aude în fața tablourilor sale, fâșiitul rochiilor de satin, și că renasc toate plăcerile acelui timp de fericire liniștită și de bucurie leneșe. Toate obiceiurile, toate actele vieței, tualeta, lecția de muzică, balul, jocul, sigisbeii, totul e zugrăvit de artist". Pe când Longhi se închide în apartamente, în mijlocul acestor mătăsuri, peruci și evantailuri. Canaletto, Gurdi și Bellotto reproduc fără sfârșit aspectele minunate ale cetății lor. În pânze luminoase, cu canalurile cutreerate de sute de gondole, cu piețele și punțile frecventate de sute de figuri nemascate, pudrate, îmbrăcate în domino, ei ne redau Veneția : s'a spus, că dacă ea s'ar fi pierdut, am regăsi-o pe pânzele lor .Canaletto redă soarele scânteetor, brumele delicate, umbrele ușoare ale cerului venețian în superbele tablouri dela Berlin: vederea Palatului Ducal (Nr. 1652) și la Salute (Nr. 1653). Guardi, mai poetic, cu culoarea sa sidefie, cu perspectiva mai puțin exactă dar mai pittorească, ne dă, în „suirea unui balon la Veneție" (Nr. 601 F) un delicios tablou de moravuri. Bellotto, nepotul lui Canaletto, mai precis, mai fin în două vederi din orașul Pirna (Nr. 503 B și C).

Un mare pictor închee școala venețiană, G. B. Tiepolo, vestit în Italia, în Germania și în Spania unde muri pictor al Curții. Fantezia ușoară a lui Veronese îl inspiră; decorator de geniu, autor de frescuri admirabile, Tiepolo este un pictor de o originalitate nesfârșită. Scenele religioase cele mai triste, iau sub penelul său cu culori deschise un aspect de sărbătoare care le înlătură toată cruzimea. Coloritul său este inimitabil. „Maniera sa de a distribui culorile, scrie Lanzi, era astfel, că, în ocaziunile în cari

* * *

alții aleg culorile cele mai vii, el se serveà de culori palide, şi chiar întunecate; pe urmă apropiindu-le de alte culori vii şi strălucitoare, dar cu toate aceste naturale, el dădea frescurilor sale un farmec, o strălucire, fără exemplu". Culorile sale iubite de autor de frescuri se văd şi în tablourile sale în ulei: „Restignirea" (Nr. 459 C), „Martirizarea S-tei Agata" (Nr. 495 B), sau în poeticul tablou „Rinaldo şi Armida" (Nr. 459 D), în care cu toate aceste lipseşte emoțiunea lui Tasso şi misterul grădinilor Armidei. Dar pentru a ilustrà pe Tasso n'ar trebuì oare un Corregio? Dar cea mai prețioasă operă a lui Tiepolo la Berlin sunt, în cabinetul Nr. 48 o serie de două zeci şi două de frescuri în camaieu, provenind din Villa Panigai de lângă Trevisa. Tot ce o imaginațiune strălucită poate să-şi închipuiască mai aerian, mai sipiritual, mai voluptuos, se vede în aceste frescuri. Demnă decorațiune pentru timpul în care vechea Regină a Adriaticii devenise ospătăria Europei, unde Candide al lui Voltaire prânzià cu regii detronați. Dar cineva tulbură petrecerea. Republica căzu în 1707 la picioarele lui Bonaparte.

O cameră întunecată din vila Pisani la Strà, cu decorarea sa imperială, cu acvilele de aur păzind un vechiu pat de paradă, oglinduindu-se în oglinzile înverzite de pe păreți, păstrează astăzi încă în aerul său greu, în mobilele sale mâncate de vermi, amintirea Cezarului cari o dată a locuit-o.

* * *

A FOST DOAR O PĂRERE

Din grai mângâietor, din vorbe pline
De 'nţelepciuni, se ţese spusa ta,
Şi toate — ca să-mi zici: «rămâi cu bine!»

Dar sufletu-ţi e mare, bun — ş'ar vrea
Comori de regi s'adune pentru mine,
Eterna fericire să mi-o dea.

Viaţa chiar ţi-ai închinà-o mie,
Ş'ori câte morţi — cu drag le-ai îndurà,
De-ai şti că spre norocu-mi au să fie...

Dar lumea cea de-apururea haină
Ne curmă drumul mers de amândoi!
Şi fruntea ta supusă se înclină.

La sfaturi înţelepte ţi-i aminte,
Când ceasul cel din urmă e'ntre noi —
Ş'un semn nu spune: «vorba mea te minte!»

De ce nu-mi ceri să cred cum că veninul
E cel mai dulce-al lumilor nectar,
Suprema mângâiere — că e spinul?

C'a stelelor ivire-i de'n zădar,
Căci noaptea s'ar părea mai luminoasă,
De n'ar lucì pe veci — o stea măcar?

Nu simţi că firea toată 'n tine minte?
Ce vreai s'ascunzi cu vorba mângâioasă,
Ori vălul generoaselor cuvinte?

* * *

Din slavă luna de-ar fi fost s'apună
In haosul cel pururi nepătruns,
Sau astre mii în veşnica genună;

Tot universul poate-ar fi răspuns
Prin jalnice cântări făr' de sfârşit,
Ci 'n sufletu-mi un svon de-ar fi ajuns, —

Apoi ca un ecou ar fi perit:
Dispară sori, stihii — ori cât de-ades,
Privi-le-voiu cu ochiul liniştit!

Dar tu, prin care stelele, pământul,
Făptura toată — capătă 'nţeles,
Cu-o vorbă numai îmi deschizi mormântul!

Străin şi singur sufletu-mi se ştie;
Azi pentru mine universu-i mort; —
Şi 'ntreb în sine-mi: vis e, nebunie?

Ce vrea lumina cerului, ce vor
Acele lumi spre care-acuma-mi port
Privirea stinsă? — vorbele-ţi ce vor?

De's dulci, mângâietoare, calde, pline
De-adânci înţelepciuni? au e vr'un zor,
Când totu-i ca să-mi spui: «rămâi cu bine!»

Nu vezi că zarea 'n nouri se 'nvesmântă,
Că 'n freamătul de frunze e mânie,
Că 'ntreagă firea 'nverşunat cuvântă?

Nu simţi că toate vor să-ţi strige ţie,
Că ele mint, prin tine, fără vrere,
Când ai jurat iubire pe vecie?

Căci n'ai iubit, — a fost doar o părere!

1910. EUG. CIUCHI.

CONSIDERAŢII

ASUPRA

ROLULUI IDEILOR ŞI INDIVIDUALITĂŢILOR DE SEAMĂ

IN

MIŞCAREA SOCIALĂ

In procesul de pozitivare progresivă, a cunoştinţelor noastre despre viaţă şi univers, domeniul faptelor sociale opune cea mai de seamă rezistenţă; spiritul de cercetare obiectivă întâlneşte acì un factor de mare însemnătate — un element pasional — greu de calculat şi care turbură puternic cea mai exactă combinaţie de mecanică socială.

Sunt însă şi în acest domeniu unele relaţii pozitivate pe deplin, altele pe cale de a fi.

De acest din urmă ordin ţine şi obiectul cercetării de faţă.

* * *

In organizarea sufletească individuală, ideile sunt lumina şi isvorul activităţii.

In câmpul conştiinţei, schimbător ca zarea, curgător ca apa unui rîu, ideile apar ca centre de concentrare ale fenomenelor sufleteşti, cu care se asociază prin raporturi de contiguitate ori asemănare.

Centre de concentrare, ideile sunt şi isvoare de activitate ce hotăresc mişcarea şi direcţia întregei vieţi sufleteşti.

Mişcarea în timp a valurilor conştiinţei aduce după sine modificarea acestor organizări de energie; ideile ce au fost un timp centre intră în constituţia altor organizări psihice, gravitează la periferie, se asociază cu altele ori se dezagregă, în elemente mai simple, pentru a constituì valori nouă.

Acelaş fenomen se verifică, şi în evoluţia organismelor sociale: ideile sunt centre şi isvoare de activitate.

Ele sunt pârghiile de direcţionare a unuì neam ori unei epoce spre afirmarea existenţei sale, valori cu durată în timp, de intensităţi variabile şi cu viaţă aparte.

In sufletul omenesc roesc gândurile, tendinţele în jurul unei idei, aşà evoluează şi forţele vremii în jurul unui mănunchiu de idei, axa lor firească, mănunchiu de constituţie mereu variabilă, de oarece unele din elemente se tocesc, dispar, ca să apară altele.

Ideile se nasc, trăesc, se asociază ori mor, renasc sub o altă formă — cu alt conţinut — şì cu alte însuşiri calitative şi active.

* * *

In ultima analiză viaţa societăţilor se reduce la viaţa ideilor.

Din acest punct de vedere privită, omenirea civilizată prezintă, în evoluţia ei de până acum, trei aspecte temeinice distincte: evul antic, evul mediu şi vremile moderne.

In aparenţă şi din dorul unei generalizări prea grăbită, poate şi efect al depărtării în timp — timpul nivelează atâtea lucruri — epocele acestea apar unor gânditori aproape uniforme, aceleaşi tendinţe, aceleaşi vremuri, aceeaş zădărnicie.

Dacă, pentru oarecare consideraţii filosofice şi mai ales poetice, această judecată nu e lipsită de interes, din punct de vedere riguros ştiinţific însă, ea nu este justificată.

Faţă de vreme şi de năzuinţa nestăpânită a omenirii, de a-şi ajunge ţinta cât mai în grabă, progresul de până azi poate să apară cuivà fără preţ; el are însă realitatea lui neînfrântă şi un drum petrecut, cu etape caracteristice. (Observarea aceasta este de mare folos şi pentru întemeiata convingere a mersului înnainte al omenirii).

Evul antic cu vieaţa lui specifică de cetate şi împărţire în clase sociale se desvoltă în jurul a două puteri centrale: ideia realistă şi ideia frumosului.

Neturburaţi de frica ori speranţa unei vieţi viitoare, cei vechi îşi îndreaptă întreaga lor activitate în lumea aceasta, ei iubesc şi înţeleg realitatea, fiindcă este singurul câmp de lupte ce le este cunoscut. Pentru a răsbì acì pe pământ şi a-şi creà o vieaţă liniştită, ei îşi dau toată munca.

Odată grijile materiale satisfăcute, utilul se îmbină în gândul lor cu o aspiraţie superioară derivată şi anume frumosul. In realizările acestei aspiraţii superioare — Grecii

şi Romanii mai ales — eternizează idealul de linişte sufletească al celui ce se simte stăpân pe ziua de azi, pe puterile lui şi e lipsit de preocupările chinuitoare ale zilei de mâine.

Pe acestea toate le împacă concepţia despre existenţa unei fatalităţi căreia zeii şi oamenii se pleacă. (Fatum). Destinul însemnă fiecăruia un drum şi cu el nu e tranzacţie posibilă.

Patria fiecărui neam e, pentru el, centrul lumei, rudimentul de explicare genetică a universului împacă cugetele cu o explicaţie sumară plină de poezie.

Urmează o fericire socială relativă, potrivit căreia anticii îşi alcătuesc şi un concept de valori morale, ideal al educaţiei vremii — sănătate corporală şi linişte sufletească, aptitudine de a înţelege şi realiză în chip superior frumosul.

O literatură cu însuşiri uimitoare de stil, pătrundere sufletească, plasticitate şi mai presus de toate plină de vieaţă şi tinereţe, o artă statuară neîntrecută încă prin impunătoarea ei simplicitate, concretizare plastică a idealului în forme ce mângâie ochiul şi înnalţă sufletul — e darul — şi amintirea eternă ce lasă civilizaţiei neamul ellin, forma superioară de evoluţie a evului antic.

Acesta este şi termenul din urmă de progres al acelor vremi. Cauzele regresului şi dezagregării se ivesc îndată.

Concentrarea energiilor naţionale devine din ce în ce mai mare, puterea de adaptare în jurul unor idei nouă devine din ce în ce mai mică (consecinţă a îmbătrânirii poporului).

Popoarele ca şi oamenii în vârstă înnaintată (vorbind de majoritatea cazurilor) îmbrăţişează conservatismul, forţa inerţiei primează pe aceea a progresului.

Mişcarea ideilor şi producerea de noi centre de activitate continuă însă; alte popoare mai tinere, alte clase sociale, înzestrate cu vitalitate şi mlădiere sufletească, iau pasul în civilizaţie şi dezagregarea formelor vechi începe.

Ruina imperiului roman alături de ideile creştinismului sunt cele două fapte fundamentale ce schimbă axa civilizaţiei.

Imperiul roman, stăpânire asupra întregii regiuni de civilizaţie a lumii vechi, se nărue pentru totdeauna din cauze, strâns legate, unele de constituţia şi guvernul său, altele de condiţiile sociale date.

Prăbuşirea imperiului roman coincide cu două fapte de însemnătate capitală: năvălirile barbarilor şi răspândirea ideilor lui Christos, cu care, de altfel, e în strânsă legătură cauzală.

Ruinele imperiului roman acopereau o societate împărţită în clase, una împărtăşită de toate bunurile, iar alta lipsită de strictul necesar şi ceea ce este mai grav, chiar de libertate.

Căderea acestui imperiu mai reprezintă şi ruina orgoliului omenesc care durase o împărăţie, rezemat pe forţa şi încrederea de sine şi erà acum obligat să renunţe la ea.

In acest timp, clasele sociale ce primeau libertatea şi independenţa şi aiurite nu înţelegeau nici importanţa nici înţelesul unui asemenea dar neaşteptat, — popoarele deslegate de dominaţia romană, disting cu uimire glasul evangheliei ce cheamă la înfrăţire pe toţi, fără deosebire de neam, nici clasă socială şi propagă dispreţul vieţii pământeşti în speranţa unei răsplăţi dincolo de mormânt.

Ideia solidarităţii sociale şi aceea a abnegaţiei, sacrificiului de sine şi ai săi, sunt pârghiile de desvoltare ale vremii celei nouă.

Şi dacă aceste idei se propagă cu greu şi nu sunt înţelese de acei ce reprezentau încă spiritul vechiu, de cei înmărmuriţi în tiparele lor de gândire şi incapabili de a-şi făurì un altul, — în schimb creştinismul e ascultat şi se impune barbarilor, relativ cu multă uşurinţă.

Germanii dela nord, trăiţi la olaltă, cu obiceiurile lor de frăţie şi instinctul de sacrificiu, îmbrăţişează învăţătura lui Isus, care le vorbeşte aşà de frumos de o vieaţă viitoare fără griji şi fără sfârşit, de iubire de aproape, de o vieaţă neintinată şi nobilă prin spiritul de sacrificiu.

Toţi cei slabi, cei săraci şi despreţuiţi potrivit ideilor vechi, sunt acum chemaţi la vieaţă, la înfrăţire cu cei tari.

Pe locul ocupat de imperiul roman, în trecut, se organizează, începând din sec. VI, statele moderne, mai toate reprezentând şi o nouă formaţie etnică, popoare tinere cu sufletele libere de aproape ori şi ce moştenire culturală.

O civilizaţie nu moare însă în întregime pentru a fi înlocuită de alta şi influenţa ei e mai totdeauna vizibilă în noua transformare socială.

Vechiul spirit roman de dominaţie este luat de model în societatea cea nouă şi pentru a străjuì şi conduce ener-

giile popoarelor tinere, înlocuitorii vechii nobilimi romane făuresc un admirabil instrument de stăpânire şi anume organizarea feudală.

Reprezentanţii religiei creştine, la rândul lor, îndepărtându-se de înţelesul curat şi cu adevărat superior al doctrinei evangheliei, îşi crează şi ei drepturi şi relaţii dela stăpânitori la stăpâniţi, construind o putere spirituală pământească, biserica evului mediu, cu altă morală decât aceea a evangheliei, alte mijloace de convingere decât blândeţe şi exemplul bun, alte scopuri decât înfrăţirea sinceră a tuturor.

Hierarchia feudală şi biserica (în înţelesul special al evului mediu) sunt ideile de direcţie şi evoluţie ale acestei vremi.

Şi încă, printr'o falşificare intenţionată a învăţăturii creştine, se ia drept principiu „crede şi nu cercetà", zăgaz puternic impus orcărei năzuinţi de a-şi explicà prin sine adevărul, piedică pentru orce cercetare.

Reprezentanţii bisericii vor lămurì ei singuri cuvintele evangheliei, interpretându-le totdeauna în aşà mod ca să îndreptăţească noua rânduire socială: sus o aristocraţie feudală şi eclesiastică ce se bucură de toate privilegiile vieţei pământeşti, iar jos mulţimea care e învăţată să dispreţuiască viaţa, să şi-o piardă pentru servitorii lui Christos: infernul cu minunata lui alcătuire de chinuri şi pedepse e la dispoziţia papei şi a episcopilor.

Celor cuminţi, celor ce renunţă la orice întrebuinţare a libertăţei şi puterei lor de muncă în interes propriu, biserica evului mediu aşà de străină de adevărata învăţătură a lui Christos, le oferă un rai pe care închipuirea nu isbuteşte să-l facă tot aşà de bogat în seducţii pe cât erà iadul în pedepse, şi pentru a fi siguri că nimeni nu va întrebà cine a numit această aristocraţie bisericească şi feodală stăpâna raiului şi iadului, biserica creiază inchiziţia, indexul şi congregaţia iezuită.

Consecvenţă necesară a acestui fel de organizare, fură răsboaele nesfârşite, hierarchia feudală care împărţià pe toţi oamenii în suzerani şi vasali, dispreţul muncii (dacă vieaţa pământească nu are nici un preţ, la ce bun munca?) şi sărăcia.

Un pustiu semănat de biserici şi mânăstiri, o lume de regi temporali şi spirituali stăpâni ai unei mulţimi de amăgiţi ignoranţi, chinuiţi de aspiraţiile şi frica vieţii viitoare.

Un sistem geocentric, închipuit de orgoliul ridicol al vremii, consideră pământul ca centru al unei lumi cu margini hotărîte, existând din graţia unui Dumnezeu răsbunător şi tiran.

Universităţile devin instrumente de pregătire a generaţiilor tinere după chipul celorlalte instituţii, o asigurare bună, a celor interesaţi, că nimic nu va turburà în viitor aşezământul social.

Dacă din unele puncte de vedere, cum este acela al evoluţiei artistice, e încă discuţie asupra însemnătăţii acestor timpuri, din punct de vedere al civilizaţiei, ele rămân însă ca o întrerupere în firul ei, ele reprezintă înăbuşirea spiritului de cercetare şi a libertăţii de cugetare, impulsul oricărui progres.

O lucrare obscură se săvârşeà însă în spiritul individualităţilor mai puternice, care dintr'o împrejurare ori alta, erau şi mai puţin supuse puterilor constituite şi prejudecăţilor.

Se urzeà într'un colţ al lumii creştine, acolo unde biserica îşi afirmase mai puţin autoritatea — în Polonia —, ideia care aveà să sgudue întregul edificiu social existent şi să deştepte energiile nestinse încă, pentru a le îndreptà pe o cale nouă.

După o mie de ani de renunţare, la tot ce este pământesc, la însăşi libertatea de cugetare, după o mie de ani de zadarnică aşteptare a judecăţii de pe urmă, a răsplăţii cereşti, omenirea obosise.

Şi, tocmai în acest moment potrivit, călătoriile pe mări, în căutarea aurului, descoperă un nou continent, aproape tot aşà de mare ca lumea veche cunoscută pe atunci, un câmp de activitate deci, necercetat şi necunoscut, spre care se îndreaptă curiozitatea tuturor.

Galilieu, Copernicus şi Kepler sgudue definitiv spiritele, distrugând strâmtà concepţie geocentrică şi probând existenţa unui univers, mult mai minunat alcătuit decât şi-l închipuiau oamenii; pământul, departe de a fi centrul universului, nu e decât unul din nenumăratele corpuri cereşti, mai mic decât toate aproape, înlănţuite în infinitul spaţiului de legi naturale vechi ca timpul şi invincibile.

Spiritul de cercetare personală înboldit de curiozitate personală pentru minunile cele noi, răsare şi luptă pentru emanciparea lor din zăgazurile impuse de biserică.

Răsboaiele şi sărăcia distrug feudalitatea, — din Germania se ridică un apel către gândire personală, din Italia

un fior de vieaţă răsare din studiul şi imitarea modelelor vieţei romane şi elline.

Revoluţia franceză şi cea engleză mătură definitiv ultimele vestigii de încătuşare a libertăţii.

Civilizaţia evoluează încă odată, de data aceasta se îndreaptă temeinic spre un examen liber al forţelor naturei, în scopul adaptărilor la trebuinţele omului.

Ideile directive ale evoluţiei celei noi sunt: democraţia şi spiritul ştiinţific.

Idealul vremilor moderne e departe de a fi satisfăcut, o serie de idealuri succesive cheamă omenirea civilizată spre sforţări şi sacrificii din ce în ce mai mari.

Umbrele trecutului sunt încă puternice şi cuprind realitate: democraţia, — egalitatea tuturor în faţa legilor făurite spre binele tuturor de popor el însuşi, e o cucerire ce nu a trecut încă cu totul în domeniul faptelor dobândite. Spiritul ştiinţific obiectiv, care urmăreşte pas cu pas adevărul, în afară de orice consideraţie străină de obiectul cercetărei nu are încă drumul liber. Sunt încă idoli ce trebuesc dărâmaţi.

Evoluţia necesită însă timp şi graba nu intră printre preocupările serioase ale ştiinţei moderne.

* * *

Deosebim doi factori determinanţi în evoluţia ideilor şi în aceea a mediului social, factorul conservator ce reprezintă forţa inerţiei şi factorul novator care reprezintă progresul.

Precum activitatea spiritului nostru crează obicinuinţe, metode de gândire cu tendinţă de conservare, cu un alt cuvânt tipare ce opun o rezistenţă variabilă, în raport cu anume date, oricărei idei nouă, — tot aşa o stare de lucruri, o concepţie anumită tinde să imprime o direcţie hotărîtă corpului social şi totodată să-i imprime un „tempo” care să nu poată fi uşor turburat.

In acelaş timp, o idee fiind activă prin sine însăşi — (generatoare de activitate — după cum s'a arătat), constitue în sufletul nostru un centru de asociere a celorlalte elemente sufleteşti, dezagregând, pentru aceasta, alte constelaţii vechi, şi alegând, din ele, acele tendinţe şi idei ce pot să se asocieze prin contiguitate ori asemănare.

Spiritul opune rezistenţă acestei turburări, după împrejurări, lupta se poate termina cu triumful spiritului con-

servator, în caz când acesta e mai puternic, ori cu victoria ideii, când aceasta e de valoare și organismul sufletesc destul de mlădios pentru a se supune unei nouă organizări.

Observăm, în scurta analiză a evoluției omenirii civilizate din antichitate până azi, cum lupta aceasta dintre ideile dominante și ideile nouă se produce la fel și dupa aceleași legi în organismul social ca și în cel sufletesc individual.

Constatarea celor doi factori, în opoziție, se verifică și acì, o organizare socială determinată caută îndată, prin toate mijloacele, să se apere de o turburare neprevăzută.

Statul, biserica și școala, reprezentanți ai opiniilor admise și a organizării vremii, luptă pentru a o menține.

Factorii amintiți au menirea, pe de o parte, să apere societatea de sguduiri, pe de alta, să pregătească generațiile viitoare în respectul aceluiaș ideal.

La rândul lui spiritul novator, factorul progresului, germinează în câteva minți mai libere și uneori cu prejudițiul întregii ordine stabilite, propagă mișcarea înnainte: o idee zămislită într'un cap superior, ori formulată numai de el, apare ca o sguduire, dă lupta contra factorului negativ, e primită de câteva minți mai elastice, se propagă și triumfă pentru a fi apoi admisă în concertul ideilor vechi ori pentru a grupà în jurul ei o vieață nouă imprimând altă direcție și alt ritm corpului social.

Sunt rari epocele de echilibru între factorul pozitiv și cel negativ și rare societățile, care au știut să-și asigure o transiție cuminte dela o stare socială la alta.

Ideile sunt forțe active și mijesc de multe ori, confus, în mai multe minți de odată ori sunt chiar de domeniu public, ele au nevoe însă să fie întrupate într'o individualitate care printr'o armonizare fericită, cu celelalte forțe sufletești, să-i deà expresia cea mai nemerită, vieața cea mai intensă și mai largă și prin mijlocul concretizării într'o operă literară, filosofică, ori acela — de valoare superioară — al unei înnalte personalități etice, să o prezinte lumii și să o susțină în luptă.

Ideia cea mai de seamă, aceea care reprezintă progresul într'o ordine și un grad superior, se întrupează în individualitățile puternice ale unui neam ori unei epoce.

Ei sunt gânditori, purtători ai unei forțe nouă, și sunt și luptători în acelaș timp.

Alături şi consecvent organizării sale intelectuale, deosebit dotate, care zămisleşte ori formulează ideia, o individualitate reprezintă şi un caracter, o voinţă fermă, energică, cu resurse adânci şi suficiente pentru a impune cucerirea cea nouă şi a învinge rezistenţa factorilor conservatori.

Ideile nouă se nasc din ciocnirea celor cunoscute, reflexe deci ale ideilor vechi.

Ele se ivesc de multe ori şi ca rezultat al unei cercetări obiective, al înnaintării în domenii nestrăbătute.

Intr'un caz şi într'altul, formularea lor necesită organisme sufleteşti înzestrate cu însuşiri de percepţie superioare, fineţe de percepţie, ecou al celei mai nesimţite variaţii de puteri, sensibilitate adâncă şi de esenţă rară, care le pune în directă legătură cu schimbările de valoare reală în spiritul vremii şi uneori le face să distingă, la mari depărtări în timp, direcţia şi ritmul evoluţiei.

Personalităţile sunt uneori şi cei mai reprezentativi oameni ai epocei şi atunci posedă, desvoltat în gradul suprem, spiritul de observaţie apt să analizeze cele mai complexe fenomene sociale, pătrunzând ţesătura intimă a celor mai obscure din ele, şi capabil să reducă cea mai variată situaţie la o serie de cauze ireductibile, înlănţuite în chip firesc şi necesar.

In ultimă analiză, personalităţile unei epoce, produs al selecţiei naturale ce se exercită în organismul social, reprezintă summum de cristalizare a însuşirilor sădite de ereditate şi prin educaţie (în înţelesul cel mai larg) în masa contemporanilor.

In condiţii determinate, poate să apară, la una din aceste individualităţi de seamă, un caracter nou de evoluţie sufletească necunoscut încă rasei.

In ce priveşte acum acţiunea unei individualităţi în mediul social, observăm că ea poate fi întruparea spiritului negativ ori a spiritului pozitiv ori în fine — în cazuri fericite — o individualitate poate fi icoana vie a echilibrului acestor două puteri.

Sensibilitatea lor adâncă şi rafinată, resonanţa intimă sufletească, precum şi celălalt aspect al său, iubirea cuprinzătoare şi sinceră de oameni şi natură, îi ţine în raporturi strânse de influenţă cu mediul; pe de altă parte, energia lor vibrează ca ecoul şi reţine numai acele variaţii ce se prezintă cu aspectul sincerităţii şi duratei în timp.

Sensibilitatea lor fină este susţinută de un număr de idei ce alcătuesc o concepţie hotărîtă despre lume şi vieaţă şi în acelaş timp e asociată cu o energie de caracter cu totul rară.

Capabilă de a primì toate impresiile, o personalitate e mai ales în stare să le elimine mai pe toate în urma unei selecţii, al cărei criteriu îl formează idealul său.

Depărtarea aparentă de mulţime, mantia indiferenţii şi liniştea sunt împrejurări favorabile individualităţilor de frunte: de pe ţărm ochiul cercetează mai bine orizontul, sufletul gândeşte mai senin, decât turbure purtat de vecinicul neastâmpăr al mării.

Dante în Divina Comedia rezumă întregul timp de mijloc al civilizaţiei şi-l prezintă sub înfăţişarea sa eternă şi concretă în opera de artă.

Gândirea florentinului genial adună toate documentele epocei sale pentru a-i scrie istoria: observator sincer, pictor maestru în cuvinte, el alege trăsăturile sufleteşti fundamentale ale contemporanilor şi crează portretul cel mai asemănător, în culoarea vremii chinuite de preocupări grele în pragul unor schimbări mari de care îi desparte un văl de întuneric.

Omenirea şi-a recunoscut portretul: la răspântia unui drum nou, Dante arată cu o mână drumul vechiu şi cu cealaltă îndeamnă spre calea cea nouă, deschizând astfel epoca renaşterii.

Şi omul celeilalte renaşteri — al renaşterii germane — Erasmus este o individualitate de însemnătate universală.

Universităţilor, cetăţi de ignoranţă şi pretenţiozitate, feudalilor despreţuitori de popor, bisericii care a falşificat doctrina evangheliei, — Laus Stultitiae, purtătoare a libertăţii de gândire, a independenţii de caracter şi sincerităţii, — le sgudue inerţia şi le pune în lumină ruina ascunsă.

Cu o tenacitate neînfrântă Erasmus deşteaptă cugetele amorţite şi le dovedeşte suveranitatea adevărului şi ştiinţei, el reprezintă aurora timpurilor moderne.

In liniştea mănăstirilor, departe de agitaţia omenească, aproape la aceeaş vreme, Copernicus dărâmă, sprijinit pe calcule şi observări temeinice, concepţiea strâmtă despre univers a evului mediu, construind astfel şi cel dintâiu reazim al ştiinţei moderne.

Ideile sunt în genere produsele timpului şi mediului: ele încolţesc ascunse în intimitatea gândirii unei serii întregi de contemporani: uneori sunt bănuite, fiinţa lor nedeslușită e presimţită, dorită și prezisă.

Aparţine însă individualităţilor misiunea și puterea de a le clarificà, de a le desăvârşi construcţia dându-le și forma cea mai adecvată conţinutului.

Unele idei aruncate astfel de un cugetător prind, trăesc şi se desvoltă îndată, altele au nevoe să fie susţinute, întemeiate şi apărate cu ultima energie, succesul lor, în acest caz, reprezintă o cucerire.

Ideia egalităţii şi a suveranităţii poporului, a avut nevoe de o revoluţie pentru a se impune şi de un luptător genial, cum a fost Napoleon I, pentru a se propagà.

In rândul individualităţilor geniale, luminează figura senină şi vecinic tânără a celui mai reprezentativ artist al timpurilor moderne, Goethe.

In seninătatea câmpului său sufletesc s'a oglindit întreaga fiinţă omenească, cu alcătuirea ei complexă, iar iubirea lui adâncă, înnălţată de cel mai cuprinzător ideal, a ridicat omenirii statuă nemuritoare în teatrul vieţii schimbător mereu.

* * *

Un ultim aspect al chestiunei de care ne ocupăm este legătura cu educaţia: scopul educaţiei este de a formà individualităţi.

Şcoala noastră, din diferite împrejurări, ajunge la o nivelare a forţelor ce-i sunt încredinţate.

Greutatea de a se ocupà de fiecare elev în parte şi de a-l tratà potrivit aptitudinilor sale, introduce, în practică obiceiul de a neglijà elevii buni pentru a îngrijì de cei mediocri.

Pe încetul se formează o limită aproape invariabilă de desvoltare, comună tuturor elevilor, un fel de spirit şcolăresc ce tinde să uniformizeze orice activitate personală, reducând-o la tipul obicinuit.

Necesitatea de a remedià pe cât posibil şi cât mai în grabă unei asemenea situaţii rezultă clar din consideraţiile expuse.

Nu poate fi merit mai mare pentru un profesor, şi poate că nu există altul, decât acela de a fi favorizat şi îndrumat desvoltarea individualităţii elevilor săi, ori a unora dintre ei, cel puţin.

Adâncă şi sinceră iubire de adevăr, energie şi caracter, un mănunchiu de idei clare în conformitate cu ultimul cuvânt al ştiinţei, sunt la urma urmelor garanţia unei vieţi fericite.

IOAN D. ŞTEFĂNESCU

HEINE

NOAPTEA PE MARE

Bogată e marea de perle
Şi bolta cu spuza-i de stele,
Dar inima mea cu iubirea
E mult mai bogată ca ele.

Şi marea şi cerul sunt mari
Dar inima mea e mai mare,
Iubirea-mi întrece 'n lucire
Şi stele şi mărgăritare.

Tu, mică şi dragă copilă,
Te 'ndură şi vino la mine,
Căci inima-mi, cerul şi marea
De dragoste toate sunt pline!

* * *

Pe bolta cerului senin
Aş vrea să pun o sărutare,
S'apăs cu sete gura mea,
Apoi să plâng cu disperare.

Căci stelele de sus sunt ochii
De dragul cărora suspin;
Clipesc la mine şi mă chiamă
Din bolta cerului senin

Spre bolta cerului senin,
Spre ochii plini de dulce dor,
Cucernic braţele ridic,
Mă rog de dânşii şi implor:

«Lumini iubite, ochi duioşi,
Vedeţi de sufletu-mi stingher!
Aş vrea să mor, ca să vă am
Pe voi cu 'ntregul vostru cer...»

* * *

Din ochii cerului, sclipind,
Scântei de aur cad în jos
Şi simnt în noapte, plin de drag,
Cum creşte sufletu-mi duios.

Voi, ochi ai cerului de sus,
Pe suflet plângeţi-mi mereu,
In sfinte lăcrămi să 'nnecaţi,
Durerea sufletului meu.

* * *

In visări se pierde gândul,
Cântă valul în surdină,
Cufundat în întunerec
Stau pe patul din cabină.

Prin fereastra ce-i deschisă
Eu privesc în sus la stele,
La iubiţii ochi din ceruri,
Dulcii ochi ai dragei mele!

Dulcii ochi ai dragi mele,
Stau de veghe pentru mine
Şi clipesc şi blând mă cheamă
Din ţăriile senine.

Către bolta depărtată
Cat într'una gânditor,
Până când îmi ia vederea
Un subţire văl de nor...

* * *

In şubredul perete de scândură, pe care
Adânc pierdut în visuri, îmi razim capul meu,
Sălbatecele valuri lovesc fără 'ncetare,
Se sbuciumă mereu
Şi tainic ele-mi spun:
«Tovarăşe nebun!

Prea scurt îţi este braţul şi ceru-i preà departe
Şi stelele sunt prinse de iscusitul faur,
Cu ţinte tari de aur.
Zadarnică dorinţă, zadarnice suspine,
Hai, culcă-te mai bine»!

* * *

Visam o depărtată şi tainică câmpie,
Domnia zăpada albă pe 'ntinderea pustie . . .
Sub stratul de zăpadă zăceam acoperit,
Dormindu-mi somnul morţii, uitat şi părăsit.

De sus, din înnălţimea ce'n noapte se pierdea,
Doar tainicele stele priveau spre groapa mea.
Iubiţii ochi! Puternic lucea a lor privire,
Tăcută şi senină, dar plină de iubire . . .

(Die Nordsee, 7) Trad. de ION BENTOIU

GHEORGHE ASACHI

CAP. IV.

ACTIVITATEA LUI LITERARA: POEZIA LIRICĂ

In judecata activităţii literare a lui Gheorghe Asachi, ca şi în judecata tuturor începătorilor unei literaturi, trebue să fim călăuziţi de simţul relativităţii istorice.

Literatura e legată într'o largă măsură de timp; pentru a-i preţuì dreapta valoare e nevoe şi de factorul istoric. Idea frumosului veşnic, o idee metafizică fără nici o realitate, se scoboară din cer pe pământ, amestecându-se şi cu alte elemente străine ce o fecundează; din absolută ajunge relativă...

Pentru a înţelege operile de artă risipite în lunga cale a veacului, se cuvine să ne punem şi noi în spiritul vremei, se cuvine să ne facem un suflet nou, să le citim cu ochii şi cu simţirea contemporanilor. Numai aşà le vom puteà pricepe rostul în evoluţia literară a unui popor.

Opera poetică a lui Asachi nu e din acele ce infruntă timpul prin virtutea lăuntrică a frumuseţei sale. Nu numai că nu încheagă o pagină din cartea frumosului veşnic, dar n'a reuşit să intre nici măcar în conştiinţa artistică a neamului nostru, ca de pildă nuvelele lui Negruzzi, ce trec peste epoca lor, rămânând în gustul noilor generaţii. Nimic nu arată că *Alexandru Lăpuşneanu* a fost scris acum şaptezeci de ani. Intuiţia literară a poetului, ca şi limba în care a fost tălmăcită, au suferit prea puţin de pe urma prefacerii la care sunt supuse toate lucrurile omeneşti.

Opera poetică a lui Asachi nu se bucură de o largă răspândire în publicul cititor... Ea nu trăeşte, de oarece adevărata viaţă a unei lucrări literare nu stă în scoarţele cărţei, ci în amintirea mulţimei, pe buzele şoptitoare, în sămânţa aruncată în sufletele altor artişti spre a le rodì. Poeziile lui Asachi nu numai că nu s'au bucurat de vre-o înrâurire oarecare asupra literaturii noastre, dar nici nu au alţi cititori decât pe cărturarii îndemnaţi de un interes istoric. Ele au murit în conştiinţa

noastră, sau mai de grabă n'au avut niciodată o realitate prea puternică, o viață prea biruitoare, ajungând de timpuriu un obiect de cercetare literară...

Ne rămâne acum să facem această cercetare, spre a hotărî valoarea poetică a operei scriitorului nostru, la lumina principiului relativității istorice.

* * *

Asachi a fost privit ca un bun poet de contemporanii lui, după cum fusese privit și Costache Negruzzi. Gloria de organizator și îndrumător pe toate câmpurile de activitate culturală era cumpănită de gloria poetică, după cum poeziile lui Negruzzi erau prețuite ca și proza lui. Contemporanii nu văd totdeauna bine. Pentru o dreaptă prețuire trebue ca timpul să-și aștearnă uitarea peste atâtea lucruri cărora un amestec de împrejurări trecătoare le taie un rost și o însemnătate pe care n'o au de fapt ; trebue ca depărtarea vremei să șteargă amănuntele ce, văzute de aproape, opresc privirea asupra lor, împiedicându-ne de a cuprinde întregul în adevăratele lui proporții.

Peste activitatea lui Asachi s'a așternut jumătate de veac de uitare. Posteritatea cea dintâi a unui scriitor e totdeauna cea mai nerecunoscătoare. După tirania, pe care în chip firesc o împrăștie un om superior asupra contemporanilor, urmează o epocă de desrobire și de îndârjire. Trecem cu toți prin starea sufletească a liberților romani : ne uităm la fostul stăpân cu oarecare ură. In el nu vedem omul ce ne-a ajutat și ne-a liberat singur, ci pe omul care ne-a umilit într'o lungă robie. Amintirea clipelor de supunere ni se ridică în suflet cu toată amărăciunea înțeleasă de abia acum, cu toată demnitatea ce, voind să câștige din timpul pierdut, e cu atât mai neîndurătoare, cu cât e mai târzie...

Mai toți scriitorii mari, mai toți acei ce și-au întipărit personalitatea asupra unei epoce, prin puterea minței sau a brațului, prin spiritul de inițiativă și de organizare sau prin talent, au trecut, după moartea lor, printr'o fază de uitare și de nerecunoaștere. Când maestrul moare, robii se răscoală. Toți respiră adânc ca după o lungă înnăbușire ; toți încep să-și dea seamă că maestrul nu erà fără multe scăderi, despre care nu se poate vorbì acum decât cu o ușoară fluturare de zâmbet. Spiritul public se trezește dintr'o lungă amorțire, dorind ceva nou. Și, cum tot ce e așteptat cu încordare, vine, o altă personalitate se ridică, întemeindu-și domnia. Așà e omenirea:

are nevoie de un stăpân. Robia e una din nevoile sufleteştil A-ţi câştigă libertatea este a trece la alt stăpân. Amurgu. unui soare e urmat de aurora altuia.

Dar sorii se răcesc unii după alţii si mai e o dreptate şi pentru dânşii: dreptatea generaţiilor târzii, ce nu judecă din îndemnuri sentimentale, ce privesc într'o perspectivă mai largă, ce îmbrăţişează mai multe epoci de odată, comparându-le între ele, ce pot vedeà în fiecare scriitor o verigă a unei întregi evoluţii, o clipă trecătoare zămislită din altă clipă, dar plină şi ea la rândul ei de binefacerea unor clipe următoare. La lumina principiului istoric şi evolutiv, mulţi din aceşti sori pe care îi credeam stinşi pentru totdeauna, se aprind din nou, şi, dacă nu ne mai încălzesc inima, cel puţin ne mai luminează cugetarea... Şi atunci încep o viaţă nouă, mai senină, la adăpostul entusiasmului sgomotos şi trecător o viaţă ieşită din căldura dreptei noastre preţuiri şi recunoştinţe...

A venit vremea ca şi Asachi să fie chemat la această viaţă senină ; a venit vremea ca meritele lui să fie statornicite în perspectiva istorică.

Cel mai mare merit al său e de a fi fost un organizator şi un întreprinzător în toate ramurile de activitate culturală. Numai în al doilea rând vine opera lui literară. Peste dânsa uitarea s'a aşezat aproape cu desăvârşire, după ce contemporanii o preţuiseră prea mult. Pe deoparte deci un prisos de laudă, iar pe de alta un prisos de nerecunoaştere. Ca întotdeauna, — până ce timpul adună cenuşa morţior în urne spre a o aşezà în columbarii la locul nimerit, în care va rămâne nemişcată pentru veacurile următoare...

Literatura lui Asachi merită totuşi să fie preţuită şi cunoscută mai mult. Sunt poezii ale acestui scriitor care şi astăzi, după ce gustul şi limba noastră au suferit atâtea prefaceri, se pot citi cu un interes susţinut până la urmă, şi chiar cu o plăcere estetică pe care n'o întâmpinăm des aiurea.

Fără a fi un mare poet, Asachi a fost un poet: nu pentru că a făcut versuri, ci fiindcă simţirea lui a vibrat pentru cele mai frumoase şi mai înălţătoare ucruri cari cinstesc simţirea omenească... E drept că avântul poetului s'a frânt curând, stingându-se odată cu primăvara vieţii, după ce se deşteptase în cel mai poetic sălaş din lume: în Italia. El s'a trezit la vederea rămăşiţelor gloriei străbune, şi la întâia frământare de dragoste ; a prins aripi pe pământul binecuvân-

tat al țării clasice și al femeilor frumoase... In așà împrejurări, lira lui Asachi, nu puteà să nu cânte armonios. Intors în țară, activitatea poetului găsì însă o altă întrebuințare de mai mare nevoe. Totul erà de făcut din nou: școală, teatru, presă. Asachi fu la înălțimea trebuințelor timpului; de toate a făcut. Mâna lui a alergat neobosită de la un catehism la o geometrie, de la un abecedar la un atlas de geografie... Arar i se puteau rătăcì degetele și pe strunile lirei, frângând un «imn ocazional», un cântec de slavă pentru vreun nou câștig al luminei, pentru vre-o nouă școală, sau pentru orice alt semn de bucurie națională. Simțirea erà curată, intenția bună și frumoasă, dar degetele lui, dibace dealminteri, nu izbuteau să ascundă sărăcia inspirației: întemeiarea unui ospiciu, aniversarea Academiei Mihailene, deschiderea teatrului național.

Imprejurările învălmășite ale Moldovei din întâia jumătate a veacului au ucis repede în pieptul lui Asachi poetul ce se deșteptase la vederea ruinelor din Forul Roman și la flacăra dragostei ideale pentru Bianca Milesi; înăbușind poetul, au trezit în locul lui pe omul de bine și de inițiativa nepregetată care și-a revărsat darurile activității sale peste patru-zeci de ani. Și, cumpănind lucrurile, țara noastră aveà pe atunci mai mare nevoe de o energie practică decât de un talent poetic stăruind numai în literatură.

Inspirația lui Asachi, după cum vom vedeà, și-a frânt aripa curând; cântecul a fost scurt și pe o gamă destul de restrânsă. Dar. dacă poetul n'a trăit în Asachi decât atât cât trăesc trandafirii, și n'a avut niciodată un avânt prea puternic, un sbor mai larg și mai rotitor, artistul a rămas pururi viu în Asachi, dela începutul activității lui și până la urmă. Acest merit nu i se poate tăgăduì. Prin pornirea firii lui, și prin buna școală pe care o urmase, cu deosebire în Italia, în mijlocul neamului celui mai pricepător al frumosului, Asachi a fost un artist. Versurile lui, lipsite uneori de căldura cuvenită, au o armonie necunoscută pe vremea aceia, o varietate de metru și o prețiositate de formă în care se vede și înrâurirea italiană dar și un simț deosebit pentru partea tecnică. Limba lui Asachi e câteodată nesigură. Săulescu l'a învinuit chiar că e străin și că n'a învățat românește decât după întoarcerea lui din străinătate. Nu vom găsì totuși decât arare ori abateri de la eufonie și de la euritmie...

Simțul artistic al lui Asachi s'a vădit în mai multe laturi: în muzică, în pictură ca și în poezie cu acea eleganță și felu-

rime de diletant superior, îndrăgit de frumos sub toate formele. In lipsa unui talent cuceritor, a unei chemări statornice pentru o anume înfăţişare a artei, Asachi s'a încercat în toate genurile de literatură: în poezii şi nuvelă, în teatru, trecând dela liră la penel şi gustând desfătările pianului şi ale harpei. De altminteri, i-a plăcut întotdeauna să trăiască într'o atmosferă de artă: mai întâi în Italia, el îşi petrecu cei mai buni ani ai tinereţii, copiind tablouri din stanzele lui Rafael, fiind în legătură cu artişti ca Keck şi Canova, şi sub dulcea văpae ocrotitoare a unei fiinţe ideale, Bianca Milesi, o artistă şi dânsa; mai târziu în Moldova, în tovărăşia nevestei sale, Elena Teuber, o pianistă desăvârşită, o compozitoare, ca şi fiica lor, Ermiona... Dintr'o astfel de atmosferă nu puteà ieşì decât un artist.

Asachi a înţeles frumosul întotdeauna, deşi l'a înfăptuit mai arare, fiind lipsit de o chemare hotărîtă. A alergat de la una la alta, ostenindu-se repede. Meritul lui nu e în adâncime ci în varietate; talentul lui e o aţă de apă pe care vântul o împrăştie acum într'o parte, acum în alta, nedându-i prilejul să fecundeze ţarina...

Dar apa aceasta e curată şi cristalină, şi dacă nu ne stâmpără setea cu totul, ne răcoreşte încă... In locul unui poet găsim cele mai adese un artist. E şi aceasta ceva... Literatura noastră a cunoscut foarte puţini artişti în începuturile ei. Printre versificatorii timpului, lipsiţi şi de inspiraţie poetică şi de priceperea frumuseţei exterioare, Asachi se ridică aproape singur ca un om cu o ureche simţitoare la cadenţe, ca un înţelegător al versului, şi al metrului felurit şi savant...

Cele două coarde însemnate ale lui Asachi au fost: dragostea şi patriotismul.

Amândouă aceste simţiri poetice s'au trezit la Roma, adică într'o atmosferă deosebit de prielnică şi pentru una şi pentru alta şi la o vârstă — Asachi nu aveà decât 25 de ani — când buchetul tuturor simţirilor generoase înfloreşte.

Am amintit la timp de romanul tânărului Gheorghe Asachi cu Bianca Milesi, ce a pus un nimb de poezie şederii lui la Roma, ridicându-i sufletul din făgaşul vieţei obicinuite şi al dragostei mercenare, pentru a-l inobilà, pentru a-l îndreptà spre ţeluri mai înalte şi pentru a-l scăldà într'un val de idealism şi de poezie. Bianca erà un suflet împodobit de simţiri frumoase, un suflet închinat artei şi iubirei de patrie. Ea fu un îndemn viu pentru Asachi, spiritualizându-i dra-

gostea, îndemnându-l în înțelegerea frumosului și în iubirea neamului său îndepărtat a cărui slavă o citeau împreună pe pietrele Columnei lui Traian. Bianca fu o mare fericire pentru Asachi, o adevărată muză binefăcătoare ce i-a ocrotit șederea la Roma de toate întinările orașelor mari, țintuindu-l chiar la început într'o atmosferă de artă, de iubire curată și de frumusețe morală pe care arare o poți găsì ca străin.

E neîndoios că dragostea lui Asachi și a Biancăi Milesi a fost platonică. Poeziile inspirate de această dragoste nu puteau fi deci decât nevinovate, desbrăcate de orice sensualitate. In ele se frământă, în adevăr, un suflet inamorat de o perfecție trupească și intelectuală, un suflet încleștat într'o nobilă suferință, într'o adorare care purifică și înalță. Nici o notă îndoelnică, nu tulbură unitatea și curățenia acestor poezii. . . Ele au fost scrise mai întâi în italieneste, prin înrâurirea poeților italieni, și mai ales a marelui cântăreț al dragostei neîmplinite, a lui Francesco Petrarca, care a rămas până la urmă «maestrul» lui Asachi. Versurile aceste, și prin noutatea formei — sunt sonete — și prin frumuseța plastică a unora din ele și mai ales prin înălțimea și seninătatea sentimentului, se ridică peste poezia timpului, atât de nesigură ca armonie și plină de sensualismul poeziei noi grecești . . . Se vede pe dată că isvorul de inspirație a lui Asachi nu e oriental ci latin, nu e în Anacreon sau în Atanasie Christopulo ci în Petrarca; se vede pe dată că Muza lui Asachi, nu e Casandra sau Marghioala după care va ofta un Conachi ci o Bianca Milesi în care se întrupau alte însușiri.

Deși motivele de inspirație nu sunt nouă, Bianca aducând aminte prea mult pe Laura, deși limba e uneori nesigură,— este totuși o fericire că la începutul poeziei noastre găsim acest ciclu de versuri de dragoste în care o pasiune nobilă îmbracă o haină atât de cuviincioasă și uneori de plastică:

Când întinzi a'tale aripi, o tu cugete 'nfocate,
Si 'n noianul fantasiei te înnalți cu rapegiune,
Căutând frumoase teme între cele luminate,
Pentru lira-mi umilită, doritoare să răsune;

Ușurel pe Monte-Pincio între pinii verzi răzbate:
De virtute și frumsață, acolo'-i vedea minune;
Acolo zina mea trece pe cărările 'ncântate,
Strălucind cu o lumina care niciodat 'apune

(Către cugetarea mea)

Icoana Biancăi, în care se întrupează virtutea și frumusețea, e evocată într'un vers minunat:

> Ușurel pe Monte-Pincio între pinii verzi răzbate,

ca o umbră elisiană ce se primblă prin aleele umbroase ale Muntelui Pincio.

Cele trei sonete «Patima», cu toată preoțiositatea simțirii, atât de firească poeziei italiene, sunt totuși frumoase și, dacă li s'ar face unele prefaceri de cuvinte prea învechite, ar puteà fi gustate și azi pentru fineța lor. In cel dintâi sonet poetul ca și Petrarca își spune firii întregi dragostea:

> La ființele naturii, câte împrejuru-mi sânt,
> Spun a inimii dorință ce se 'ncrede și iar teme,—
> Insă zinei ascund numai patima în care'mplânt.

Nesiguranța, în care se sbat toți îndrăgostiții, nu puteà fi mai bine cetluită decât cum a făcut'o Asachi în versul:

> Spun a inimii dorință ce se 'ncrede și iar teme,

în adevăr lapidar.

Al doilea sonet e și cel mai frumos. Firea întreagă se înduioșează, ascultând povestea dragostei neîmplinite a poetului:

> ... numai zina pentru care
> A mea inimă se 'ncinge, la durerea-mi nu răspunde,
> Nici din sânul ei s'aude un suspin de îndurare!

In acest sonet strofa întâia e de o plasticitate cu totul neobicinuită, pe care ar recunoaște-o orice poet parnasian:

> Auzit-a Apeninul eco al durerii mele,
> Ce din sân Amor îmi stoarce, în tăcut 'a nopții clipă,
> *Răsunat-au pin' la Istru patimile cele grele,*
> *Ce nu vindecă Higea, nici fântâna Aganipă.*

Și în al treilea sonet terțetele sunt deasemeni frumoase și ca armonie a versului și ca fineță a ideei poe.ice:

> Deși'n versul meu cel umil strălucindu-va virtute
> Cerc să cânt și-al vostru merit în toscană armonie,
> Care de l'a voastră faimă un ecou să împrumute.

Când ţintează sumeţ ochiul în a cerului făclie,
Intunerecul îl ceartă numai câteva minute,
Dar seninul feţei voastre totdeauna-i ascuns mie.

Inrâurirea lui Petrarca e vădită, dar nici meritul lui Asachi de a fi găsit o formă atât de potrivită şi-o armonie atât de nouă nu e mic. De aceeaşi frumuseţă marmoreană e şi sonetul *Profcţia*, scris la plecarea poetului din Roma, în care evocă pe Bianca, rugând'o să-l ocrotească şi în depărtare, în Moldova:

... *Dar, pe când în luntre-uşoară brăzdui-voi Mar 'Euxină*
Infocata-mi cugetare, străbătând câmpii deşarte,
Inturna-se-va adese l'adapostul cel de arte
Şi la templul junei Muse, unde arde-a mea lumină.

Acea stea a mântuirii, care astăzi mă 'nviază,
Fie ca să mă conducă şi în timpul viitor,
Şi-amorţita mea simţire pentru patrie fac'o treazā.

In afară de sonete, tot Biancăi, — sau Leucei cum îi spunea în chip poetic — e închinat şi un cântec petrarchesc de o savantă varietate de formă, poate cea dintâi încercare de vers liber prin imitarea versului liber italian. Poezia, deşi nu e tocmai limpede, deşi împovorată cu prea multă mitologie are totuşi multă mişcare, vădind o neobicinuită putere de a urmărì o idee într'un lung şir de perioade şerpuitoare, cu icoane preţioase şi «concetti» ieşite deadreptul din lirica italiană.

Am amintit aiurea care a fost urmarea acestei idile dintre Asachi şi Bianca. Intors în ţară, pribeagul dela Roma păstră până la sfârşitul vieţei cultul pentru îndepărtata lui Muză. In câteva prilejuri, el îşi mai înstrună lira în cinstea Biancăi, ca de pildă în sonetele «Către A. P. carele se înturna din Moldova în Italia a sa patrie» sau sonetul scris la moartea Leucei, în 1849. Acesta din urmă e chiar lapidar; terţelul dela sfârşit cuprinde o frumoasă idee cu toată şovăirea limbei :

Dar, în miezul al durerii, ce-mi rămâne 'n suflet vie,
Cea scânteie care-aprinsa-i, nu s'a stinge niciodată,
Şi-a trăi cu tine-unită în a cerului tărie.

Dar aceste înstrunări sunt rari. Depărtarea şi împărţita lu activitate îşi împlinirā rostul lor. Poezia de dragoste a lui Asachi încetează pe urmă aproape cu desăvârşire, spre marea pagubă a literaturei, de oarece adusese cu ea o nobleţă, o

armonie, o frumuseță morală și o formă care o făceau să fie prețioasă.

A doua notă mai puternică a poeziei lui Asachi e nota patriotică, ce se aude chiar de la început, și în aceleași împrejurări ca și nota erotică. Și în una și în alta, Roma a făcut să vibreze lira poetului, ca un arcuș.

Am aratat altă dată îndoelile ce plutesc asupra originei Asăcheștilor. După unii ei ar fi Armeni, după alții Ardeleni. Dacă putem pune vr-un temei pe psihologia etnică, Asachi trebue să fi fost Ardelean. Toate gândurile lui sboară la «Maica Roma cea bătrână». Isprăvind studiile la Lemberg și Viena, pașii lui se îndreptară spre cetatea eternă ca în spre o încununare firească a învățăturei sale. Odată ajuns, ochii i se deschiseră mari, citind gloria străbună. Il vezi rătăcind prin For cu același suflet ca și învățații ardeleleni, ca și Șincai sau Petru Maior cu care se aseamănă atât. Asachi este daco-român, cucerit de pulberea de aur a trecutului, fermecat de câmpia Lațiului și de toate urmele neșterse ale unei glorii neuitate. Dacă aceste sentimente de admirație și de solidaritate națională au îndemnat brațul lui Șincai și Maior să scrie istorie, în Asachi au făcut să vibreze o coardă care ar fi stat ațipită altfel.

Abia ajuns, el scrise oda *Către Italia*, aducând o mișcătoare salutare țărmurilor fericite ale Ausoniei :

Vă urez, frumoase țărmuri ale-Ausoniei antice,
'Nconjurate de mări gemeni, împarțite de-Apenin,
Unde lângă dafin verde creşte-olivul cel ferice,
Unde floarea nu se trece supt un cer ce-i tot senin,
Unde monumenturi mândre-a lumii domnitoare ginte,
Inviază mii icoane la aducerea-aminte...

In care versurile de la mijloc amintesc cunoscutul cântec al lui Mignon de Goethe :

Kennst-du das Land wo die Citronen blühen?

Intreaga odă este frumoasă, plină de avânt, plină de înțelegerea podoabelor firei, ale artei, plină de poezia trecutului. Totul îl mișcă la Roma, dar nimic nu-l puteà sguduì mai adânc decât coloana lui Traian:

Intre sfărâmate temple, obelisce și coloane,
Ca un turn de fier întreagă stă coloana lui Traian;
Pe ea văd Istrul: se pleacă iasiene leghioane,
Cum cu patria sa piere-al Decebalului oștean.
Si cum în deșarta Dacie popor nou se 'ntemeiază.
De unde limba, legi și nume a Românilor dereazá.

Ca și la marii Ardeleni coloana lui Traian împrăștie acelaș farmec biruitor, aceiași umbră sub care totul se adăpostește. Ca și marii Ardeleni, Asachi crede că noi suntem strănepoții numai ai Romanilor, de oarece Dacia fusese deșertată de locuitorii săi. Oda lui Asachi respiră o pietate filială, pietatea unui copil ce trece pe lângă casa bunicului:

Un Român al Daciei vine la strămoși, ca să sărute
Țerna de pe-a lor mormânturi și să 'nvețe-a lor virtute!

Dar ea nu-i numai un strigăt de recunoștință cătră «maica Roma», ci și un imn către frumusețele Italiei moderne, a Italiei ce a dat pe Galileu, pe Rafael, pe Ariost, al Italiei îmbălsmite de flori de mirt și de frunze de laur, al unei Italii pe care n'o văzuse, nici Șincai nici Petre Maior. Asachi nu erà numai un daco-român, ci mai erà și un artist: un pictor și un poet. Din acelaș izvor iese și sonetul *Către Tibru*, în care admirația sa nu merge numai spre Italia veche ci și spre Italia Renașterii, Italia sonetelor lui Petrarca:

Nici sunând pe fluier doine încă 'n Dacia umbroasă
N'auzit-am 'n junie dulce versuri așa line,
Precum sun'a 'lui Petrarca lira cea armonioasă.

Ca și în poezia erotică, însă, după ce cântase așà de frumos, Asachi amuțì repede, fiind lipsit de o inspirație adâncă, bogată, tumultoasă. Mai mult artist decât poet, el sleì în câteva poezii un isvor îmbelșugat.

Intors în țară, gândul lui Asachi numai sboară spre columna lui Traian, nici spre țermurile înflorite ale Ausoniei. Rupând firul tradiției latine, muza poetului se îndreptă spre trecutul mai apropiat al neamului nostru, cântând pe strămoșii războinici care:

Prin credință și unire apărau a patriei soarte,
Incât prin a lor virtute, ce fu arma lor și scut,
Intr'un curs de ani o mie, astă țară s'a ținut.

cântând:

Pe cel fulger al lui Ares, Ștefan, ce, cu mică ceată,
A învins pe regi, pe èroi, și-a Asiei leghioană
Pe sale Lupului trei fiice, ce'n frumuseță s'au mărit,
Și'n Suceava pe anticul Ilion au înnoit.

Acest *Imn de seară*, închinat Ermionei, e plin de seninătate, plin de sentimente frumoase, cu ceva din solemnitatea buciumului răsunând pe deal.

Vremea lui Ștefan cel mare aveà s'o evoce Asachi și în „*Milian și Dina*" cu un ritm atât de felurit. Milian pleacă voios la luptă împotriva Tătarilor. Dina îl urmează cu credință:

Pretutindenea urmându-ți eu in cruntă bătălie
Lângă tine până'n urmă voiu luptà cu bărbăție.

De acelaș avânt patriotic și ostășesc sunt străbătute și poeziile *Priviglerea Ostașului moldovean*, și *Ștefan cel mare la cetatea Neamțului*. Muntele Ceahlău, fiind unul din lucrurile ce s'au întipărit mai adânc în imaginația lui Asachi, în repețite rânduri, în nuvele, în piese de teatru, și în poezii, el i-a cântat legendele, sau uneori chiar, ca adevărat dacoroman, i-a plăsmuit legende. Astfel cântă de pildă stânca detunată în care vede pe Dochia, fiica lui Decebal, prefăcută în piatră pentru a scăpà de urmărirea împăratului Traian:

Impăratu'n zădar cată
Pe Dochia a 'mblânzì;
Văzând patria ferecată
Ea se'ndeamnă a fugì.
Prin a codrului potecă
Ea ascunde al ei traiu;
Acea doamnă tinerică
Turma paște peste plaiu;
A ei haina aurită
O preface în șaiag,
Tronu-i iarba înverzită,
Sceptru'i este un toiag.

Intr'o altă baladă mai lungă „*Turnul lui But pe muntele Pionului*", Asachi imită poezia populară, deși nu fără înpestrițări de cuvinte nepotrivite. Oșteanul Butu pleacă cu oastea

moldovenească să ajute pe Poloni, lăsându-și în urmă logodnica, fiica lui Alexandru Vodă:

Dar cu Butu-i logodită
Fiica ăstui domnitor:
De el Ana despărțită
Suspina-va de *amor*
Butu 'i dă *parola* sa
C'o veni și-o va lua.

Oastea se întoarse fără Butu. Domnul vrea s'o mărite numai decât cu altcineva. Ana, cu ajutorul unei vrăjitoare, îl aduce pe But prin farmece pe lumea asta. Apoi pleacă amândoi:

Luna luce, Butul fuge,
Peste munte, prin hârtop,
Vântul șueră și muge,
Roibul sare în galop,
Și-amu-i duce pe amândoi:
«Doamno, oare nu-i strigoiu?»

Strofa e minunată și, înaintea lui Bolintineanu, dă icoana unei fuge năvalnice... Din nenorocire, în împletitura aceasta dibace și vie se amestecă și câte un fir străin ce-i strică frumusețea.

Cântând însă cocoșul, drumeții se prefăcură în turnul Butului ce se înalță pe Ceahlău... Legenda aceasta ieșită, probabil, din imaginația lui Asachi, are o mișcare, o vioiciune, o plasticitate, care ar fi meritat să fie cruțate de unele inegalități și greșeli.

Prins în vârtejul atâtor întreprinderi, având a luptă în toate direcțiile pentru a da o îndrumare Moldovei trezită din adânca amorțire a domniilor fanariote, isvorul inspirației lui Asachi, sărac de altminteri și așă, scăzù din ce în ce. Fără a părăsi cu totul lira, el și-o puse în slujba activității sale practice... Intrăm într'o nouă fază poetică a scriitorului, ajuns un fel de poet oficial, cetluind în versuri toate faptele mai însemnate din analele culturale sau politice ale țării sale. Nu e eveniment mai răsărit care să nu fi fost consfințit de Asachi printr'un sonet sau printr'un imn. Intențiunile sunt firește cele mai bune, dar inspirația adevărată lipsește uneori. Nu e ușor să cânți înființarea unui spital sau deschiderea unei școli... Cu un braț Asachi făptuià în teatru, în presă și mai ales în

școală, iar cu celalt își înstrună lira ca să cinstească ori-ce câștig cultural. Din nefericire, n-o puteà face decât cu brațul stâng... Isvorîte din așà împrejurări, poeziile lui păstrează ceva din artificialitatea și stângăcia poeziilor ocazionale. Ceia ce nu i se poate însă tăgăduì este curățenia și nobleța inspirației sale. A cântat tot ce e mare, frumos și bun. Fiecare din poeziile lui e înainte de toate o faptă bună...

Din toate răsare o adâncă dragoste *de cultură, de școală, de pace și de prosperitate*. Lira lui nu e războinică; a evocat uneori pe strămoși, dar atât. Incolo, întotdeauna a cântat pacea, premărind binefacerile ei. Oda lui *Către împăratal Alexandru I*, 1817, atât de aspru judecată din punctul de vedere național, nu poate fi înțeleasă și iertată decât ca un omagiu împăratului, purtătorul ramurei de măslin a păcei prin încheerea Sfintei alianțe:

Când, unit cu drepți monarhii, în al Legii sfântul nume,
Tu întâiu, o Alexandre! așezi lină pace 'n lume...

După sguduirile războaelor napoleoniene, Alexandru erà făgăduința unei ere noi de prosperitate și de liniște nu numai pentru Europa și ci pentru principatele dunărene:

Căci pe țerile frumoase, de-al Tău scut acoperite,
Unde șesuri, vii și dâmburi d'Istru și de Prut se 'ncing,
Ce ca Pactolos al Lidiei duc arene 'nnaurite,
Unde-a câmpului odoare în belșug sătenii strâng,
N'a lucit, aleu! *pre ele a științelor făclie,*
Și al Romei strănepotul zace încă 'n 'ntunecie.

In Alexandru, vedeà deci Asachi începutul unor timpuri nouă de cultură pentru Moldova. Oda aceasta are dealtminteri și părți de adevărată frumusețe poetică, ca de pildă următoarele rânduri în care se încheagă istoria neamului nostru într'o icoană atât de nimerită:

Timpul răpede, ce toate în noianul său ascunde,
Intr'a'sale prăzi surpat-a Dacia marelui Traian,
Ce ca luntrea între stânce, sbuciumată despre unde,
A perit luptând cu vântul, pîn s'ajungă în liman,
Iar, atunci când de furtună s'a sfărâmat în noapte oarbă,
A putut abia să scape al ei nume și-a sa voarbă.

Prelungul strigăt de bucurie după domniile fanariote isbucnește și în oda: *Către Moldoveni, 1822:*

Viers înalt de bucurie să răsune împrejur,
Astăzi gemătul Moldovei în armonii se preface...

în care chiamă pe „patrioţi" în jurul tronului noului domn pământean spre a aduce încă odată în Moldova timpurile de slavă. Şi aici găsim versuri frumoase, statornicind o idee sănătoasă într'o icoană isbitoare:

Căci o luntre zdruncinată, ce'a scăpat din Ocean,
Dacă uită privigherea, va pieri şi în liman.

La introducerea limbei româneşti în învăţătura publică, (1820) Asachi scrise un sonet frumos, cu toate reminiscenţele clasice, şi care poate fi citit şi astăzi şi gustat prin versurile lui lapidare:

Muzele 'n nemernicie spăimântate-umblau şi mute,
Ne 'ndrăznind idioma patriei din cenuşa ei să 'nvie:
Numai zefirul şi râul cu 'ntristata armonie
Ingînau, gemând, a' patriei strălucirile pierdute..

Bucuria simţită de poet la deschiderea şcoalelor naţionale, al cărei merit îi revenià de altminteri în bună parte, a cântat-o în oda lui: *Către onorata Epitropie a Invăţăturilor Publice*, 1828, o odă de o compoziţie savantă, şi cu destule scânteeri poetice pentru un subiect atât de arid. Inceputul în deosebi cuprinde o comparaţie foarte meşteşugită susţinută cu o adevărată virtuozitate în şiragul a treizeci de versuri. Tot aşà inaugurarea Academiei Mihăilene (1838), aveà să fie cântată într'un sonet «*Palladiul Moldovenilor*», slăvind Regulamentul organic ce a creat Academia ca un fel de Paladiu al Moldovei...

Dar Asachi nu erà numai un iubitor de şcoală şi limbă românească, ci mai era şi un iubitor de artă, ajutând la răspândirea ei în Moldova, prin toate mijloacele, şi pe toate terenurile. Care e partea de făptuire a lui pentru propăşirea teatrului, a muzicei, a literaturii, vom cercetà aiure. Deocamdată, ne oprim numai asupra poetului. Şi aici, Asachi făptuià şi cântà. In versurile sale găsim o sinceră dragoste pentru artă, lucru desigur nou pentru vremile în care scria, atât de tulburi şi atât de departe de cultul frumosului. In Asachi vedem pe dată pe tânărul venit din Roma, din cetatea artei, unde trăise într'o lume de pictori şi de poeţi. Astfel crescut, fireşte că la Iaşi nu se puteà simţi decât străin. A făcut, de altminteri, tot ce i-a fost în putinţă spre a trezì gustul compatrioţilor pentru toate vădirile artistice:

Tu, Moldavio, mănoasă, ce pe mine m'ai născut.
Adăpost dă Musei nouă care versuri a țesut,
Pe străin și tânăr dafin, care 'n țern'acum răsare,
Cu puternic scut să-l apăr de-a furtunilor turbare,
Că de-a prinde rădăcină și în urmă va 'nflori
Din a'sale frunzi cunună Musa ție va urzi.
O cunună'ncunjurată de-ale vântei line raza,
Ce de foc, de fier, de timpuri trainic soarta o păstrează.

Versul lui se pune apoi și mai departe în slujba tuturor semnelor îmbucurătoare de propășire artistică și literatură. Intr'un sonet ne cântă «compunerile poetice în limba națională»; în alt sonet slăvește aniversarea deschiderei teatrului național:

Intr'un timp de ofilire, pe când limba cea română,
Din palaturi înterită, se vorbià numai la stână,
Nobili, voi, de neam și cuget, sfărămând a'sale fiere
Ați vorbit întâiu c'aceia ce ni dau pâne și miere.

Mai mult decât atât, Asachi a făcut un prolog. rostit pe scena Teatrului Național la 28 Fevruarie 1837, în care *Geniul* ia de mână pe zâna Moldovei pentru a o urcà pe Parnas.

Nu, acel ce 'n sân păstrează de virtute o scânteie
Pentru-a'patriei folosuri, nu se teme c'o să peie!
Pe a'Parnasului verzi plaiuri timpul este mai senin,
Sună dulce armonie, suflă zefirul mai lin:
Acolo a ostenelei trainic fruct tu vei culege:
Intre noapte și lumină,—o Moldavie, alege!

Tot așa și în *Oda către Poeții români:*

Acordați române versuri pe-armonioase aläute,
Intr'un rost ca și poporul geamăn cu cel Italian
Să 'nvețe amor de Patrie, dor de glorie, virtute:
Si Românul de pe Istru și-al Carpaților Muntean
Cel ce bea 'n Siretiu, în Nistru și 'n a'Mureșului unde,
Cel l'a'cărui triste doine plaiul Pindului răspunde.

* * *

Intru cât privește forma acestor poezii sunt unele observații de făcut.

Atât în poeziile de dragoste, cât și în evocarea gloriei poporului roman sau a marilor noștri eroi naționali, versurile lui Asachi se resimt de cultura clasică a poetului și de cu-

noaşterea, mai ales, a literaturii italiene. Şi aceasta nu numai prin artă, prin felurimea ritmului, prin armonie, ci prin reminiscenţe deadreptul, sau prin întrebuinţarea unui material poetic —comparaţii, figuri, mitologie—care vin din poezia italiană...

In ceiace priveşte inspiraţia, am arătat-o cu deosebire, când ne-am oprit asupra liricei lui Asachi. Dar înrâurirea aceasta se poate urmărì în *formă* şi mai departe, în toate poeziile scriitorului, eroice sau erotice.

In *Privigherea ostaşului Moldovean*, Asachi ne invoacă pe Echo, pe Ares, pe Bellona şi pe Igea:

...De şi-aiure cruntul Ares mii soţii a văduvit,
Iar Bellona cu făclie secerişuri a stârpit...

Imnul din aceiaş poezie, asemănând Patria cu un vas răpit de talazurile oceanului:

...Vasul Patriei plutitor
Din turbatul Ocean

ne aminteşte oda lui Horaţiu *„Ad Rempublicam"*:

O navis, referent in mare te novi
Fluctus? O quid agis? fortiter occupa
Portum.

Chiar şi în frumosul *Imn de seară* Ştefan este un Ares, iar Suceava e «anticul Ilion».

In *Oda lui Alexandru I*:

Vuietul de crunte arme şi-al Belonei răcnet tace
Supt a dafinului umbră gustă Ares triumf sfânt.

Dacia e străbătută de ape:

Ce ca Pàctolos al Lidiei duc arene 'nnaurite

In sonetul «la introducerea limbei naţionale în învăţătura publică», poetul invoacă râpa Fleghetonului:

Cele neguri ce's în râpa Fleghetonului născute.

Nu mai pomenesc de Helicon, Parnas, Apollo, Muze care vin atât de des în versurile poetului, nu mai pomenesc de a

tâtea nume proprii, Virgiliu, Horaţiu, Collatinus, Grachi, August, Orfeu, Euridice, Kolchos, Argonauţi, de atâtea reminiscenţe clasice, de atâtea comparaţii ce împestriţează mai toate poeziile lui Asachi.

Dar, dacă în poeziile patriotice întrebuinţarea mitologiei mai are totuşi o înfrânare, în poeziile de dragoste toţi «amoraşii» toate «ondinele», «silfidele» bat din aripioare; toate gingăşiile afectate ale sonetiştilor italieni se răsfaţă într'o risipă de panglicuţe de mătase! Hàritele îşi joacă hora lor obişnuită; Cupidon e şăgalnic:

Mergi unde cu Hàritele
Dulce Amor domnează
Unde al meu gând şi inima
De-apururi viază.

Ascunsă supt aripile,
Lui Cupidon mergi iute:
Te apără cu armele
Ce'n Olimp sunt temute.

(Alvir către a sa miniatură)

. . . .
Căutătura-i fù senină
Ca văpaia scânteioasă,
Ochi albaştri de Atină,
Sau de Venera frumoasă.

(Către zugrav)

Intregul decor mitologic, de care Asachi se foloseşte prea mult, strică de sigur poeziilor sale, dându-le un caracter de artificialitate şi de imitaţie. Acest defect nu a scăpat nici contemporanilor şi mai ales lui M. Kogălniceanu, care aveà să primenească întreaga atmosferă culturală a Moldovei. In prefaţa poeziilor lui A. Hrisoverghi el scrià cu privire la literatura ce se făceà în preajma anului 1834: «Literatura în Moldova pe atunci de abia începuse a reînvià, dar slabă, neînsemnată şi alcătuită numai din proaste traducţii sau imitaţii şi mai rele încă, de originaluri străine; poezia erà mai mult în afectaţie şi conţetele italieneşti erau la modă; la fiecare rând al compunerilor din vremea aceia nu găseşti decât muze şi iar muze, Apolon, Orfeu, Belona, când Mars când Ares, Aheron, Dafnis, Tirsis şi toţi zeii din Olimp şi Tartar. Toate acestea compuneri erau ode imitate, versuri anacreon-

tice, imne, fabule și mai ales sonete, felul de poezie favorit al Orfeilor care ne asurzeau urechile pe atunci».

E neîndoios că această critică se îndreptà împotriva lui Asachi şi a imitatorilor săi ; e neîndoios de asemeni că în parte erà meritată, izbind într'o mare scădere a poeziilor lui Asachi peste care se așterne atâtea reminiscenţe clasice, atâtea motive ale liricei italiene. Dar, nu e mai puțin adevărat, că literatura lui Asachi nu se mărginește numai la acest decor împrumutat şi uneori supărător, că, în afară de «anacreonticile», și de ciripirile lui latino-italiene, Asachi mai are şi poezii frumoase, în care, cu toată înrâurirea italiană, găsim o cugetare înaltă, un vers sonor și armonios, și mai ales o inspiraţie naţională, pe care un naţionalist ca M. Kogălniceanu nu ar fi trebuit s'o treacă cu vederea.

Poeziile lui Asachi au multe lipsuri dar nu-li se poate tăgăduì curăţenia inspirației. In toată opera lui nu vom găsì un singur vers care să nu fie și o faptă bună. El a cântat dragostea cea mai înaltă, tot ce face nobleța și farmecul iubirei, a cântat pe strămoșii noștri glorioși, iubirea de patrie, a cântat toate actele renașterei noastre culturale, teatrul, şcoala, limba românească, artele, întovărășind oricând fapta omului de acţiune cu premărirea poetului. N'a isbutit întotdeauna ; versurile lui sunt uneori reci, încărcate de podoabe convenţionale, dar nu arare găsim versuri lapidare, comparații meșteșugit clădite, și, cu toată nesiguranța limbei, pretutindeni întâmpinăm un adevărat artist, înțelegând, sonoritatea cuvântului, armonia ritmurilor felurite, un adevărat erudit în tot ce privește versificația. Cu astfel de însușiri, rare pentru timpul lui, e de mirat că Asachi nu e mai prețuit ca poet decât e astăzi.

E. LOVINESCU

W. SHAKESPEARE

OTHELLO

TRAGEDIE IN CINCI ACTE IN VERSURI

Traducere de D. NANU.

(Urmare)

ACTUL III-lea

SCENA I

O curte mare a Castelului cu mai multe eşiri.

Intră DESDEMONA EMILIA şi CASSIO.

DESDEMONA.

Bunul meu amic, n'ai teamă; m'oi sili din răsputeri
Şi vei dobândì cu vremea iarăşi rangul tău de eri.

EMILIA (rugătoare.)

Doamnă, dă-i tot ajutorul! Crede-mă 'ntâmplarea asta
A mâhnit atât pe Iago, — par'c'a lui a fost năpasta.

DESDEMONA.

E un om de treabă Iago. — (lui Cassio)
Aide, nu te îndoì,
Las' pe mine... cu Othello, eu te-oi împrietenì.

CASSIO.

Buna mea stăpână, soarta facă ori ce-o vrea cu mine,
Eu rămân supus, acelaş credincios. . .

DESDEMONA.

Imi pare bine,
Ştiu că ţii la monseniorul... Il cunoşti de mult: fii dar
Bine 'ncredinţat, că dacă între voi a pus hotar,
Nu e pentru multă vreme... o răceală calculată
Ce i-o cere disciplina,...dar se va schimba odată.

CASSIO.

Da, dar hotărârea asta de-o mai ţine-aşa mereu
Mai pe urmă îndreptarea va fi lucru tot mai greu.
Imi râvnesc atâţia postul! Ştiu eu ce se va alege
De nădejdea mea, când locu-mi va fi dat? Se înțelege,
Generalul o să uite cât i-am fost de credincios!

DESDEMONA.

Ai cuvântul meu, n'ai teamă; îţi voi fi de mult folos;
Şi când eu am spus o vorbă, nu-i făgăduială slabă.
Ştiu să-mi ţin întreg cuvântul pân'la ultima silabă.
N'o să aibă somn Othello, nici tihnit nu va prânzì;
Am să-l ţin deştept şi noaptea, — până ce l'oi îmblânzì.
Am să-l cicălesc întruna pân' l'oi scoate din răbdare,
In plimbări, la ora mesei, şi la ora de culcare,
Cu aceiaşi rugăciune, pretutindenea, cu foc,
Eu, ca umbra ta, i-oi cere să te puie iar în loc.
Poţi fi vesel; advocatul ce ţi-ai pus, e bun îmi pare,
Nu ți-ar părăsi o clipă cauza; — mai bine moare!

(Intră Othello şi Iago venind de afară. Se opresc amândoi zărind grupul format de Ddsdemona Emilia şi Cassio)

EMILIA (văzâdu-i).

Doamnă, vine Monseniorul.

CASSIO (alarmat).

Oh.. atunci ar fi mai bine
Să mă duc.

DESDEMONA.

De ce? ascultă cum o să-i vorbesc de tine.

CASSIO.

O! nu, nu chiar astă-zi doamnă, sunt aşa de tulburat...
N'aşi putea măcar o vorbă să rostesc acum...

DESDEMONA.

Păcat!
Fă atunci cum crezi mai bine.

(Ea salută voios pe Cassio cu mâna. — El după ce s'a inclinat respectuos înaintea ei şi i-a sărutat mâna, ese pe furiş. — Desdemona vorbeşte cu voiciune, dar încet Emiliei. Othello şi Iago coboară în scenă).

IAGO (visător, vorbind parcă sieşi).

Hm, ce văd acì, nu-mi place...

OTHELLO.

Ce nu-ţi place?

IAGO (prefăcându-se că tresare).

Nu, nimica

OTHELLO (mirat).

Ba, şopteai

IAGO.

Oh! fii pe pace,
Nu era nimic de seamă... vorbe 'n aer..

OTHELLO.

Ce bărbat
Sta la sfat cu Desdemona? N'a fost Cassio?

IAGO.

Ciudat..
Să fi fost el? Nu, n'aşi crede... Prea părea că se ascunde.
Ce-are el pe cuget oare? Vre-un păcat? Aşi nu! de unde!
De-ar fi fost el, din potrivă, ar fi stat.

OTHELLO.

Ba el erà...

DESDEMONA (părăsind pe Emila şi înaintând surâzătoare către Othelo).

Dragul meu, ce bine îmi pare că te văd. E cine-va
Ce-a plecat de lângă mine adineauri, — într'o stare
Că ți-era mai mare mila... Ia să văd... ghiceşti tu?

OTHELLO.

Oare...
Cine poate fi?

DESDEMONA (cu o drăgălăşie insinuantă şi crescândă, în tot ce urmează).

E Cassio... e destul de pocăit...
Mă iubeşti? Oh! iartă-l, iartă-l,—chiar acuma, negreşit!
Dacă nu e nici el omul să-ți slujească cu credință,
Dacă n'a greşit nici dânsul fár'să vrea, din neştiință,
Nu ştiu după ce-aşi cunoaşte chipul cel înşelător
De-un obraz cinstit. — Othello, haide, fii mai ertător!
Chiamă-l înapoi. Nu vreai tu?

OTHELLO.

El s'a despărțit de tine
Adineauri?

DESDEMONA.

Da şi-atâta de sdrobit, plin de ruşine
Cu nădejdea sfărâmată, şi... aşa posomorât,
Că o parte din durerea-i m'a cuprins numai decât.
Cheamă-l înapoi,... aibi milă....

OTHELLO (râzând.)

Desdemona mea iubită,
Altădată... nu acuma.

DESDEMONA.

Dar curând?

OTHELLO

O! ce grăbită!
Cât mai iute....

DESDEMONA.

Pentru masa d'astă seară?

OTHELLO

Nu.

DESDEMONA.

Socot
Pentru prânzul cel de mâine...

OTHELLO

Nu, nici mâine n'o să pot,
Căci mă duc pe la banchetul ofițerilor.

DESDEMONA

Ei bine,
Mâine marți, sau... mercuri fie, cum îi vrea, dar vezi de ține
Vorba hotărâtă, numai să nu treacă zile trei.
Știu că pedepsești în oaste pe cei vrednici, ca prin ei
Să dai pildă la'ndărătnici, — . . .altfel vina lui n'ar face
De cât o dojană'n treacăt între patru ochi—și pace!
Spune-mi, când să vie? Uite mă întreb și n'am idee
Care lucru scump pe lume nu ți-ar da a ta femee?
Tu să-mi faci o rugăciune? Un minut n'ași șovăi!

(schimbând tonul, lingușitoare.)

Știi? de mult, pe când în taină începuși o mă iubi,
— Mai ții minte? — Tu și Cassio-erați veșnic împreună.
Eu îmi ascundeam cu grije, toată dragostea nebună,
Ba când asvârleam vr'o vorbă, aspră, împotriva ta,
Cassio, ce iute, Doamne, mai sărea și te-apără!
Și tu stai la târg atâta cá să-i erți acum greșeala?
Oh! sgârcitule! In locu-ți, eu ți-aș da mai mult!

OTHELLO (luând'o in brațe cu drag.)

Tocmeala
S'a făcut. Se poate 'ntoarce când o vrea!.. O suflet blând,
Impotriva vrerei tale nu mă vei găsì nici când!

DESDEMONA (bătând din palme de bucurie.)

Cât îţi mulţumesc! (luând un aer grav şi drăguţ, alintat.)
Ia seama, ce mi-ai dat, nu-i o favoare.
Asta-a fost o rugă'ntreacăt şi-o firească ascultare
Cum ţi-aşi zice: ia-ţi mantaua, ia-ţi mănuşile că-i frig,
Ori ia masa, — şi le-ai face, căci tot tu, nu eu câştig.
O! când o să vie vremea să-ţi cer însu-mi o dovadă
Unde dragostea ta mare, luminoasă să se vadă
Ea va fi îngrozitoare de'nplinit!
(fixându-l în ochi.)
grea, — uriaşe!
(sărindu-i de gât.)
Şi ce mândră-oi fi atuncea, de mi-i da-o!

OTHELLO.

Drăgălaşe!
Fii pe pace... totdeauna voi cătà să-ţi intru 'n voe.
Lasă-mă te rog acuma singur, singur... am nevoe...

DESDEMONA

Dragul meu, rămâi cu bine. (se'ntoarce zâmbind.)
Să te las, — ori nu? — Ba da!

OTHELLO.

Câte-va minute numai, şi voi fi 'n odaia ta.

DESDEMONA

Vin Emilia cu mine.....(sibilic către Othello.)
Nu citi de cât în semnul
Inimei, când ea ţi-l face; n'asculta de cât îndemnul
Dragostei, când ea-ţi vorbeşte. Ori ce dor avea-vei tu,
Ţine minte: nici odată voia mea n'o zice *nu*.
(Desdemona şi Emilia intră în castel.)

OTHELLO (cu entuziasm.)

A! şireată 'ncântătoare! Iadul facă-mă puzderii,
Dacă mint că-mi eşti mai scumpă ca luminile vederii.

Lumea 'n haos pentru mine ar intrà, s'ar prăbuşì
Dac'ar încetà vre-odată inima-mi de-a te iubì.

IAGO (ca smulgâudu-se brusc din reverie.)

Monseniore.....

OTHELLO

Ce e?

IAGO

Cassio, cunoştea şi el iubirea
Ce era 'ntre voi, pe vremea când vă pregăteaţi unirea?

OTHELLO.

De la început, şi până ce ne-am cununat ştiea.
Dar de ce mă întrebi?

IAGO (târând cuvintele.)

De geaba..... te'ntrebam numai aşà
Ca să am şi eu idee....

OTHELLO

Şi ideea ta?

IAGO

Fireşte
Nu credeam că'n vremea ceia el ştiea ce vă uneşte.

OTHELLO

O! de multe ori el însuşi om de 'ncredere ne-a fost.

IAGO (prefăcându-se tare surprins).

A! în adevăr!

OTHELLO

Ei, ce e? e ceva fără de rost
În purtarea lui, sau poate chiar în cinste lui? Ci spune!

IAGO

Cinstea lui? O monseniore...

OTHELLO

Cinstea da, o poţi tu pune
La 'ndoială?

IAGO

La 'ndoială? Monseniore, cât ştiu eu....

OTHELLO

Ce părere ai?

IAGO

Părerea....

OTHELLO.

Vorba mi-o întorci mereu!
Par'c'ascunzi cu îngrijire-o scorpie în cugetare,
Prea scârboasă la vedere ca s'o scoţi la ziua mare!...
Ai vorbì şi nu-ţi dă mâna; ce nu poţi mărturisi?
Insfârşit, vorbeşte-odată, spune-mi neted, ori ce-ar fi.
Adineaurea şoptit-ai printre dinţi «ce văd nu-mi place».
Şi aceasta tocma'nclipa când se despărţeau în pace
Cassio de Desdemona! Spune, ce nu ţi-a plăcut?
Cassio cunoştea iubirea dintre noi, dela 'nceput;
Când ţi-am spus, strigaşi c'o mutră oare cum încremenită:
«A! in adevăr!»... şi fruntea, de odată încreţită
Ţi se strânse'ntre sprîncene ca şi cum ai fi ascuns,
Indărătul ei o taină groasnică, de nepătruns.
Dacă mă iubeşti, arată-mi cugetarea ta întreagă!

IAGO.

Monseniore, ştii prea bine ce iubire strâns ne leagă.

OTHELLO.

Ştiu şi tocmai de aceia, pentru că te ştiu cinstit,
Om ce'ntâi îşi cântăreşte vorba ce-are de rostit,
Şovăirea ta ciudată de aceea mă'nspăimântă:
Ipocriţii doar strecoară gândul într'o vorbă frântă...
Dar la omul drept, când vorba şovăe'ntre *nu* şi *da*,
Este semn că adevărul, a'nceput a-l sugruma!

IAGO (distras şi ca răspunzând unei tainice gândiri).

Cassio,—l'aşi lua pe samă e un om cinstit cât pare. . .

OTHELLO. (cu căldură)

Oh! şi eu îl cred tot astfel. . .

IAGO (visător).

Doamne, ce minune mare. . .
De-ar fi omu-aşa cum pare că pe fruntea lui stă scris
De câţi ochi în lumea asta ne-am feri, ca de-un abis!

OTHELLO.

Datoria fiecărui e să aibă'nfăţişarea
Sufletului său întocmai!—

IAGO (acelaş joc).

Nu mă prinde dar mirarea
Cassio să fie şi el, dintre cei cinstiţi.

OTHELLO (cu nerăbdare).

Vezi? iată,
Vorba ta când îmi ascunde adevărul, când l'arată.
Spune-mi toată a ta găndire, cum ţi se urzeşte'n gând —
De-i hidoasă, de-i urâtă,—izbucnească mai curând!

IAGO.

Bunul meu stăpân, mă iartă. . . ai asupra mea putere,
Dar nu cere de la mine ce nici robului n'ai cere.
Să-mi desvăluesc gândirea, toată, toată? — Presupune
Că e josnică şi falşă. . . Năzăriri la ce ţi-aş spune?
Căci la drept vorbind, la care alb altar, cu trepte sfinte,
N'a pătruns şi păcătosul cu murdarele-i veşminte?
Şi în care suflet oare — fie ori cât de curat —
Nu s'a strecurat un cuget ce lumina i a pătat,
Bănueli de-acele surde, ce ca josnice ispite,
Vin şi cer în minte scaun lângă cele'ndreptăţite!

OTHELLO.

Nu-mi eşti bun prieten Iago, de iai drept o'ndatorire,
A-mi ascunde adevărul ce-ar cuprinde vre-o jignire.

IAGO.

O! te rog, te rog stăpâne, bine-ai face să nu stărui.
Poate sunt nedrept, şi poate că aiurea adevăru-i.
Bănuiala ca o buhă cuibu'n sufletu-mi şi-a pus.
Pretutindeneı văd rele, chiar acolo unde nu-s!
Deci fereşte-te de omul ce din firea lui se'nşală.
Nu-ţi aprinde 'nchıpuirea cu năluci ce-mi es din boală.
Să-ţi desvălui bănuiala? Nu, nu, — te-aş nelinişti
Aşezându-te pe-o schelă putredă şi mi-aş clinti
Şi încrederea ce-ai pus'o în a mea înţelepciune
Şi în cinstea mea. Zadarnic ar fi orice rugăciune.

OTHELLO. (tulburat).

Ce vreai tu să spui?

IAGO.

Anume, că femee sau bărbat,
N'are dar mai scump ca vaza unui nume nepătat;
Căci acel ce-mi fură banii, mi-a furut nimica toată:
Banul e al tuturora şi al nimănui, — o roată!
Insă cine-mi fură vaza, pe el nu s'a 'mbogăţit,
Iar pe mine păgubaşul, pentru veci m'a sărăcit.

OTHELLO (cu impetuositate).

Jur pe cer, că vreau acuma să cunosc a ta gândire.

IAGO. [sfidător.]

Inima-mi s'o ţii în palmă, şi-un cuvânt de ponegrire
Pentru nimeni nu mi-ai smulge! — Dar când e în paza mea?

OTHELLO (cu o voce sombră).

Ha!

IAGO.

Ia seama'n gelozie, monseniore nu cădea.
Gelozia e o iazmă,—şarpe cu privirea verde,
Se hrăneşte chiar din trupu-i, şi din trup nimic nu-şi pierde!
Fericit este bărbatul ce se știe amăgit
Şi despreţuind femeia nu se simte păgubit.
Dar gândeşte-te l'acela, ce cumplită soartă-şi vede
Când se'nchină unui idol, şi'n sfinţenia-i nu crede!
Care simte îndoiala arzător că-l otrăveşte,
Pe când chiar din bănuială tot mai viu iubirea creşte!

OTHELLO.

O mizerie!

IAGO.

Săracul mulţumit, e prea bogat!
Dar bogatul, aibă însăşi cel mai strălucit palat,
Bogăţia lui e stearpă, iarnă fără rodnicie,
— Dacă tremură de frică să nu cadă'n sărăcie.
Dumnezeule prea bune! Când îi vrea milos să fii
Tu de biciul geloziei apără pe-ai Evei fii!

OTHELLO.

De ce toate-aceste vorbe? Crezi tu c'aşi avea dorinţa
Să las mreaja geloziei să-mi înfăşure fiinţa?
Când te chinuie'ndoiala eşti ursit să te înşeli:
Stai înfipt ca o morişcă într'un vânt de bănueli.
De-oi schimba când-va odihna pentru năzăriri deşarte
De-opotrivă cu'ncheerea ce-o tragi tu — cam pe departe —
Să ţii bine minte Iago, ce-ţi spun astăzi răspicat:
Voi fi vrednic să m'asvârli, ca pe-un ţap ce-a căpiat!
Nu, nu sunt nesăbuitul ce-l apucă gelozia
Când i-ajunge la ureche laudele că soţia
Ştie să primească oaspeţi, e distinsă'n bal, serbări,
Mlădioasă'n vorbe, cântec, admirată'n adunări,
— Nu; acolo unde-i cinste, toate-asemenea podoabe
Sunt în slujba demnităţei, nu sunt viţiilor roabe.

Iarăşi,—nu duc nici o grijă că soţia-mi s'ar schimbà
Pentru c'aşi zări la altul merite ce n'aşi avea!
Slavă Domnului! ştiu bine, avea ochi când m'a prins mire.
Nu, nu Iago. . . Inainte de-a avea vre-o șovăire
Trebue să văd cu ochii; iar de-oi bănuì mai cei
Să se reazăme'ndoiala, pe vre o faptă cu temei.
Având proba, — pot departe să resping cn biruință,
Ori iubirea, — ori nedreapta geloziei suferință.

IAGO.

Așa'mi placi; îmi dai prilejul chiar acum să-ţi desvălesc
Şi respectul şi iubirea, fără să mai ocolesc.
Deci,—silit de datorie, sà nu uiți—îţi dau un sfat;
— Nu am probe păn'acuma, voi avea ne'ntârziat. —
Să-ţi pândești femeia bine și pe Cassio de'mpreună.
Nu-i privi cu gelozie,—nici cu'ncredere nebună.
Ai un suflet nobil; n'aş vrea,—cum te ştiu la gând curat—
Din prea multă dărnicie să te'ntâmpli înşelat.
Cască ochii,—îi știu bine, ţării noastre caracterul:
O veneţiană-arată cerului deschis, misterul
Şi capriciile-acelea ce n'ar îndrăzni ușor
Soţului să le arate!— Toată conștiința lor
Nu-i să ocolească răul, ci să-l facă pe ascuns!

OTHELLO (agitat).

Cum? In adevăr?

IAGO.

Veghiază! Intrebaşi și ţi-am răspuns. . .
Și-apoi nu uita un lucru: a'nceput prin a'nşelà
Paza tatălui, atuncea când a vrut să fie a ta.
Tocmai când părea—spăsita—că de ochii tăi tresare
Sperioasă,—tocma-atuncea te iubea mai cu'nfocare!

OTHELLO (pironind ochii'n jos)

Vai, aşa-i!

IAGO.

Deci încheerea: o copilă ce-a ştiut
Ochii tatălui să-i lege, în cât bietul a crezut
Că sunt farmece la mijloc,... Ah dar spun o vorbă mare,
Merit blestemele toate... umilit îţi cer ertare.
Dealtfel singura mea vină, e că te iubesc prea mult...

OTHELLO.

Dimpotrivă... îţi sunt încă recunoscător... te-ascult.

IAGO (insinuant).

Vai ţi-am strecurat în suflet poate-o umbră de durere...

OTHELLO.

Nici de cum!...

IAGO.

Ba da... mie teamă; cred că suntem de-o părere:
Ce ţi-am spus, — ţi-am spus-o numai din prieteşug curat.
Dar... te tulburi... oh, mă iartă, rogu-te, fii mai bărbat,
Şi nu da, la urma urmei nici un fel de'nsemnătate
Unei bănueli, ce poate, e o mare nedreptate...

OTHELLO.

Oh, nu!

IAGO.

Deci, nici o crezare, până nu ţi-oi dovedì;
Altfel, s'ar iscà primejdii unde nici nu te-ai gândì!
Cassio mi-e bun prieten.... — Eşti mai palid ca'nainte.....

OTHELLO (surâzând cu o sforţare).

N'am nimica. — Cuget numai: Desdemona e cuminte...

IAGO.

Dumnezeu să-i dea puterea să rămâe tot aşa,
Iară ţie viaţa lungă, să te bucure de ea!

OTHELLO (visător).

Ah, dar uneori natura din făgaşele ei sare....

IAGO (cu viziune.)

Asta-i miezul întrebărei — iartă... îndrăzneala-i mare —
Să desprețuiască dânsa mărițișu-atâtor prinți,
Potriviți cu ea la rasă, vârstă, rang! Unei ființi
Chiar îmboldul orb îi spune unde inima-i să'ncline.
Și ea... hm... în toate astea ar putea citi ori-cine
Un semn bolnav de-o ciudată rupere de armonii
In adâncurile firii... Sunt anume nebunii,
Sunt porniri ne-orânduite, gusturi stranii, pătimașe
Insă... iartă-mă! Nu-i vorba *chiar de ea.* Ea-i drăgălașe.
Eu acì mi-arăt doar teama că s'ar prea putea când-va
Să se'ntoarcă la mândria sângelui din spița sa,
Și privind la alți, mai tineri, chipul rasei, — nu vă mire.
De-o să-i pară rău ca'n pripă va ales pe voi, drept mire-

OTHELLO (brusc și amărât).

Destul, du-te, urmărește-i și ce afli, tot să-mi spui,
Iar soția ta s'observe ori-ce pas, și-al ei, și-al lui.
Acum lasă-mă...

IAGO (inclinându-se, face apoi câți-va pași spre eșire).

Seniore!

OTHELLO (sombru)

Pentru ce m'am însurat?
Iago știe mult mai multe, decât poate-a arătat!

IAGO (coborând în scenă).

Monseniore... cer iertare, am un sfat... ți-l dau la vreme
Deși Cassio e vrednic să-i redai pierdutul post,
Dar mai ține-l la o parte... o să simți mai clar ce rost
Are el? Pe ea pândește-o: vezi mai stăruie cu'ndemnul
Să-l primești? Și ce foc pune'n apărarea-i? iacă semnul!
Deocamdată-ași vrea mai bine să mă crezi, drept om pripit
— Cum cu drept cuvânt de-alminteri mă și tem că-s rătăcit...
Ține deci pe Desdemona pân'atuncea drept curată.

OTHELLO.

Stăpâni-voi tulburarea, sprijinit de judecată.
[Iago se înclină adânc și ese].
E un om cinstit acesta.—Cu pătrunderea lui vie,
Toate arcurile-ascunse ale faptelor le știe.
[clătinind din cap cu amărăciune]
Dac'ași ști că Desdemona e ca șoimul răzvrătit,
— Chiar când firele ce-o leagă de-al meu suflet îndrăgit,
Mi-ar fi'n inimă înfipte,—smulge-le-ași din rădăcină,
Drum ia-și da să sboare liber liniștită în lumină,
Prin azur, să-și cate prada la 'ntâmplare, unde-o vrea!
Oare pentru că sunt negru, asta este vina mea?
Nu am graiu dulceag în vorbă,—o! alunecosul dar
Ce 'n deobște-l au eroii carii birue 'n buduar?
Poate-s prea 'nclinat pe panta anilor?—dar nu sunt încă!
S'a dus, m'a 'nșelat, și toată mângâerea mea adâncă,
Trebue s'o caut numai în mândrie și dispreț.
O! blestem al cununiei! E ursit să punem preț
Și să credem că-i a noastră, o făptură delicată
Ale căreia dorințe nu-s a noastre nici odată!
Poți fi tu stăpân pe trupu-i,—nu poftele-i de rând...
Ași voì să fiu un gușter, să mă târâi mai curând,
Cuibărînd prin umezi locuri, printre ziduri de'nchisoare,—
Decât să-mi împart cu altul, tot ce avui mai drag sub soare!
Veșnic biciu-acesta-al soartei c'un erou va fi vrăjmaș:
Prea-i tovarăș mic femeea, pentr'un suflet uriaș!
In alcovuri răsfățații pururea vor fi mărunții,
Ce-i *aleși*, din leagăn poartă ca o pată 'n mirul frunții,
Plaga asta, umilința de-a te zbate în război
C'un dușman ce te silește să duci lupta în noroi!
[Intră Desdemona și Emilia. Othello privind'o pieziș].
O! de e și ea vicleană cum sunt toate cele lalte,
E minciuna-a tot stăpână până 'n cerurile 'nalte.
De-a lui proprie minune Ziditoru-și bate joc
Nu,... nu pot să cred...

DESDEMONA (vine grăbită surîzind către Othelo).

Othelo, nu mai înţeleg de loc...
Prânzu-i gata şi mesenii toţi te-aşteaptă.

OTHELLO [cu o voce slabă]

Ai dreptate
Şi sunt vrednic de pedeapsă... o! mă iartă...

DESDEMONA.

Dulce frate
Ce ai tu? tu nu eşti bine.. ce te doare? vreau să ştiu.

OTHELLO.

Nu-i nimic, — mă doare capul.

DESDEMONA.

Ai stat noaptea prea târziu,
O să treacă... Să-mi dai voe să-ţi strâng fruntea cu năframa.

OTHELLO (cu bruscheţă).

E prea mică. (smulge batista de la frunte şi o aruncă jos).
Hai la masă.

DESDEMONA (cu tristeţe).

După câte bag eu seama
Suferi şi nu-mi spui nimica! [Es Othello şi Desdemona].

EMILIA (singură, ridică repede batista de jos).

O! ce mulţumită sânt
C'am găsit batista asta! E un semn de legământ, —
Ce-l dintâi, pe care-Othello dragei lui soţii i-l dete.
(scuturând în aer batista).
Ca s'o aibă 'n mână Iago, — ce de giugiulire şirete
Mi-a făcut! Dar Desdemona, ţine-aşa de mult la ea,
O sărută, îi vorbeşte, — în cât vai! Cum s'ar putea
Să i-o fur? Othello însuşi a rugat-o ca s'o poarte
Ca un talisman, de care nu te lepezi pân la moate.
Eu, voi pune să-i brodeze o batistă tot la fel
Şi-i dau copia lui Iago; — Ce ciudat mai e şi el!

Ce-o fi vrând să facă oare cu batista? — Cine ştie!
Dracul ştie ce vrea dânsul... eu i-o dau; ce-o fi, să fie!
[intră Iago.]

IAGO.

Singură? Ce faci acolo?

EMILIA [privindu-l peste umăr, ţine naframa la spate].

A! te rog nu mă certa.
De-ai şti tu ce ai acuma!

IAGO.

Cum să nu ştiu? am ceva
Ce o lume 'ntreagă ştie: o nevastă proastă, -- iacă.

EMILIA.

Numai asta crezi? Ei bine, să-mi răspunzi, ce-mi dai tu dacă
Ţi-aşi da 'n schimb batista ceia?

IAGO (cu indiferenţă).

Ce batistă?

EMILIA.

Ai uitat?
Primul dar pe care-Othello Desdemonei i l'a dat.
M'ai rugat o săptămână să i-l fur.

IAGO (cu vioiciune).

Mi-aduc aminte
L'ai furat?

EMILIA.

Nu tocmai.. însă stând de vorbă, mai 'nainte
— Desdemona cu Othello, — ei batista i-a căzut.
Eu găsesc un timp prielnic, şi-o ridic — lucru pierdut
Nu furat! (i-o arată).

IAGO (îmbrăţişind'o).

Ce fată bună mai eşti tu! Mi-o dai?

EMILIA (retrăgând batista).

De grabă
Te repezi! Ţi-o dau, dar spune-mi, eşti tu Iago om de treabă?
Ce voieşti să faci cu dânsa?

IAGO după ce i-a smuls'o.

Ei! ce-ţi pasă!

EMILIA alarmată.

Oh! te rog
Dacă n'ai vr'un gând de seamă, dă-mi-o! Ea e un zălog
De amor. Sărmana fată! dar și-ar frânge de durere
Mâinele, de n'ar găsi-o, când Othello i-o va cere.

IAGO. (bătând batista în palmă.)

Vezi să nu mai ştie nimeni, nici să bănuie măcar.
Am s'o ţiu cât-va la mine, căci îmi trebue; mergi dar...

Cu un semn poruncitor îi ordonă să lasă. Emilia intră tristă în castel.

IAGO singur.

Plec la Cassio. Batista am s'o fac uitată jos;
Un nimic, e-o probă tare pentru-acel ce e gelos.
Crede'n ea ca un cucernic într'un text din evanghelii...
Va eși ceva. — Othello-i ros de-otrava îndoielii.
Bănulaia aşa lucrează, tot puţin câte puţin,
La'nceput abia ţi-e silă, se preface apoi venin,
Şi închis tot arde, arde ca o mină de pucioasă
Pân'se năruie în noapte mintea cea mai luminoasă.

Intră Othello şi se opreşte în fund visător şi întunecat. Iago ascunde repede, batista şi privindu-l cu ură şi dispreţ.

Ce spuneam? dovada iat-o! rămăşagul l'aşi fi prins.
Haide, mistue-te'n focul ce eu singur ţi-am aprins!
Macii toţi din lume-adună-i, toate leacurile 'nbină
N'o să te 'ntâlneşti cu somnul lin, din dragostea senină!

OTHELLO (fără a vedea pe Iago).

Ah! vicleană ea cu mine!?

IAGO care s'a apropiat lângă el.

Nu te mai gândi la rău!

OTHELLO cu vioiciune

Piei d'aci! nenorocirea mi-a venit prin glasul tău!
Jur, de mii de ori mai bună e dovada amăgirii
De cât pururi chinul, spaima, şi năluca 'nchipuirii!

IAGO (înduioşându-se).

Ce sunt vorbele acestea!

OTHELLO.

Nu sunt vorbe! Adevăr.
Să nu sdruncini fericirea, căci o ţine-un fir de păr!
Ce-mi păsă că altu'n umbră sărutarea ei mi-o fură?
Nu vedeam nimic, durerea n'o ştieam, şi nici o ură!
Eri dormeam adânc! iar ziua eram liber şi voios.
Azi, a soarelui lumină, toate, toate-s de prisos!
Eri, eu nu simţeam cum trece ca o spadă arsă, crudă,
Sărutările lui Cassio în sărutul ei de Iudă.
Cel furat, când nu-şi dă seama, e senin în gândul lui.
Păgubit e şi îl doare, doar din clipa când i-o spui!

IAGO.

Nu vorbì stăpâne astfel, mă mâhneşti adânc, mă doare!

OTHELLO.

Când din calda-i voluptate, din a trupului splendoare
S'ar fi 'mpărtăşit cu toţii: ofiţer, soldat, recrut,...
— Aşi fi fost ferice totuşi când nimic n'aşi fi ştiut!
Dar acum, — adio pururi pace-a sufletului meu,
Mulţumirea mea, adio! noapte e de azi mereu.
Oh! adio batalioane cu egrete mişcătoare,
Lupte mari de-ambiţii sfinte, voi virtuţi biruitoare,
Oh! adio, nobil ager, furtunatic armăsar,
Răsărind în fruntea oastei alb, fantastic ca un far,
Şi tu trâmbiţă, chemare de curaj către victorii
Şi voi steaguri plutitoare, fluturând în vânt de glorii,

Şi voi ropote de tobe în viesparul din asalt,
Guri de trăznete, voi tunuri, glas al Celui prea Innalt
Rămâneţi cu bine-adio, te-am pierdut o! strălucire....
S'a stins steaua ta, Othello, s'a sfârşit a ta menire!

IAGO.

Oh! să fie cu putinţă?

OTHELLO (apucându-l cu furie de gât).

Spune om nelegiuit,
Unde, când, şi cum anume cinstea mea s'a pângărit?
Dă-mi dovada, dă-mi dovada s'o văd limpede colea,
Sau de unde nu, ascultă, jur pe mântuirea mea,
Iţi vei blestema ursita, şi-ai dori s'o schimbi c'un câine
De cât să-mi cunoşti mânia şi s'ajungi ziua de mâine.

(il respinge cu violenţă)

IAGO.

Ai ajuns până acolo?

OTHELLO.

Dă-mi să văd dovada 'n pripă,
Dă-mi dovada ne'ndoioasă, unde strigă, unde, ţipă
Adevărul clar ca ziua şi aşa biruitor,
Că 'n lumina-i să nu treacă nici chiar umbra unui nor
De 'ndoială,—sau, vai ţie!

IAGO.

O stăpâne!

OTHELLO.

De faci asta
Să mă chinui doar de geaba, ca să-mi ponegreşti nevasta,
— Nu te mai ruga la ceruri, fără remuşcare fii,
Mergi cu zâmbetul pe buze pe un drum de mişelii,
La tot pasul săvârşeşte mii nelegiuiri de acele
Ce nici cerul şi pământul lăcrămând să nu le spele,
In zadar—în balta unde până'n fund vei fi căzut
N'ei găsi o fapt'-asemeni s'o măsori cu ce-ai făcut!

IAGO (cu prefăcută disperare).

Doamne, apără-mă doamne! — Ești bărbat întreg, stăpâne?
Mintea, inima ta, — unde-s înțeleptele lor frâne?
Dumnezeu să te păzească de-ori ce rele; eu de-acum
Sub comanda dumitale nu mai stau. Imi văd de drum.

(invinuindu-se cu oțerire).

O! smintit ce-am fost! naivul! S'apuc eu pe calea dreaptă,
Ca să văd la urma urmei ce răsplată mă așteaptă!
Lume rea și ticăloasă, te-oi minți și eu, — am scuze —
E primejdie se vede, sà ai cugetul pe buze.

(lui Otello).

Mulțumim de 'nvățătură. — De prieteni am să fug
Dacă pat așa ocară, toți cei fără vicleșug!

(face un pas să iasă).

OTHELLO (oprindu-l, sfârșit de cureri).

Nu, — rămâi, — ești poate sincer...

IAGO.

De-ași fi înțelept! — ertați
Cinstea vai! e doar o proastă ce slujește pe ingrați.

OTHELLO.

Iau de martor însăși cerul..... Par'c'o cred nevinovată.....
Și 'ntr'o clipă tot se surpă, tot ce cred, — și-o văd pătată.
Nu mai am puteri în mine să mai cred nimic, nimic!
Acì simt că mi-ești prietin, și-acì groaznic inamic.
Dar mă chinue o sete neînvinsă,-vreau *dovada.*
Chipul ei curat odată cum e proaspătă zăpada,
Sfânt profil ca al Dianei, — mie'mi pare-acum mânjit,
Negru cum e-al meu, c'un rînjet de bacantă veștejit.
Ah Infern, de-ai tu prăpăstii fără fund, cu bălți de-otravă,
Limbi de foc mistuitoare, râuri clocotind de lavă,
De ai săbii ascuțite ori căpcane pentru munci,
Tot ce ispășește-o crimă pentru veci de veci, — atunci
Pune-mă la încercare, ți le 'ndur pe toate, toate..,
Numai nu rușinea asta, nu se poate, nu se poate!

(cade plângând cu hohote pe un scaun).

IAGO.

(Cu tristeţă prefăcută îl priveşte cât-va timp şi apoi s'apropie de dânsul)

Ah! te mistue văpaia unei patimi de ne 'nfrînt.
Şi ce rău îmi pare doamne că de vină eu doar sunt!
Vreai să vezi dovada?

OTHELLO.

Dacă vreau s'o văd! mai e întrebare?
Dar ţi-aş smulge-o la nevoe!

IAGO (cu o rece asigurare).

O s'o ai, dar cum vreai oare?
Vreai să fii tu însuţi martor, când păcatul săvârşesc?

OTHELLO (isbucnind).

Moarte şi blestem!

IAGO.

Ei uite, ar fi greu să reuşesc...
Greu să-i prinzì; şi unde oare li-i culcuşul,—dracu ştie!
Nu vor martori, când Satanei îi slujesc o leturghie.
Ei, atunci, prin ce mijloace să te'ncredinţezi ai vrea?
Căci ar fi cu neputinţă să mi-i prinzi făptaşi, colea...
Chiar de-ar fi mai rău ca ţapii, fără pic de înfrânare,
Mai lascivi decât maimuţa,—şi'n aşa împrejurare
Cine n'are-atâta minte să petreacă în ascuns?
Dacă însă vreai o probă ce-ţi deschide îndeajuns
Drumul tainic către poarta adevărului,—sunt gata!
Eu am proba — şi într'ânsa s'oglindeşte vinovata...

OTHELLO.

Ah! dă-mi semnul că-i vicleană şi mă'nşeală.

IAGO.

Mi-i urât
Rolul ăsta! dar fiindcă tot tu singur m'ai târât
In făgaşul trist în care am intrat numai din zelul
Cinstei şi-al prietenii, zău aşi face pe mişelul
Să nu merg până la capăt... Eri cu Cassio 'ntr'un pat,

M'odihneam. El adormise. Eu cum deseori cam pat
De dureri de nevralgie, n'am putut închide gene.
Trebuie să ştii, sunt oameni foarte indiscreţi,—din lene.
Lasă moale frâul limbii, în cât mai ales în vis
Cum deschid o clipă gura, li-i și sufletul deschis.
Cassio e dintre-aceștia... Suspinà ca 'ntr'o șoptire
«Desdemona! să ne-ascundem! Nu trădà a ta iubire»
Și atunci îmi strânse mîna și îmi zise «blând noroc»
Mă cuprinse strâns la pieptu-i sărutându-mă cu foc,
Și șoptì apoi c'un geamăt, c'un suspin întretăiat:
«Blestemată fie soarta ce maurului te-a dat!»

OTHELLO.

Scârbă,... scârbă...

IAGO (rece).

Vis seniore,... ca oricare...

OTHELLO (cu desnădejde).

Vis ce ţipă
Că s'a săvârşit păcatul! Nu,—un vis nu se 'nfiripă
Din nimic. Nu! adevărul cel mai crud s'a disvălit!

IAGO

El e-o chee ce'ntăreşte alte probe lămurit.

OTHELLO (cu furie).

Am s'o fac bucăţi!...

IAGO.

Nu încă! fii cu minte; deocamdată
N'am văzut nimic şi poate Desdemona e curată...
A! să nu uit,—o 'ntrebare: n'ai văzut la ea cumva
O batistă fin brodată cu ghirlănzi de fragi?

OTHELO.

Ba da!
Eu i-am dat-o şi e 'ntâiul dar ce-l are de la mine.

IAGO.

Nu ştiam... Dar c'o batistă—semănând cu-aceia bine—
Am văzut ştergându şi barba Cassio...

OTHELLO.

Batista mea!

IAGO.

Ori e-aceia, ori e alta, de i-a dăruit-o ea
Vina-i mare. Asta-i semnul de amor întotdeauna.

OTHLLO.

A! Mişelul! Cum nu nu are mii de vieţi, în loc de una.
Prea-i puţin un strop de sânge răsbunarea să-mi adap!
Ăsta-i dară adevărul crud ce nu-mi intra în cap!
Spulberă-te dar iubire neclintită ca o stâncă,
Vino neagră răzbunare, eşi din peştera-ţi adâncă,
Iar tu Dragoste dă-i Urei sceptrul frânt şi prihănit
Inimă, te rupe 'n două, căci în tine s'a 'mpletit
Nod de vipere hidoase ce se svârcole şi muşcă...

IAGO.

Linişteşte te.

OTHELLO.

Dar poate, bietul leu când rage'n cuşcă?
Sânge-mi trebue, vreau sânge...

IAGO,

Linişteşte-te, îţi spun.
Cine ştie, mâine poate te-i trezì din somn mai bun.

OTHELLO.

Nu, nu Iago, niciodată! După cum din spre isvoare
Fluviul nu-şi întoarce apa, ci porneşte orb spre mare,
Astfel gândurile mele când şi-au rupt zăgazul lor,
Unul nu se mai întoarce spre amoru 'ncrezător!
Nu, ci'n fierberea mâniei, cresc spumoase'n vadu-i încă,

Curg spre marea răzbunării, cad în matca ei adâncă!
(ingenunche) Martor mi-este însăşi Cerul, jur pe viul Dumnezeu,
Mă voi răsbunà, şi braţul ca de plumb cădea-va greu!

IAGO (ingenunche alături).

Mai rămâi stăpâne-o clipă.
(ridicând ochil la cer).
Stele pururea nestinse!
Voi ce ne'nfăşaţi din leagăn, tainice puteri ne'nvinse,
Fiţi voi martore că lago, îşi închină cu nesaţ
Răsbunărei lui Othello,—minte, inimă şi braţ!
Poruncească, şi porunca-i, ori şi cât de sângeroasă,
Implini-o-va iubirea prin supunerea pioasă...

OTHELLO (sculându-se impreună cu lago).

Primesc jertfa ta,—şi încă, nu cu sterpe mulţumiri,
Ci cu via încântare de credinţa ce-mi inspiri.
Drept dovadă de iubirea sinceră ce-mi porţi, grăbeşte,
Şi'n trei zile àdu-mi vestea «Cassio, nu mai trăeşte!»

IAGO.

Bietul om, mi-era prieten, — dar de-mi ceri, el va fi mort.
Pe ea las-o...

OTHELLO (punându-şi mâna pe inimă).

De-aşi ucide-o totuşi vie aci o port!
Curtizană blestemată, ipocrită 'n veci ai fost.
—lago, vino după mine să vorbim la adăpost.
Vreau să iscodesc o moarte cu urgii ne îmblânzite,
Pe frumoasa mea Satană s'o pot ladului trimite.
Vin, -de astă-zi înainte eşti locotenentul meu.

IAGO (inclinându-se adânc).

Servitorul tău stăpâne! (à parte).
Ce-a rămas acum, nu-i greu!

SCENA IV

Grădina Castelului: — Desdemona Emilia apoi Othello

DESDEMONA.

Doamne, cum pierdui batista!

EMILIA (tulburată).

Știu eu? da... e prea ciudat...

DESDEMONA.

Ași fi vrut să pierd mai bine o avere, — ce păcat!
Dacă nobilul Othello n'ar fi om dintre aceia
Prea curați, să-și bănuiască fără pricină femeia,
Cum fac toți geloși josnici — Doamne ce grozav prilej,
Vântul orb al geloziei să-l deslănțue vârtej!

EMILIA (surâzând).

Nu-i gelos?

DESDEMONA.

El? nu!—te-asigur; a crescut sub cer de basme
Unde suflete și aer se purifică de miazme!

EMILIA.

Iată-l vine...

DESDEMONA (încet Emiliei).

Nu-i dau pace, până n'oi putea să-i smulg
A lui Cassio ertare... (intră Othello și ea îl întâmpină surâzătoare.)
Cum te simți?

OTHELLO (surâzând amar).

Eu? ca un fulg
De ușor, întotdeauna; dar tu?

DESDEMONA.

Și eu de-asemeni.

OTHELLO (aparte).

Să te spionezi pe tine ne 'ncetat, și pe-ai tăi semeni,
O ce chin! (ceremonios).
Ești bună mâna să mi-o dai?

DESDEMONA.

O! de ce nu?

OTHELLO.

Este umedă şi moale...

DESDEMONA.

Nici de vârstă pân'acu,
Nici de griji ea n'avu timpul înăsprită ca să fie.

OTHELLO [prefăcându-se că-i citeşte in palmă]. —

Mâna umedă, fierbinte. — e desfrâu şi rodnicie.
Mâna asta cere frâne tari în patimi: rugăciunea
Postul, pocăinţa, altfel se încuibă 'nşelăciunea,
Căci aci îşi are cuibul un Satan neastâmpărat
Pătimaş, şi care sburdă când în voe e lăsat;
De almintrelea, arată caracter fără de pete...

DESDEMONA.

Poţi mai bine ca ori cine să o spui, căci ea îţi dete
A mea inimă învinsă...

OTHELLO (amar).

A fost darnică! Pe vremi
Inima era datoare să-ţi dea mâna. Azi te temi:
Mâna o primeşti de sigur, inima nu 'ntotdeauna!

DESDEMONA (uimită şi tulburată).

Nu 'nţeleg... dar lasă asta... Ai uitatat tu oare buna
Ta făgăduinţă?

OTHELLO.

Care?

DESDEMONA.

Adineaurea am pus
Să trimită după Cassio. Va veni. E-aşa supus!

OTHELLO (brusc).

Am nevoe de-o batistă. Dă-mi pe-a ta o clipă.

DESDEMONA.

Iată.

OTHELLO (o respinge).

Nu pe asta. Pe aceia ce ţi-am dat-o 'ntâiaş dată.

DESDEMONA.

Vai, n'o am-aci...

OTHELLO.

Se poate?

DESDEMONA.

Da stăpâne.

OTHELLO.

Foarte rău!
E un dar ce-avea în sine forţa farmecului său.
Dăruită i-a fost mamei de-o femee vrăjitoare
Din Egipet. Citea'n palmă ca 'ntr'o carte ursitoare.
Şi ea spuse mamei mele: câtă vreme-o vei păstrà,
De-a bărbatului iubire pururi te vei bucura.
Ci de-oi pierde-o, sau năframa dărui-vei la neşcine,
Ochii soţului cu silă s'or întoarce dela tine,
Iară inima-i umbla-va după alte desmierdări.
Şi murind, îmi zise mama printre binecuvântări:
«S'o faci dar miresei tale, căci primejdiile 'nfruntă».
Implinitu-i-am dorinţa şi ţi-am dat-o dar de nuntă.
Tu păstrează deci năframa ca şi-a ochilor lumine....
Dac'o pierzi, din fericirea ce-ai visat, — rămân ruine!

DESDEMONA.

Oh! să fie cu putinţă?

OTHELLO.

Vraje are 'n ori ce fir:
O sibilă a ţesut-o în profeticu-i delir,
Viermii cari au dat mătasea, descântaţi au fost pe-altare.
Purpura, din inimi suptă la mumiile fecioare!

DESDEMONA.

E adevărat?

OTHELLO.

Nimica nu ar fi mai de temut
Ca puterea 'nfricoşat'a talismanului pierdut.

DESDEMONA (tristă).

Ah, atunci era mai bine, nici să mi-o fi dat-o mie!

OTHELLO.

Şi de ce? cum asta?

DESDEMONA (încremenită).

Doamne! ce 'ntrebare, ce mânie!

OTHELLO (violent).

Ai pierdut-o rătăcit-o? dăruit-o? unde-i?

DESDEMONA.

Cer!

OTHELLO

Ce răspunzi?

DESDEMONA.

Nu e perdută... aşa daruri oh, nu pier.
Poate însă...

OTHELLO.

Cum?

DESDEMONA (frângânduşi mâinele).

Isuse!

OTHELLO.

Caut-o!

DESDEMONA (rugătoare).

E rătăcită
Şi-o s'o caut. Las, acuma.—Ştii că am făgăduită
O iertare dela tine.—Pare mi se dinadins
Ca să nu te ţii de dânsa, tu o cursă mi-ai întins!
Zi-i lui Cassio să vie... de nu-l chemi, aşi fi prea tristă.

OTHELLO.

Oh! de nu mi-aş pierde mintea! (tare).
haide dămi acea batistă!

DESDEMONA.

De cât Cassio,un altul n'ei găsi mai bun soldat.

OTHELLO.

Dă-mi batista.

DESDEMONA.

Vei avea-o, dar răspunde-mi, l'ai ertat?

OTHELLO.

Dă-mi batista...

DESDEMONA.

Ci ascultă, crede-mă, el îşi zidise
Viitorul tinereţii şi nădejdea-atâtor vise
Numai doar pe temelia dragostei ce-i arătai.
Nu strică o fericire unui om când poţi s'o dai!
Ştii cum ţi-apără viaţa!

OTHELLO (fixând-o).

Va să zică n'ai năframa!

DESDEMONA (aparte).

Doamne, ce'ncăpăţânare, ce să fie? Nu-mi dau seama!
(tare.)
Eşti de osândit iubite! Ce purtare!

OTHELLO (împingând-o brusc).

Înnapoi!
(ese furios).

EMILIA (dând din umeri).

Zici că nu-i gelos Othello!

DESDEMONA.

Nici o dată între noi,
N'a mai fost când-va vr'o ceartă... Trebue să fie-un farmec
Al năframei ce-am pierdut-o... Oh! cât mă căesc de-amarnic!

EMILIA (ascunzându-şi temerile, emoţionată).

Mai târziu şi-arată omul tot ce'n inima lui zace.
Ei sunt gura 'nfometată şi noi prada care place.
Ne înghit cu lăcomie, iar apoi când sunt sătui,
Ne aruncă fără milă! — Unul de ispravă nu-i!

[Intră Cassio şi Iago].

IAGO (lui Cassio).

Nu-i alt mijloc. Ea să-l roage. — [zărind pe Desdemona].
O! Dar ştii că-ţi merge bine?
Iat-o! Roag'o să vorbească lui Othello despre tine.

DESDEMONA.

Cassio, ce veste? bună?

CASSIO.

Nu, ci veşnic ruga mea:
Nu uitaţi şi-o vorbă puneţi, să recapăt de-aş puteà
Iarăşi locul în iubirea lui Othello, ca 'ntr'o vreme!
Vreau să ştiu întai de toate: am, sau nu, de ce mă teme?
Iar de-i culpa-aşa de mare, că nici meritul trecut,
Nici căinţa mea de astăzi ce adânc m'a abătut,
Nici tăria hotărîrii pentr'o viaţă înţeleaptă
Nu-mi răscumpără greşeala, — voi cătà atunci o dreaptă
Mângâere 'n resemnarea că n'am fost de-ajuns de demn
Şi m'oi duce 'nvoia soartei aşteptând din Cer vre-un semn.

DESDEMONA.

Nu mai am nici o putere! Sufletul mi-e plin de nouri...
Glasul meu nu mai trezeşte în voinţa lui, ecouri!
Ţigrul meu cel blând, Othello, nu mai e al meu, oh nu-i!
De s'ar fi schimbat şi chipul cum schimbată-i firea lui,
Nu l'aşi mai cunoaşte! Crede, l'am rugat ca să te erte.

O! aşi vrea ca 'n ceruri sfinţii să m'ajute, după cum
Lângă soţul meu, din suflet, eu te-am apărat acum.
Trebue să ai răbdare. Tot ce voi putea, voi face
Cum nici pentru mine însă-mi n'aşi fi'n stare. Fii pe pace.

IAGO cu interes.

E în toane rele? Ce-are?

EMILIA.

Chiar acum înfuriat
A eşit de-aicì. Pricina? Cine ştie! N'am aflat.

IAGO.

Să se turbure Othello? doar văzutu-l'am în lupte,
Pe când trăznete de-obuze lăsau fronturile rupte,
L'am văzut primind în braţe pe-al său frate mutilat.
Dar pe chipul lui de-aramă nici un muşchiu nu s'a mişcat.
Şi când ştie să-şi ascundă astfel inima 'n durere,
Aţi putut citì în chipu-i turburarea lui? — Ce fiere
S'a vărsat atunci de-odată peste gându-i amărât?
Merge rău. Mă duc să-l caut să-i vorbesc numaidecât.

DESDEMONA.

Du-te 'mpacă-l. (Iago ese). are, sigur din Veneţia vre'o ştire
Ce nu-i place. Se 'ncâlceşte vre-o politică în fire,...
Poate chiar aci, e'n Cipru vr'un complot înalt de Stat,
Ale cărui iţe-ascunse linişte i-a dărîmat.
Aşa-i omul, când o grije mare inima i-o scurmă,
Chiar din lucruri de nimica, el se supără pe urmă.
Numai vîrful unui deget de-i bolnav şi'ntregul braţ
Arde 'n friguri·şi rămâne nemişcat, ca prins în laţ.
Şi-apoi omul nu e nici el Dumnezeu, — să nu ne mire
Dacă nu e bun într'una ca în ziua lui de mire.
O Emilia! cu mintea uşuratecei femei,
L'am invinuit de-asprime când n'aveam nici un temei.
Ceartă-mă...

EMILIA.

Hei, dee Domnul ca necazu-i, precum spui,
Nu din dragoste să-i vie, ci din treburile lui!

DESDEMONA.

Dumnezeu îmi este martor, că eu nu i-am dat nici când,
Vr'un prilej de gelozie, — chiar cu umbra unui gând.

EMILIA.

Cel gelos, nu vrea s'audă de asemenea cuvinte!
Lui i-abate, nu fiindcă are-o pricină 'nainte;
Toate semnele iubirei le citeşte el pe dos,
Toate-l dor fară pricină, — şi-i gelos, că e gelos,
E o iazmă gelozia, o ciudată zămislire
Ce puiază şi se naşte, ea din ea luându-şi fire!

DESDEMONA.

Doamne, apără pe-Othello de-aşa şarpe veninos!

EMILIA (tristă).

Amin!

DESDEMONA.

Eu mă duc să-l caut. Dacă-l voi găsi voios,
Tot ce-mi este cu putinţă, voi cerca.

CASSIO.

In a ta mână
Tu ai soarta vieţei mele mult iubita mea stăpână.

(Es Desdemona şi Emilia).

Intră BIANCA.

Bună ziua dragă Cassio.

CASSIO.

Tu aci? pe legea mea
Tocmai mă 'ndreptam spre tine.

BIANCA.

Cum vezi, și eu tot așa.
Șapte nopți și șapte zile să nu am de tine știre!
Știi cât fac? O sută ceasuri și șaizeci tu mi-ai răpit.
Dar ia bine seama, ceasul ce ni-l fură un iubit,
Ține cât o săptămână. Socotește-acuma bine
Și vezi câte ceasuri încă ești dator să stai cu mine!

CASSIO.

Iartă-mă Bianco, însă, am pe inimă d'un timp,
Ca... o neagră presimțire ce-mi stă 'n suflet ca un ghimp.
Dar așteaptă să fiu iarăși, vesel, luminat la minte,
Și-o să vezi că viu la tine mult mai des ca mai 'nainte.
Pentru c'ai venit, mi'nchipui c'o să-mi faci plăcere, — da?
Ia modelul (îi dă năframa).
Și 'mi brodează o năframă tocm'așa!

BIANCA.

O ce văd? Cine ți-a dat'o? Sigur, noua ta iubită.
A! pricep, pricep acuma pentru ce sunt părăsită!
Bine, bine, să ții minte! Ai ajuns aci? mă 'nșeli?

CASSIO.

Cine dracu îți mai suflă fel de fel de bănueli:
Ești nebună. Tu geloasă? Și de ce? Pentr-o batistă!
Vre-o femee crezi mi-a dat-o? Jur că nu! Hai, nu fi tristă.

BIANCA privind batista.

Dar de unde-o ai atuncea?—Doamne cît e de frumoasă!

CASSIO.

Am găsit-o aruncată pe-o sofa la mine 'n casă.
Cine-o fi uitat-o acolo, nu pot ști, e un mister!
Dar cum vezi, e-așa frumoasă, că să nu te miri căți cer
Să-mi brodezi și mie una după ea. Cum e pierdută,
Mâine poimâne de sigur înapoi va fi cerută.
Copiaz-o deci întocmai. Și-acum draga mea te las.

BIANCA

Aşa iute?

CASSIO

Aţin calea lui Othello pas cu pas.
Am să-i cer ceva şi n'aşi vrea să mă vază 'ntr'o idilă
Azi, când mi s'alege soarta într'un fel..

BIANCA

Și ce? Ţi-e silă?

CASSIO

Ce idee! Tu mi-eși scumpă! Viu, dar mâine. Azi e greu.

BIANCA

De opt zile-așa te lauzi cu minciuna tot mereu!
Hai, dă-mi braţul până-acasă.—De Othello nu te teme
Şi fă bine, astă seară, vin la mine mai de vreme.

CASSIO

Nu pot merge mai departe,—o să vie. Dar să știi
Astă seară viu....

BIANCA

Dea dracu, de cuvânt să nu te ţii!

D. NANU.

DIN TRECUTUL CAPELEI ROMÂNE
DIN PARIS

Capela română din Paris, aşezată în strada Jean de Beauvais, 9 bis, deşi astăzi este o mică biserică ascunsă între păreţii câtorva case, a avut totuşi un trecut însemnat, pe care istoria culturală şi religioasă a Franţei îl glorifică în paginile sale şi aminteşte cu pietate numele lui Jean din Dormans, — Episcop de Beauvais —, întemeietorul colegiului şi capelei cu acelaş nume.

Ca să putem aprecià mai bine fapta Episcopului din Beauvais şi să ne dăm seama de importanţa colegiului înfiinţat de dânsul, trebue să aruncăm o privire retrospectivă asupra Universităţii de pe vremea aceea, precum şi asupra felului de viaţă, pe care îl duceau studenţii.

Universitatea din Paris a fost socotită, încă de mult timp, ca cea dintâiu din toată lumea. Unii zic, că descinde direct din vechile şcoli ale Druizilor, alţii zic, că lui Charlemagne (742—814) şi micului său fiu Charles-Le-Chauve, le-ar fi revenind gloria de întemeietori. Protejată fiind de regi, a atras la sine multă studenţime şi această unire a devenit o putere. Şcolarii, deşi de multe ori turbulenţi, erau protejaţi şi nimeni nu puteà să-i atingă cu nimic, căci îşi atrăgeà o aspră pedeapsă. Regele Filip August, chiar a dat ordin mulţimii să divulge poliţiei pe cei ce ar insultà ori lovì pe un student.

Rectorul Universităţii nu puteà fi judecat decât de Universitate, de Episcop (al Parisului), de Rege şi de Papa. El se alegeà la fiecare trimestru de procurorii celor patru naţiuni din Franţa, Picardia, Normandia şi Germania şi aveà prerogative extraordinare. Nu ieşeà din oraş, decât pentru a merge înnaintea Papilor şi Regilor; purtà titulatura „*Amplissime Seigneur*" şi la însurătoarea regilor luà loc în mijlocul principilor curţii, iar la înmormântări mergeà alături de Episcopul Parisului, ocupând el o parte a străzii, Episcopul alta (1).

---

(1) *Vezi: Du Breul*: Les antiquites,

In Parlament el stà printre baroni și dacă murià fiind Rector, erà îngropat în biserica Saint-Denis, unde se aflau mormintele regilor (2).

Dacă cinevà insultà pe Rector, ori pe un școlar, atunci Rectorul în loc să recurgă la cei în drept spre a-i judecà, el închideà clasele și lăsà pe studenți să se împrăștie în oraș, unde semănau dezordinea și teroarea și cereau reparația onoarei, în mod public. In caz de refuz, ei amenințau, că vor trece în străinătate cu profesorii lor, unde vor duce cu ei și acea vestită știință, care pe atunci făceà gloria Franței și a Parisului. Rectorul erà ca un rege.

Cu toate aceste mărețe și lăudate aparențe însă, *printre studenți domnià mizeria, suferința și o mulțume de vitii.* Tinerii veniți de prin Anglia, Germania, ori de prin provincii depărtate, într'o lume cu totul nouă, singuri și nedisciplinați, își cheltuiau libertatea cât se poate de greșit, aruncând ultimul ban prin cabareturi.

Bogătașii orașului, dintr'un sentiment de ură și de teamă că studenții sunt prea nedisciplinați, le închideau ușa, nevoind să-i primească în gazdă.

Aceștia își căutau atunci azil pe unde puteau. Hotelierii îi speculau îngrozitor și le cereau palta înnainte.

Lucrurile au ajuns până acolo, că Papa Grigorie al IX-lea se văzù nevoit a intervenì și hotărî ca prețurile de închiriere să fie făcute de doi profesori dela Universitate și doi cetățeni, aleși cu consimțământul profesorilor (1).

Dacă proprietarul refuzà să închirieze unui student pe prețul fixat de comisie, atunci i se interziceà de a primì vre-un chiriaș în casa sa, pe timp de cinci ani.

De bine de rău, adăpostul le-a fost, puțin asigurat. Ce erà să se facă cu hrana?

Mulți cheltuiau banii nebunește și apoi nu mai aveau ce mâncà. Cea mai mare parte dintre ei erau săraci și ca să-și plătească profesorii și să aibă ce mâncà, erau nevoiți să cerșească, sau să se deà la munci intelectuale foarte grele, pentru o bucată de pâine și un adăpost (2).

---

(2) *Vezi: Quicherat*: Histoire de Sainte-Barbe

(1) *Vezi: Crevier:* Histoire de l'Universite de Paris, t. III

(2) *Vezi: Jean de Hautevile, sec. XII: «Architrenius»* sau *«Le grand pleureur»*, o poemă in care deplânge mizeriile studenților și arată neglijența în care trăiau, vițiile dintre ei etc. etc.

Cu toată sărăcia lor, aceşti studenţi se pasionau după teoriile emise de profesorii lor şi adeseori se certau între ei şi dau un asalt teribil, împărţindu-se în două, ori mai multe tabere şi luând fiecare partea, cutărui ori cutărui profesor. Adeseori ei nu se puteau unì din pricina deosebirii de rasă şi patrie. Englezii erau trataţi de beţivi şi poltroni, Francezii de sclivisiţi, sensuali şi afemeiaţi, Germanii, de oameni ce se mânie şi se insultă în mod obscen, Normanzii că sunt vanitoşi, celor din Poitevins li se impută caracterul lor viclean şi avariţia, Bourguignionii erau numiţi brute şi stupizi, Bretonii, uşuratici, nestatornici şi criminali, Lombarzii, răutăcioşi, laşi şi avari, Italienii, violenţi, zavergii şi furioşi, Sicilienii, tirani şi cruzi, Brabansonii, oameni de sânge, incendiari şi hoţi, Flamanzii, risipitori, dezordonaţi şi lacomi. După certuri, veneà de multe ori bătaia (1).

Cel mai teribil rău, care atingeà pe un şcolar la sosirea sa în Paris, erà — în afară de foame şi sărăcie — corupţiea, care se făceà pe faţă, nu ascunsă ca astăzi. Tot Jacques de Vitry descrie îngrozitor prostituţia, ce domneà printre studenţi: „In aceeaş casă — zice el — veţi găsì sus şcoala, iar jos locuri de desfrâu, sus, profesorii învăţând, jos, curtezane exercitându-şi ruşinoasa lor industrie, veţi auzì în acelaş timp răcnetele acestor femei, cari se ceartă şi strigătele studenţilor, cari discută".

Cine voià să ducă viaţă cumpătată, erà despreţuit şi tratat de avar, ipocrit şi superstiţios.

Numărul cel mai mare de studenţi, îl dau străinii.

Astfel se prezentà situaţia şcolarilor pe timpul lui Jean din Dormans.

Dându-şi seama de pericolul la care se expuneau tinerii veniţi, mai ales, din provincie — care orcât s'ar spune, dar tot erà mai curată şi neprihănită, decât Parisul —, el se hotărî a creià o instituţie de binefacere, în care să primească deocamdată numai câţivà tineri, cari urmau la Universitate şi cari erau din provincie.

* * *

Dar, cine erà acest Jean de Dormans şi Jean de Beauvais? Erà una şi aceeaş persoană. Se născù pe la sfârşitul secolului al XIII-lea în orăşelul Dormans, din campania (de

(1) *Vezi Jaques de Vitry:* Historia Occidentalis, de statu civitatis Parisiensis, Cap. VII. –

unde Jean de Dormans), din părinţi nobili şi avuţi. Fu mai întâiu avocat în Parlament, apoi mai târziu îl vedem ajuns Episcop în Beauvais, diocesa de Soissons, (de unde numirea de Jean de Beauvais), iar sub Carol al V-lea, Cardinal papal şi Cancelar al Franţei.

Mai avù doi fraţi: Michel şi Guillaume cari după moartea lui Jean de Dormans († 1373) ajunseră şi ei la aceleaşi ranguri înnalte, ca şi fratele lor Jean.

Avù şi un nepot, Miles de Dormans, pe care în 1383 îl găsim cancelar al Franţei (1).

Jean de Dormans, cu toată situaţia înnaltă la care ajunsese, nu putù să uite măcar o clipă pe locuitorii orăşelului său de naştere şi pe cei din diocesa de Soissons.

De aceea, acum, când corupţia şi toate viţiile bântuiau cu furie studenţimea pariziană, gândul său se îndreptă mai întâiu la salvarea tinerilor din Dormans, cari veneau să studieze la Paris, sau — în lipsa acestora — la tinerii din diocesa de Soissons.

Se pare însă, că şi alte cauze l-ar mai fi îndemnat pe Jean din Dormans, ca să înfiinţeze un colegiu şi printre acestea ar fi mai ales orgoliul naţional şi dragostea lui de misiune.

Asemenea colegii, asemenea institute de binefacere, mai făcuseră şi alţii înnaintea sa: Aşà erà colegiul de Laon, colegiul de Lissieux, fondat în 1336 de Guy d'Harcourt — Episcop de Lissieux —, colegiul de Dace, colegiul de Presles (rue des Cârmes) ilustrat prin lecţiile şi moartea lui Pierre Ramus, şi altele.

Nu-i lipseà, aşà dară, modele după cari să-şi organizeze noul său colegiu şi nu-i fu greu să-şi aducă la îndeplinire dorinţa, ce nutreà de multă vreme. Singura greutate erà alegerea locului; afară de aceasta, se cereà neapărat ca, colegiile sau internatele să fie cât mai apropiate de Universitate, căci cu chipul acesta şi supravegherea se puteà face mai bine.

Cartierul, care astăzi se numeşte „Cartierul latin", erà cel mai indicat pentru înfiinţarea colegiului, de oarece acì se grămădiseră toţi intelectualii, toate instituţiile culturale şi toate monastirile de călugări.

---

(1) *Vezi: Louis le Gregoire:* Dictionaire encyclopédique d'histoire de biographie, de mytologie et de geographie.
Vezi: François du Chesne: Histoire des Cardinaux français;
Idem: Histoire des Chanceliers et Gardes des Sceaux de France.

Pe unde astăzi se află biblioteca „Sainte-Genevieve”, liceul „Sainte-Barbe”, apoi coborând spre strada des Cârmes, strada Clos-Bruneau (1) (azi Jean de Beauvais), strada Saint Jean de Latran şi până peste cheiul Senei — la turnul Saint Jacques — erà o adevărată fortăreaţă intelectuală. In acele colegii, alături de desvoltarea intelectului, se făceà şi cultivarea sufletului, căci fiecare colegiu îşi aveà şi Capela sa de rugăciune, pe care, — elevii erau obligaţi s'o frecventeze în fiecare zi, iar în caz de abatere li se aplicau aspre pedepse.

Jean de Dormans, mijlocì în anul 1365 şi cumpără chiar în centrul cartierului o casă, numită „*Maison aux Images*”, care aparţineà şcolarilor colegiului de Laon, şi o altă casă, numită „*Le Gago*”, care făceà parte tot din „aux Images”.

Propriu zis, colegiul Jean de Dormans luă fiinţă abià în anul 1370, 8 Mai, când s'a promulgat cartea de fundaţiune a colegiului şi s'au instalat cei 12 bursieri, recrutaţi din tinerii din Dormans. Regele Carol al V-lea şi-a dat şi dânsul aprobarea în Ianuarie, 1371 (2).

Jean de Dormans dotă colegiul său pentru vecie, elaborând şi un regulament, prin care se stabileà că, bursele se dau pe timp de şase ani, apoi se impuneà elevilor să poarte tonsură şi păr scurt, o tunică, manta şi beretă albastră. Erau obligaţi să citească la masă pe rând (săptămânal) Sfânta Scriptură şi în fiecare seară să se adune la capelă şi să cânte imnuri în cinstea sfintei Fecioare.

Să se reţină următorul fapt, că pe vremea lui Jean de Dormans nu se construise capela, ci se instalase provizor în una din sălile colegiului de Presles, situat în strada des Cârmes, la spatele colegiului Dormans (3).

Pe lângă cei 12 bursieri se mai prevăzù şi un post de profesor, unul de director şi altul de pedagog-intendent. Traiul erà foarte eftin, după cum spune Villaret în ale sale „Essais historiques sur Paris”.

---

(1) După Jaillot (autor), str. Clos. Bruneanu datoreşte numirea de «*Jean de Beauvais*» lui Jean din Beauvais, care era librar şi locuia în colţul străzii des Noyers; după alţii însă şi ceea ce e mai probabil, lui Jean Episcop de Beauvais şi întemeietorul colegiului de pe aceeaş stradă.

(2) Vezi: *Arch. de l'empire*, reg. M. M. 356, Fol. XXV.

(3) *Vezi: Manus. 18408, Biblioteca Mazarine:* Moyens pour retablir le college de Dormans, dit de Beauvais, en son premier etat.

In 1372 se mărește numărul bursierilor dela 12 la 17; în 1373, creându-se o rentă perpetuă de 100 livre, se mărește numărul bursierilor la 24.

In 11 August, 1373, Rectorul și universitatea aprobă fundațiunea „Dormans" și oferă protecțiunea școlarilor acestui colegiu, asemenea și Papa acordă institutului „Dormans" diferite privilegii.

La trei luni după aprobarea Universității moare Jean de Dormans și lasă ca executor testamentar pe nepotul său, Miles de Dormans și pe alte rude, prevăzând prin testament, că de nu va mai fi, cu vremea, nimeni din familia sa, apoi numirea bursierilor la colegiul înființat de dânsul să aparțină, pe veci, abaților din Saint Jean des Vignes de Soissons, compatrioții săi.

La acest colegiu au învățat (căci cu timpul se predau lecțiile chiar în colegiu) și câteva rude de ale Episcopului Jean de Beauvais, după cum rezultă din *Manuscrisul No. 27.851 al Arhivelor Imperiului, pag. XV.*

Cu timpul, acest colegiu ajunse la o mare înflorire, grație diferitelor donațiuni făcute în bani, ecareturi și moșii. Până în secolul al XVI-lea s'a vorbit mult de școala și școlarii din strada Jean de Beauvais, atât erà de însemnată (1).

La începutul secolului al XVI-lea, acest colegiu devenì public. Sub domnia lui François I, fù reconstruit pe dea'ntregul și reunit în 1597, colegiului de Presles. In 1699 se separă de acesta și luă numele de *„Le collège Jean de Dormans-Beauvais"*, iar în 1764 a fost alipit pentru totdeauna liceului „Louis le Grand", unde se află și astăzi.

* * *

Am făcut acest rezumat istoric, căci e cu neputință să vorbești de Capelă, fără a vorbì și de colegiu și viceversa.

Am zis, că Episcopul Jean de Beauvais, sau Jean de Dormans, încă de când trăia, instalase și o Capelă — în mod provizor, — într'una din sălile colegiului de Presles. Intenția sa însă erà, de a zidì din temelie o Capelă, pe care s'o înzestreze cu toate cele trebuincioase și care să fie punctul de reper, către care să se îndrepteze mai mult atenția educatorilor din colegiul său.

In vederea acestui scop, cumpără lemn de Irlanda, pe atunci foarte căutat pentru lucrările de tâmplărie, dar

(1) *Vezi: Felibien:* Histoire de Paris, t. IV.

nu-şi putù vedeà realizat visul său, de oarece moartea îl surprinse tocmai în toiul planurilor sale. El murì pe la sfârşitul lui Octomvrie, anul 1373, lăsând prin testament 3.000 florini — aur de Franţa — pentru construirea Capelei colegiului.

Mai lăsă de asemenea pentru înfrumuseţarea ei un mare potir de argint aurit, o cruce de aur, cu lemn din crucea Mântuitorului, două tave de argint, două statui de argint, ale sfintei Fecioare şi a sfintei Yves, doi îngeri de argint aurit, *o statue a sfântului Ioan Evangelistul, patronul viitoarei Capele,* două candelabre de argint, biblioteca sa şi alte multe obiecte de preţ.

Mai prevedeà asemenea prin testament că preotul Capelei să fie din diocesa de Soissons, să i se plătească „*5 sous*" (1) pe săptămână, să ţină predici şi să oficieze sfânta liturghie de două ori pe săptămână.

Lui Miles de Dormans (întâiu Episcop d'Angers, apoi la Beauvais) şi celorlalţi executori testamentari ai lui Jean, le aparţine onoarea de a fi realizat zidirea Capelei. Ei erau: Miles Dormans, Aymeri de Maignac, Episcop de Paris, Girard d'Ambonnay, arhidiacon de Joinville în biserica din Châlons, Jean Hardi, arhidiacon de Gacey, în biserica de Lissieux; Gérard de Ullus sau Urlus, şambelan al răposatului cardinal, canonic de Reims şi de Rouen; Clement de Soilly, canonic de Soissons şi cavalerul Bernard de Dormans.

Carol al V-lea, care supravieţuì câţivà ani după moartea lui Jean, nu uită pe acela, care-i fusese cancelar şi prieten. In 30 Ianuarie, 1374, abia la trei luni după moartea lui Jean, regele Carol al V-lea venì în persoană şi puse prima piatră a Capelei sfântului Ioan Evangelistul. Luă masa în colegiu şi istoricul Villaret spune, că „Dormaniştii cheltuiră 9 sols-i pentru dejunul ilustrului oaspe" (2).

Fostul şambelan al răposatului Jean de Dormans, Gérard de Ullus, fu însărcinat să ducă la bun sfârşit construirea Capelei, iar Clement, canonicul de Soissons, supravegheà pe lucrători şi făceà plăţile zilnice.

Abia după doi ani, pe la Ianuarie, 1375, au început lucrările serios, cu cheltuiala mai ales a lui Miles de Dormans, nepotul lui Jean. Pietrăria a fost adusă din carierele dela

---

(1) *Vezi Le R. P. M. D. Chapotin:* «Le Colége Dormans — Beauvais»

(1) *Vezi: Villaret:* Histoire de France, t. XI,

Vitry, dela Nôtre-Dame des-Champs; Gentilly şi dela Vaugirard, — localităţi, în apropiere de Paris. Zidari în piatră au fost: Jean Hareet de Huy şi Michelet Salemon.

Copin din Beauvais fu însărcinat să facă marea poartă a Capelei, iar Jehan Jouvence, făcù două clopote destul de măricele.

Vitrourile au fost făcute chiar în colegiu de către Baudet din Soissons, însă abia în anul 1381 fură terminate şi aşezate.

In ceeace priveşte pictura, au lucrat mai mulţi la dânsa. Pictorul Hennequin du Liége a făcut trei icoane şi anume: Icoana sfântului Ioan Evangelistul; pe Jean de Dormans şi pe fratele său M-gr de Dormans.

Un anume Boudoin a făcut un crucifix; Thomas Folle trei îngeri, în jurul marelui altar, iar Nicolas de Vertus a făcut multe alte icoane.

In anul 1380 Capela este închinată sfântului Ioan Evangelistul (1).

Până la anul 1764, data alipirii colegiului Jean de Dormans — Beauvais — la liceul „Louis le Grand", Capela aceasta a slujit numai trebuinţele sufleteşti ale elevilor, în marginea prescripţiilor testamentare ale lui Jean de Dormans.

După ce colegiul Dormans-Beauvais fu alipit liceului „Louis le Grand", Capela rămase în părăsire. Se vede însă că, odată cu mutarea colegiului s'au luat icoanele şi vitrourile Capelei de către abaţii din Saint Jean-des-Vignes-de Soissons, cari de drept erau executorii testamentari ai lui Jean de Beauvais, de oarece după 1764 Capela nu aveà nici o pictură, nici pe ziduri, nici pe geamuri (2).

Nefiind destul de încăpătoare, pentru ca să poată servì de Biserică enoriei dinprejur şi ne mai având aproape nici o podoabă, ea nu fu cuprinsă în numărul bisericilor concordatoare ale Franţei (3), ci rămase proprietatea oraşului Paris, care — la rândul său — neputându-o utilizà le cevà, o lăsà în completă părăsire, până pe la anul 1815, Septemvrie 1.

---

(1) *Vezi: Villaret*: Histoire de France.

(1) *Bouillet:* Dicţionaire d'histoire et géographie.

(2) Aci este vorba de concordatul ce Napoleon cel Mare a făcut cu papa Piu al VII-lea la Fontainbleau în 1813. —

In acest an se înfiinţează aci prima şcoală elementară, după metoda Lancastriană (1).

Mai târziu, această capelă fu clasată printre monumentele istorice ale Franţei, iar în anul 1865 cedată Ordinului „Dominicanilor" sau „Fraţilor predicatori" (frères prêcheurs) (2).

Instalaţi acì, Dominicanii se apucară în mod serios, să împodobească Capela înlocuind geamurile cu vitrouri, iar pictarea zidurilor bisericii o lăsară pentru alte timpuri. Le erà teamă să se expună la cheltueli costisitoare, mai ales că ordinul lor nu erà autorizat nici în Franţa, nici în Paris, ci numai tolerat. In dragostea cea mare pentru patronul lor, sfântul Dominic, ei reproduseră pe vitrouri scenele, ba aproape toată viaţa sfântului, falşificând de multe ori adevărul, după cum ne spune un scriitor *„Bridain"*. Alţi sfinţi pictaţi, mai fură:

St. Ludovic (Louis) împreună cu soţia sa şi cu o suită regală; sf. Dionisie Areopagitul în două medalioane: Intr'unul cu tiara în cap şi cârja papală în mână; iar într'altul decapitat, ţinându-şi în mâini capul prevăzut de tiară; apoi sfta Dominica, în costum de soră de caritate şi alţi sfinţi aproape necunoscuţi.

Cele mai multe picturi de pe vitrouri datează din anul

---

(1) *Vezi: Felix şi Louis Lazare:* Dictionaire administrativ et historique des rues de Paris et de ses monuments.

(2) Acest ordin religios fu instituit de sf. Dominic în anul 1215, la Touluse, pentru propovăduirea credinţei întru convertirea ereticilor, Fu supus rânduelilor Fericitului Augustin, puţin modificate), şi aprobat în 1216 de Honorins III. Se desvoltă repede şi din secolul al XIII începu să dea bisericii şi ştinţei, oameni vestifi, ca: Albert le Grand, Vicent du Beauvais, sf. Thomas d'Aquin ect. Multă vreme, acest ord n fu în rivalitate cu acela al Franciscanilor. Tot acest ordin se mai însărcină cu îndeplinire slujbei de «Inchiziţiune», înfiinţată în 1229 pentru a menţine — zice-se curăţiea credinţei. Din ordinul Dominicanilor s'a ales totdeauna *«Le Maître du sacré palais»* la Roma. Innainte de Revoluţia franceză, ordinul era înmpărţit în 45 de provincii, dntre care 34 în Europa. In Franţa ord. Dom. fu fondat în an. 1218, constituind o monastire la Toulose şi a doua la Paris pe strada St. Jaques, de unde şi luară numele de «Iacobini». In urma unei reforme care avu loc în 1611, ei căpătară în str. Honore o nouă casă, devenită celebră prin clubul, care se stabili aci în timpul revoluţiei, de la 1789 — 1794. Suprimat atunci, a fost restabilit în Franţa sub guvernământul din Iulie de către celebrul predicător de la Notre-Dame, părintele Lacordaire, în 1843.

(2) *Vezi: Louis Grégoire:* Dictionaire encyclopédique d'histoire de biographie, de mytologie et de geographie. —

1867, iar celelalte sunt făcute mai târziu. Sunt 24 de medalioane.

* * *

Odată stabiliţi acì, Dominicanii îşi îndeplineau cu zel călduros, misiunea lor, propoveduind cuvântul lui D-zeu de pe amvon şi lucrând mult cu fapta.

Din pricina aceasta, Capela lor din strada Jean de Beauvais, erà totdeauna arhiplină de lume, mai ales în zilele de Duminici şi sărbători. Francezii îi iubiau mult, pentru spiritul lor liberal şi pentru marea lor dărnicie.

Cu toate acestea, guvernul din anul 1880, având ca Ministru de Interne pe Constans, din motive nu destul de temeinice, hotărî din nou expulzarea lor, care se şi îndeplinì definitiv în 5 Noemvrie, acelaş an.

De atunci până astăzi nu s'a mai reluat în dezbatere chestia Dominicanilor, cari s'au împrăştiat pretutindeni, în special prin Belgia, luând cu ei documentele cele mai preţioase şi biblioteca lor, ce erà foarte mare.

Iată în ce chip, se exprimà pe la anul 1880, Henri Dabot, membru al Societăţii istorice din Paris, despre ordinul acestor Dominicani, după cum citim în al său *„Calendriers d'un bourgeois du quartier latin"*: 25 Octomvrie, 1880.......... Les projets de M. Constans, Ministre de l'intérieur mettent en émoi et les couvents el les fidèles, qui suivent les cérémonies religieuses dans les chapeles desmoines. On se porte journellement dans ces chapelles bien plus qu'en temps ordinaire.

Hier, à la grande messe, celle de nos voisins, les Dominicains de la rue Jean de Beauvais, était pleine, complétement pleine. Le père Constant (un Dominican, nu Ministrul Constans) est monté en chaire pour le sermon ordinaire du Dimanche. Il a parlé de la Vierge qui, se tenant aux pieds de la Croix, fut dans sa douleur, la digne et, admirable image du chrétien éprouvé.

Tout le monde attend, dans la plus grande anxiété l'application des décrets du 29 Mars, à ces religieux, que les habitants du quartier, notamment les marchands et marchandes du marché des Cârmes, aiment beaucoup, à cause de leur grande charité, et que, presque tous les Parisiens chérisssent à cause de leur esprit libéral.

Tout le monde dit: Oh! ils n'auraient qu'un mot à dire pour qu'on les laisse tranquilles; le plus petit mot de sou-

missiou suffirait à Ferry: Mais ils se croient obligés en conscience, ou tout au moins par convenance, de ne pas séparer leur cause de celle des Jésuites". (pag. 186).

După doi ani, în 12 August 1882, guvernul român intră în tratative cu cel francez şi cumpără fosta Capelă a Dominicanilor, ca să servească de Biserică ortodoxă coloniei române din Paris, care îşi avea o casă mică de rugăciune în strada Racine No. 22. Proprietatea aceasta de acì, a fost expropriată de Statul Francez, unde mai târziu clădì câteva laboratorii pentru Facultatea de Medicină. In anul 1883, a doua zi după Rusalii, Superiorul Capelei române — răposatul Mitropolit Partenie Clinceni — pe atunci simplu Arhimandrit, se instală definitiv în strada Jean de Beauvais, unde şi clădì un presbiteriu alături de Capelă.

IEROD. CALINIC I. POPP ŞERBOIANU.

INSEMNARI

CU PRIVIRE LA ISTORIA CULTURII NOASTRE

DESPRE DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE.

Profesorul de filologie romanică dela Universitatea din Graz (în Austria) d-l **A. Zauner** a publicat în *Literaturblatt für Germanische und Romanische Philologie,* No. 11 pe luna Noemvrie 1912, o dare de seamă asupra părții apărute până acum din **Dicționarul limbii române,** care se publică sub îngrijirea Academiei Române, și se redactează și tipărește prin conlucrarea d-lui Sextil Pușcariu, profesor la Universitatea din Cernăuți, a d-lor I. Rădulescu-Pogoneanu și D. Evolceanu, profesori în București, precum și a d-lor C. Lacea, profesor la Brașov și T. Capidan, profesor la Salonic.

Darea de seamă a competentului profesor dela Graz are în traducere următorul cuprins:

Dicționarul limbii române, întocmit și publicat după îndemnul și cu cheltuiala Maiestății sale Regelui Carol I. București. Academia Română. 8⁰- mare, 1907—1912. (Au apărut: Tomul I. fasc. 1—8, cuprinzând introducerea pe LII pagine și articolele *A—Brăni* [pag. 1—640] și tomul II, fasc. 1—3, cuprinzând articolele *F—Gazdă* [pag. 1—240]).

Dicționarul Academiei Române are o lungă istorie de suferințe.

Incă pe când Academia se numià Societate Academică, a însărcinat pe membrii săi Eliade-Rădulescu, Laurian și Massim cu redactarea unui Dicționar al limbii române; acesta a apărut în 1869, dar deși are oarecari merite, erà chiar de atuncia învechit.

Pentru a satisface cerințe mai moderne, a început la 1884 B. P. Hasdeu să publice *Etymologicum Magnum Romaniae;* dar lucrarea a fost croită în dimensiuni atât de mari, în cât în curs de treisprezece ani au apărut numai trei volume, cari cuprind numai litera A și începutul literei B. Planul Dicționarului proiectat în 1897 de A. Philippide s'a arătat asemenea

prea larg, și, după ce Philippide n'a voit să consimtă la o restrângere, Academia a însărcinat, la 1906, cu lucrarea Dicționarului pe profesorul dela Universitatea din Cernăuți Sextil Pușcariu. Cine a urmărit lucrările acestui învățat tânăr și energic, trebue să admită că Academia cu greu ar fi putut face o alegere mai potrivită. De când Pușcariu a luat conducerea, publicarea lucrării înaintează repede. Ea apare în fascicole de câte 5 coale, plănuite fiind trei volume cam de 800 pagine fiecare; prețul (întreaga operă costă 60 lei, iar în abonament numai 40 lei) trebue socotit ca foarte moderat. Sunt puse în perspectivă cel puțin două fascicule pe an, și această promisiune a fost până acum ținută. Dacă ținem seamă că materialul trebue mai întâiu ales și pus în ordine, că în fiecare an trebue corectate câte 10 coale des tipărite pe două coloane și de compoziția cea mai dificilă, și că cu toate acestea abia se poate găsì câte o greșeală de tipar, trebue să recunoaștem că avem înaintea noastră o muncă vrednică de admirat.

In ce privește materialul, Pușcariu a putut utilizà extrasele lui Philippide; firește însă că le-a completat și cu cercetările sale proprii; redactarea este în cea mai mare parte a sa, dar, cu deosebire în ceea ce privește neologismele, și-a asigurat și colaborarea altor învățați. Că planul dicționarului corespunde întru toate cerințelor celor mai moderne nu mai trebue spus când e vorba de un bărbat ca Pușcariu.

După expunerile din introducere, principiile sale sunt în general cele din *Dictionnaire général* de Hatzfeld-Darmsteter. Dicționarul nu este menit numai pentru specialiști, ci are să servească oricărui om cult, care se interesează de limba română. După această normă s'a făcut alegerea tezaurului de cuvinte și a citațiunilor. Prin urmare, după cum redactorul adesea ne asigură cu modestie, Dicționarul nu cuprinde întreg tezaurul limbii; dar cu toată această asigurare, în zadar am căutà lacune, afară doar de cuvinte cu totul învechite sau dialectale, cari în adevăr interesează numai pe specialist, — pe cari însă acesta știe să le găsească în glosare, — sau de cuvinte cu totul nouă, despre cari încă nu este sigur dacă vor obținea dreptul de cetățenie în limbă.

Lucrările predecesorilor sunt utilizate în mod conștiincios, cu deosebire operele excelente făcute de Damé și Tiktin, cari altcum urmăresc cu totul alte scopuri și cu cari Dicționarul Academiei poate fi comparat tot atât de puțin ca și Littré cu Sachs. De altfel se înțelege de sine, că Pușcariu nu a copiat pur și simplu pe predecesorii săi, ci din contră i-a consultat cu critica cea mai severă.

A găsì punctul de plecare corect în alegerea materialului este pentru limba română mai greu decât pentru oricare altă limbă romanică, pentru că la Români limba literară n'a ajuns încă să fie cu desăvârșire fixată. Această problemă este cu deosebire dificilă la unele cuvinte cari au în Bucovina alt înțeles decât în Moldova sau în Țara-Românească. Cu toate acestea, nu putem decât aprobà vederile cari au servit ca directivă la înregistrarea cuvintelor, cu deosebire a celor arhaice și dialectale. Și în privința citatelor autorul este condus de vederi deplin sănătoase. În general se silește să arate prima apariție a cuvântului, întrucât insuficientele lucrări premergătoare permit aceasta.

La fiecare cuvânt-de-titlu este însemnată vocala accentuată; unde e trebuință, sunt adause și observații privitoare la formele gramaticale. Ortografia este a Academiei, nu numai pentru cuvintele din capul articolelor, ci și pentru citațiuni, o procedură pe care o putem numai aprobà, dată fiind înfățișarea caleidoscopică a ortografiei românești de mai nainte. Citațiile scrise cu litere cirilice sunt redate tot în această ortografie, iar formele dialectale în transcriere fonetică.

Punerea în ordine a înțelesurilor cuvintelor s'a făcut după desvoltarea lor istorică. Lângă fiecare cuvânt-de-titlu s'a adaus mai întâiu traducerea franceză, apoi o definiție românească, ce de altfel devine, când e trebuință, o mică disertație istorică (d. e. la *boier*) sau etnografică (d. e. la *anină*). La prepoziții, conjuncții, etc. Pușcariu renunță, se înțelege, la definiții, și se silește a lămurì înțelesul acestor mici cuvinte prin circumscrieri sau prin exemple alese cu îngrijire. Tocmai la aceste particule cu o nuanțare a înțelesului adesea greu de precizat se arată agerimea și conștiințiositatea minuțioasă a redactorului. Numai cine a făcut vre-odată singur încercarea de a precizà rostul sintactic și semasiologic al unuia din aceste cuvinte mărunte și totuși adesea atât de importante înțelege câtă osteneală a costat redactarea articolelor despre *a*, *acum*, *amu*, *ba*, etc.

Sfârșitul fiecărui articol al operei îl formează etimologia; aici Pușcariu s'a mărginit cu drept cuvânt numai la rezultatele sigure, renunțând să arate pe autorul explicării respective; numai la etimologii dubioase s'a arătat, întru cât acestea sunt în general discutabile, unde poate găsì cetitorul lămuriri mai amănunțite.

Execuția tecnică a operei nu lasă nimic de dorit.

In mai multe locuri redactorul accentuează, că este vorba numai de o lucrare prealabilă, și că o a doua ediţie va fi făcut cu îmbunătăţiri. Dacă-mi este permis să exprim o dorință, ar fi aceea ca noua ediţie să fie înzestrată cu figuri (ilustrații) ; într'un dicționar românesc, care trebue să trateze multe fenomene culturale originale, pe care cetitorul străin nu le înțelege totdeauna exact, ilustraţiile sunt mai necesare ca în oricare altul.

Dar și în forma ei actuală opera este o lucrare model ; e în tot cazul cel mai bun dintre dicţionarele editate de o Academie în oricare din limbile romanice, o lucrare cu care redactorul, Academia și națiunea română au toate motivele de a se mândrì.

Graz. ADOLF ZAUNER.

FAPTE, RECENSII, REVISTE

1. FAPTE.

CHIMIE. D. Daniil Berthelot și d. Gaudechon au prezentat Academiei de științe din Paris rezultatele pozitive ale cercetărilor lor asupra unei noi metode de analiză chimică, făcută cu ajutorul diverselor feluri de raze ultraviolete. Rezultatele sunt importante mai ales în materie de chimie organică, pentru că autorii au reușit să descompună corpurile organice în mod exclusiv, mărind încetul cu încetul iuțeala vibrațiunilor, în diferitele funcțiuni chimice, cari le compun. Astfel se obține o analiză exactă, care reprezintă tocmai calea opusă a celei pe care în mod sintetic a urmat-o natura spre a compune corpurile organice.

M. DJ.

FISIOLOGIE. Supra-viețuirea inimei de broască „in vitro". Problema menținerei în afară de organism, „in vitro", a unui organ sau țesut, care să continue funcționarea mai departe, ca și când ar fi în organism, a luat o însemnătate și o întindere din ce în ce mai mare și e menită să aducă de sigur cunoștințe noi în pătrunderea fenomenelor bio-fiziologice.

La noi s'au făcut experiențe asupa inimei de broască, la Institutul de Fisiologie de către Prof. Atanasiu și asistentul său Grădinescu. Printr'o dispoziție apropriată și destul de simplă, inima scoasă în mod aseptic de la o broască a continuat mișcările sale de contracție ritmică 33 de zile. In tot acest timp inima n'a consumat de cât zahărul sub formă de glicoză, pe care îl lua din lichidul ce-i servea de circulație.

Pe lângă supraviețuirea „in vitro" atât de îndelungată a inimei această experiență mai probează în mod neîndoios că isvorul de energie în travaliul muscular stă în substanțele hidro-carbonate pe când subst. albuminoide nu le revine decât o parte foarte mică. I. I. N.

HELIOTERAPIA ia un avânt din ce în ce mai mare în medicina și higiena modernă. Profesorul Poncet, de la Lyon, a expus Academiei din Paris, vindecările minunate, pe cari le-a obținut în cazuri de tuberculoză locală prin băi de soare prelungite. Asemenea a desființat ulcere rebele și plăgi infectate, a activat consolidarea fracturilor, etc. Cercetările profesorului Poncet întăresc observațiunile cu adevărat extraordinare, pe cari le-a făcut cel dintâi, de mai mult de o jumătate de veac, medicul empiric Rikli în stabilimentul său dela Veldes (Austria), combinând helioterapia cu aeroterapia și hidroterapia, spre a vindecă prin regenerarea totală a organismului afecțiunile cele mai variate și chiar spre a le împiedica în toate cazurile aparițiunea.

M. DJ.

INVĂȚĂMÂNT. Se cunoaște mișcarea întâmplată de câtva timp în Franța în favoarea învățământului limbei latine. Rezultatul acestei inițiative se simte tot mai mult în modul cum se populează clasele liceelor. In special anul acesta statisticele constată pretutindeni înmulțirea numărului de elevi, cari învață limba latină. Chiar ingineri, industriași și negustori preferă acum să dea copiilor lor o educație clasică. La liceul Charlemagne s'a suprimat anul acesta una din secțiunile clasei a 6-a B (clasa începătoare fără limba latină) și s'a adăogat din contră o diviziune la clasa a 6 A (adică cu limba latină). Asemenea s'a mai constituit încă o secțiune A pe lângă Clasa a 6-a a liceului Montaigne, alături de cele patru secțiuni cari existau până acum. Sunt astfel 25 elevi în a 6-a B și 170 în a 6-a A. Se observă aceeaș schimbare la liceele Lakanal, Carnot, Michelet, Condorcet. Tot asemenea în provincie.

M. DJ.

MEDICINĂ. Profesorul T. Widal, ajutat de doctorii Abrami, Brissaud și Veisssenbach, a reușit a dovedi în mod experimental într'o observațiune clinică, origina hematogenă a apendicitelor acute, care era până acum mai mult o ipoteză A arătat cu alte cuvinte, că această afecțiune se datorește unei circulațiuni în sânge a germenului patogen. Observațiunea a fost făcută asupra unui pacient, a cărui boală s'a ivit în urma unei însămințări prealabile a sângelui. Astfel se înțelege acum, de ce apendicita se poate manifesta în urma unor infecțiuni generale variate. Aceasta s'a întâmplat și lui Gambetta, care avea la mână o rană cu supurație subcutanată și a murit de o peritiflită.

M. DJ.

TEOLOGIE. Acum trei ani a apărut în Germania o carte a unui american Drews (Die Christus mythe, Iena. 1909); în care existența istorică a lui Isus Christos eră tăgăduită. Lucrarea a produs o mișcare adâncă în lumea intelectuala germană: toți oamenii de știință; istorici, filologi, exigeți, teologi, talmudiști, orientaliști au discutat chestia și au spus cuvântul în chestia ridicată de Drews — o dovadă mai mult de ecoul pe care poate să-l aibă într'un mediu cultural deosebit o idee aruncată de cineva. S'au mai găsit însă și învățați protestanți de mâna întâiu, ca renumitul istoric-teolog dela Universitatea din Berlin, Harnock [1]), care a zis că cultura germană nu trebue să dea o prea mare atenție, să ia în serios manifestări și opinii ca a lui Drews.

In timpul din urmă însă, în urma temeinicilor răspunsuri ce s'au dat de diferiți învățați din diferite părți, mișcarea a început să piardă din intensitate; hotărât: Drews a pierdut procesul deschis in contra existenții istorice a lui Isus Christos, lucru pe care în parte și el l-a rocunoscut în cele din urmă, spunând că neexistența lui Christos e o ipoteză posibilă.

Pe urma încercării lui Drews a rămas totuș ceva. Pe deoparte a rămas tendința, tentativa de a explică creștinismul fără Christos, ten-

---

Wenn zwei oder drei freie Kosaken über das Studium des Urchristentums geraten und ein paar Aüfsätze Schreiben, man dann sicher sein kaun, diese Mindest for dendenden und Mindest bieten den Würden den ganzen Trott der deuschen Bildüng winter sich werziehen".

dinţă care numără mulţi partizani. Pe dealtă parte a rămas şi o foarte bogată şi temeinică literatură asupra existenţii istorice a lui Christos în a cărei scriere catolicii şi protestanţii germani s'au luat la întrecere.

D.

2. RECENSII

ELENA FARAGO, *Pentru copii* (versuri), Craiova 1911. Literatura pentru copii e un gen puţin cultivat la noi. In legătură cu legenda lui Moş Crăciun, care capătă o viaţă nouă prin unele obiceiuri moderne, scriitoarea a compus pentru copiii mici o seamă de versuri. Alături de unele încercări făcute dincolo, peste munţi, cărticica va fi şi la noi începutul unei literaturi de mare interes educativ.

S.

CALENDARUL REVISTEI IOAN CREANGĂ, Bârlad 1912. Alături de unele calendare pentru toţi, care uneori nu se potrivesc pentru nimeni, cel de faţă se înfăţişează ca cevà omogen, eşit din preocupările folkloristice a colaboratorilor revistei „Ioan Creangă".

Profesorul Urban-Iarnic, un strein care cultivă cu multă dragoste limba românească, scrie un articol „beţia de cuvinte", în care relevă cu laudă bogăţia limbei noastre. P. S. Savin arată cum e strimtorat vechiul „cântec" popular de formaţiuni ibride ... Din mijlocul celor adunaţi înprejurul revistei mai sus pomenite ar puteà să iească fără nici o lustruire de literatură orăşenească, un adevărat calendar ţărănesc, care să fie cartea săteanului pe timp de un an. Dar pentru asta ar trebuì înlăturat tot ce sună a străinătate. La pagina 113 se spune clişeu „comunicat". Clişeul e *trimis*, nu comunicat.

T. U.

ION PILLAT, *Visări păgâne*—poezii—(1910—1912) „Minerva" 1912. Impresia deosebită ce-am încercat-o când, pe ţărmul mărei, într'o încântătoare zi de vară, d. Pillat ne-a recitat—mie şi unui prieten—câteva din cele mai frumoase versuri ale sale, nu se va putea ştrege uşor.., O lume diferită de aceea în care ne-au tot purtat, în cei din urmă ani, atâţia versificatori; un avânt neobişnuit, la o aşa de tânără vârstă, spre culmi înnalte; O bogăţie de imagini care îndată se vădeà ca fiind proprie; O înclinare spre subiecte din acelea care au nevoie de încordare, de adâncire, şi de concentrare; O putere de evocare în linii calde, colorate, şi totuşi sobre — în sfârşit, o limbă viguroasă, plină de sevă, ferită de prea multe neologisme îndrăsneţe.. Erau, desigur, şi unele scăderi: greşeli de ritm, unele forme de-adreptul franceze, licenţe poetice care nu se mai îngăduie azi: — Umbre mici — faţă de lumina care isvorà din toate unghiurile...

Impresia de atunci, o întăreşte volumul apărut de curând. Unele din scrieri puteau lipsì fără să aducă vreo mai slabă apreţiere. Tinereţea de sigur, e mai lipsită de simţul acela neobosit şi spornic al autocriticei care vine cu vârsta—atâtea „retuşări", uşor de făcut, n'ar fi fost trecute cu vederea, o mai bună alegere ar fi venit în chip firesc...

Nu voi cita nici un vers: în spaţiul restrâns al unei fugare recensii ce poţi însemnà, cu încredinţarea că ai nimerit cele mai luminoase gânduri? Voiu pomenì însă titlul a câtorva poezii—care, fără îndoială, fac dovada netăgăduită a talentului d-lui Ion Pillat: *Centaurii*, primele *Cântece*; *Pictor Ignotus*, întâile *sonete*, *Spovedanie*...

Atâția tineri publiciști atrag cea mai binevoitoare atenție pentru cele dintâi ale lor producții poetice. Toți — sau aproape toți — „făgăduesc". Am credința că d-l Ion Pillat n'a „făgăduit" numai, ci a făcut dovada talentului său într'o măsură oarecum neobicinuită la vârsta sa, abia patru *lustri* trecuți,—și această dovadă, am nădejdea, va devenì într'o zi mai puternică, poate, decât s'ar așteptà mulți.

TR. D. L.

LA PHILOSOPHIE ALLEMANDE AU XIX SIÈCLE (ed. Alcan, 1912) este o reunire a mai multor studii făcute de diferiți autori asupra câtorva curente de gândire din filosofiia germană contimporană. Volumul acesta face parte dintr'o serie de lucrări, cari se vor publicà în acelaș fel ca o documentare asupra cugetărei germane de azi. Sunt de notat două încercări asupra lui Wuntd, una despre Psichologia experimentală a acestuia de G. Divelshauvers, alta despre Socio-psyhologia lui, de H. Norerc; apoi mai multe articole asupra Esteticei germane contemporane de V Basch, reproduse din Revue philosophii que; în fine o foarte luminoasă expunere de V. Delbos a criticei pe care Husserl a adresat-o psihologismului și a concepțiunei pe care acest filosof o are dspre o logică pură.

M. DJ.

UNE PHILOSOPHIE NOUVELLE (HENRI BERGSON) de *Edouard Le Roy* și *L'intuition Bergsonienne* de *J. Segond* (amândouă la Alcan, 1912) sunt, în mijlocul mulțimei de studii cari apar acum pretutindeni asupra filosofiei lui Henri Bergson, două lucrări cari au atras atențiunea. Cea d'intâi este reunirea unor articole publicate în „Revue des deux Mondes" cu scopul de a face mai deaproape cunoscută lumei literare concepțiunea filosofului contemporan. S'au adăogat în volum mai multe cercetări asupra unor chestiuni mai speciale precum și arătarea legăturilor pe cari le are doctrina bergsoniană cu alte curente de gândire din timpul nostru. Un entusiasm măestrit dă viață expuneri întregi. Insusi H. Bergson a aprobat-o în felul următor, într'o scrisoare pe care a adresat-o autorului: „Pe măsură „ce studiul înaintează, el arată un efort crescând de condensare; se „desprinde sentimentul unui fel de desfășurare progresivă a expozițiunei din ea însăși, asemenea desfășurărei simțite prin care caracterizăm *durata reală*. Pentru a da un asemenea sentiment cetito„rului a trebuit mult mai mult de cât un studiu atent al lucrărilor „mele: a trebuit o profundă simpatie de gândire,—facultatea de a „regândì, într'un fel personal și original, ceea-ce se expune. Nu aș „spune nici eu alt ceva în privința aceasta de cât ce ai spus". Le Roy ajunsese chiar înnainte de a citì pe Bergson la concluziunile generale ale acestuia. El declara, că s'a găsit în opera lui strălucita realizare a unui presentiment și a unei dorințe. Se pare însă, dar aceasta nu este decât o nuanță, că Le Roy împinge prea mult în sensul pragmatist concluziunele filosofiei intuiționiste.

Lucrarea lui Second este făcută în alt spirit. El încearcă să justifice dintr'un punct de vedere dialectic doctrina bergsoniană. Intr'un stil care se arată pe alocuri prea încărcat, el arată că intuițiunea filosofică, în unitatea ei radicală, reprezintă o rezolvare a antitezelor concrete, la cari filosofia speculativă a ajuns până acum.

M. DJ.

3. REVISTE

REVUE SCIENTIFIQUE. *Cancerul și etiologia lui:* Discuții, bazate pe experiențe din ce în ce mai numeroase, contină cu încredere prin diferite reviste cu privire la problema cancerului. Este cancerul molipsitor sau nu? se datorește el vre unui virus — microb sau toxin— sau e vorba, cum susținea o teorie mai veche că e o redeșteptare la creștere a unui sau unor grupe de celule—printr'o cauză oare care—și de cele mai adeseori iritativă? atâtea întrebări, cari nu ș'au găsit încă răspunsul și de sigur va mai trece vreme încă până la deslegarea lor. Un pas mai departe și însemnat pentru aceste cercetări s'a făcut când s'a observat cancerul animalelor, când s'a putut „grefa" acest cancer în serie și când s'a putut obține „in vitro" înmulțirea celulelor canceroase. Cu chipul acesta s'a putut (un fapt foarte interesant) urmări un cancer de la începutul dezvoltării lui, ceeace nu se poate la om, unde nu se constată decât când a ajuns la oarecari dimensiuni. Tot astfel s'a văzut că inocularea nu era adevărată inoculare, întrucât când se inoculează se inoculează o porțiune de tumuoră și aceasta este, care se dezvoltă și dă cancerul, animalului inoculat, nu e cancerul vreunui organ sau țesut propriu al animalelor, e numai o grefă. Toate acestea s'au observat la animale mici și în special la șoareci și șobolani. Tot la ei s'a observat adevărate epidemii de cancer, mai cu seamă în cuștile în care fuseseră șoareci canceroși.

In multe cazuri s'au găsit în noduli canceroși, paraziți-cisticerci, neunatozi, demodex, etc., și aceasta a făcut încă mai de mult să se presupună o relație strânsă între acești paraziți și cancer. De curând *Borrel*, unul din cercetătorii de frunte în materie de cancer, de la Institutul Pasteur, publică o parte din rezultatul cercetărilor sale cu privire la *cancerul cailor* și stabilește până acum o strânsă legătură între cancerul acestor animale și un parazit foarte răspândit în sistemul lor—*sclerostoma* —unul din numeroșii paraziți ai intestinului gros, tocmai acolo unde este mai frecvent cancerul intestinului la cal și în general cancerul calului. Mai mult, la un cal, căruia i-se dăduse prin ingestie clerostoma dintr'un intestin canceros, amestecat cu conținutul intestinului, a observat după 7—8 luni, un cancer al stomacului asemănător cu cel de la care se luase parazitul.

Astfel acest cercetător ajunge în cele din urmă să creadă în contagiozitatea cancerului; contagiozitate care s'ar face prin intermediul unui parazit ce ar purtă virusul canceros—preparân lu-i terenul. Cancerul este o maladie infecțioasă, al cărui caracter particular este tocmai de a creea în organism printr'o adevărată simbioză, o celulă, un grup de celule, un organism nou. Celula canceroasă trebue să fie considerată ca produsul incestuos dintre un parazit și organul oaspe. De aci întreținerea higienică a tubului digestiv, care dă și la om cel mai mare procent—65%—de tumori și a pielei—întrucât s'a observat o rărire a cazurilor de cancer acolo unde se face uz și chiar abuz de săpun.

Cercetări nouă vor arătă perenitatea sau temporalitatea acestei concepții infecto-contagioase a cancerului.

J. I. N.

RVUE BLEUE. Cunoscutul publicist Paul Louis, în numărul dela 11 Noemvrie al revistei, caută să lămurească *răsboiul balcanic* cu ajutorul factorului economic ce și de data asta, a fost acela care a ocupat

întâiul plan printre cauzele acestui răsboi. Toată lumea a rămas uimită de neașteptata înțelegere a celor patru state care nu vădiseră prea mult semne de prietenie deosebită pân'atunci; diplomația europeană a rămas și mai uimită. Până astăzi făuritorul acestei înțelegeri a rămas necunoscut, ca și locul și vremea când a fost înfăptuită. E probabil, însă, ca acest dibaci meșter să fi fost țarul Ferdinand. E prea cunoscută teoria precumpănirei factorul economic în desvoltarea popoarelor, pentru a mai stărui asupra-i: în linii de tot repezi cu câteva exemple, Paul Louis caută să scoată în evidență această teorie, susținând că tot factorul economic e acela care ocupă întâiul rând. Negreșit și răsboiul balcanic are și alte cauze: dinastice, religioase, naționale. Dinastice: nevoia pentru aproape toți conducătorii celor patru state, dintre care doi streini de popoarele lor, de a-și întări dinastiile. Religioase: într'o bună măsură exaltarea simțământului religios și scoaterea în relief a ideii că e vorba de lupta creștinismului contra păgânismului: nu s'au văzut preoți în fruntea trupelor, îndemnându-le cu această credință? Naționale: desigur, expansiunea firească a celor patru state asupra teritoriilor locuite de populații de aceeaș naționalitate cu ele.

Iar deasupra acestor cauze secundare, aceea care răsare ca conducătoare, e factorul economic. Toate aceste patru state simțiau nevoie de aer: frontierele actuale le înăbușeau. Montenegru cu munții lui pleșuvi râvnea să se'ntindă spre lacul Scutari, să găsească pământuri fertile și o climă mai puțin aspră. Grecii râvneau și ei văile bogate ale Epirului și Tesaliei necăjiți cu țarinele lor așa de puțin productive, ducându-și privirile până la Salonic. Bulgarii simțiau expanziunea lor industrială și economică stânjenită de situația geografică și ținteau să cucerească— având acces spre Arhipelag—regiunile roditoare ale Maritzei și Vardarului. Sârbii, însfârșit, lipsiți de-un țărm de mare, aveau ca scop s'ajungă la Adriatica. Dominați de Austro-Ungaria care, după plac le poate închide sau deschide granițele, nu pot să-și exporte cerealele și vitele decât atunci când cabinetul dela viena le dă voie. E limpede acuma pentru oricine cum de-a fost posibilă această înțelegere, între popoare care dacă nu se dușmăniau pe față, se invidiau între ele, și nu puteau avea puntea de apropiere care a fost găsită în interesul lor comun de a-și face un loc mai prielnic în lupta pentru viață

Rolul finanțelor europene a fost considerabil în Balcani în cursul ultimului pătrar de veac: care din marile puteri n'au angajat capitaluri enorme? Cu ajutorul acestor resurse financiare, statele balcanice au putut să-și înzestreze armatele cu cele trebuitoare așa fel încât să rămânem, oricum, mirați. In câțiva ani Serbia avea o datorie care se ridica la 300 lei de cap de locuitor, și Bulgaria la 175. Factorul economic se desprinde ca un lucru pe deplin vădit în rasboiul balcanic: el a pricinuit grozavele ciocniri la care am asistat. Și această criză va spori dacă Austro-Ungaria va mobiliza ca să-și protează debușeurile spre Salonic, și dacă Rusia pretinde deschiderea Strâmtorilor.

TR. D. L.

ANCHETA ŞCOLARĂ

NUMIREA DIRIGINŢILOR DE ŞCOLI PRIMARE RURALE

Care-i rolul diriginţilor? Ei trebue să îngrijească de gospodăria şcoalei, ca: curăţenie prin clase şi curte, procurarea de combustibil pentru şcoală, înscrieri de elevi, purtarea corespondenţei cu autoritatea şcolară etc.

In privinţa numirei acestor capi ai şcoalei primare sunt păreri deosibite: Unii, susţin menţinerea actualului sistem de numire; alţii, cer ca această funcţiune s'o îndeplinească în mod alternativ toţi învăţătorii bărbaţi de la acea şcoală. Cea dintâi părere, e motivată (vezi articolul d-lui N. Popovici „Numirea diriginţilor“ din «Convorbiri literare» 1911), cu vârsta înnaintată şi cu mutatul diriginţilor actuali; iar cea de a două e întemeiată (vezi articolul d-lui Burghelea „Numirea diriginţilor“ tot din «Convorbiri») pe egalitatea ce trebue să există între toţi învăţătorii aceleaşi şcoale.

Mă voi încercà, să expun mijlocul de a mulţumì şi pe învăţătorii bătrâni, cari s'ar simţì jigniţi în demnitatea lor, când ar fi deposedaţi de funcţiunea de diriginte şi pe tinerii dascăli doritori de a conduce o şcoală, pentru a aveà oarecare beneficii materiale şi prestigiu în faţa sătenilor.

Primul argument ridicat în susţinerea actualului sistem de numire, cade foarte uşor, pentrucă nici odată vârsta n'a fost singura condiţie, care contribue la bunul mers al unei gospodării. Ei trebue să-i premeargă: spiritul de organizaţie, abilitatea în conducere şi mai cu seamă dragostea pentru bunul public. Se poate întâmplà, ca un învăţător bătrân să conducă prost o şcoală şi unul tânăr s'o conducă bine, precum şi viceversa. Totul deprinde de felul de a conduce.

Mă gândesc la proverbul d-lui Popovici, relativ la mutarea diriginţilor: „Trei mutări sunt ca o ardere“ şi mă întristez. Bietul învăţător, să umble cu bagajul în care la fiecare patru ani. Ce-ar fi oare, când învăţătorul ar fi nevoit ca să se mute în fiecare an şi poate şi de două ori pe an. Ei bine, aceasta se poate întâmplà numai după actualul sistem. Căci, pe când

învăţătorul diriginte nu se deplasează niciodată, cel nediriginte trebue să-şi gătească bagajul, pentru că nu poate fi totdeauna statornic într'o locuinţă. De ce pe unul să-l protejăm cu legea şi pe celălalt să-l oropsim?

Iată dar, că al doilea argument al d-lui Popovici se poate lua şi în susţinerea părerii d-lui Burghelea. Totuşi, cu puţine mijloace şi cu tragere de inimă, se poate face foarte mult, când e chibzueală. Colegul B. se plângea că noul diriginte nu găseşte cu ce să bea apă, la venirea sa la direcţie; iar d-l Popovici arătă, că dirigintele vechi, n'are ce lua când pleacă. Fie că şcoala n'are, fiindcă nu se poate procură; fie că n'are, fiindcă s'a luat de cel ce-a procurat, faptul ce se constată e că gospodăria şcoalei suferă. Pentru înlăturarea acestor inconveniente propunem: Numirea diriginţilor să se facă pe termen, căci aşà cere dreptatea, ca astfel, să poată toţi învăţătorii, să conducă şcoala. La întrebuinţarea banilor ce se dau pentru: spese de cancelarie, cheltueli mărunte, lemne de foc, cărţi elevilor săraci, etc., să fie obligat dirigintele a se consultà cu ceilalţi colegi dela şcoală şi a consemnà într'un proces verbal deciziunile luate. In acest caz, nu se va mai pierde aşà uşor averea şcoalei, căci toţi vor îngrijì de ea. Numirea şi licenţiarea servitorului dela şcolă să se facă or de consiliul şcolar, pentru a nu rămâne servitorul numai la dispoziţia dirigintelui, care-l poate de multe ori—întrebuinţà pentru interesul său personal şi în detrimentul curăţeniei şcoalei. Chiar plata sa, să se facă în urma avizului favorabil al consiliului şcolar. Toate acestea, le propun pentru a se îndreptà bunul mers al gospodăriei şcolare. Nu trebue să ne preocupe persoana, care poartă numele de diriginte; ci mijloacele cu care să o îngrădim, pentru a nu suferì bunul mers al gospodăriei şcolare.

Cât priveşte locuinţa şcoalei, opiniez ca să nu se construiască nici-o locuinţă pentru diriginte. Iată de ce. Pentru o cuinţă se cheltueşte—în termen mediu 5 000 de lei—şi se pune la dispoziţia dirigintelui numai casa de locuit. Dar ce face învăţătorul numai cu casa, când el trebue să aibă o gospodărie model pentru săteni. Pentru asta îi mai trebue: pătul, magazie, grajd pentru vite, pivniţă, etc. Cum poate împreunà învăţătorul diriginte toate aceste ecareturi în curtea şcoalei? Ce face el? Construeşte personal, acele faimoase dependinţe caricaturi prin curtea şcoalei, căci ştiind că şederea la scoală e temporară, nu face lucrări solide. Pentru a înlăturà aceste inconveniente, sunt de părere că, banii cu care s'ar construi

localul, măriţi cu cheltuelile de reparaţii ce se dau pentru el, să se depună la o Bancă Populară şi să formeze un fond, din a cărui dăbândă s'ar puteà plătì indemnizaţii de locuinţă fiecărui învăţător sau numai dirigintelui, care funcţionează în acel timp. Sunt 5.000 de lei pentru construcţie, să adăogăm apoi 1.000 lei pentru reparaţiile ce i se vor face, fac 6.000 lei. Socotind dobânda de 10%, cum plătesc băncile populare se ajunge la un venit anual de 600 lei, sumă destul de frumoasă, pentru a-şi găsì dirigintele o casă de locuit cu dependinţele ei, ba chiar pentru a-şi face un capital spre a-şi construì casă proprie.

Astfel fiecare învăţător, ar ajunge—în timpul directoratului său—să beneficieze de o bună sumă de bani. Şi atunci, n'ar mai fi nevoie de nici-o mutare, căci fiecare şi-ar găsì o casă de locuit, de unde n'ar mai plecà aşà des pentru a lăsà locul altuia.

Ş. P. N.
învăţător.

IOAN MINCU

Va fi de sigur o surprindere pentru mulţi să afle că regretatul Ioan Mincu care, înainte de vreme, s'a stins în zilele acestea, nu a fost numai un arhitect de talent, dar odinioară a fost şi poet.

In anii 1876, 1877 şi 1878 Revista noastră a publicat un şir de poezii originale ale sale precum şi traducerea unei poezii a lui Victor Hugo «După bătae». Cele mai multe din versurile lui Mincu fuseseră inspirate de o pasiune ce avusese în tinereţe pentru o domnişoară ale cărei iniţiale le dă singur în trei poezii: *dedicate domnişoarei M. P.* (v. Conv. Lit. din 1 Oct. 1876 şi 1 Iulie 1877.

Una începe cu o declaraţie pasionată:

Te iubesc inima 'n taina suspinând a vrut să-ţi spună
Ş'am fugit ca să nu afli de iubirea mea nebună . . . . .

Alta îşi exprimă decepţia:

M'ai iubit, mi-a spus-o mie
Ochii tăi când am plecat,
M'ai iubit, am mărturie
Lacrimele ce-ai vărsat.
Insă toate-s trecătoare . . . . .

Reuşită este traducerea din Victor Hugo:

. . . .
. . . . era un biet soldat
Din oastea biruită, un Spaniol, scaldat

In sânge şi cu trupul de răni acoperit.
Abia se târà, bietul pe drumul prăfuit
Şi mort pe jumătate strigà, strigà mereu;
Rugând: «O, aveţi milă şi-mi daţi ceva să beu!»
Mişcat atuncea tatăl desprinde dela şea
O ploscă cu rhum dând-o husarului ce-avea
Şi-i zise: dă să bee sărmanului rănit!»
Dar când spre el se pleacă husarul liniştit,
Rănitul, de soiu Maur, pistolul ridicând
In frunte drept chiteşte pe tatăl meu, strigând
«Caramba!» eară glonţul aproape-atât trecù
Că pălăria 'n ţărnă din capul său căzù
Şi calul sărì 'n lături la detunarea sa
Dar tatăl zise earăş atunci: «Tot dă-i să bea!»

Mai târziu Mincu a părăsit poezia pentru a se deosebì în altă artă, acea a arhitecturei în care, cel întâiu a încercat introducerea unui gen naţional românesc.

Acel pe care natura l-a înzestrat cu imaginaţie o manifestează în toate direcţiile.

I. N.

BIBLIOGRAFIE

M. I. Chirițescu. *Grănicerul,* Minerva 1912
G. G. Mironescu, *Noțiunea dreptului,* Buc. 1912.
C. Sandu-Aldea, *Pe Mărgineanca,* Minerva, 1912.
C. Giulescu, *Priveliști și amintiri,* Minerva, 1912.
I. Dragoslav, *Novele*, ed. II, Buc. 1912.
N. Mihăescu-Nigrin, *Ideal și anarhie,* Buc. 1912
„ *Humorul englezesc,* „ „
„ *Teoria suprematiei,* „ „
„ *Doctrina vieței unui nebun,* Buc. 1912
Sacher Masoch, *Fiul iubitei,* Buc. (Librăria nouă), 1912.
C. Rădulescu-Codin, *Pentru tinerime,* Povești, cântece și sfaturi C. Lung 1912.
Calendarul revistei „Ion Creangă", Bârlad 1912
A. A. Naum, *Impresionismul și neo-impresionismul,* Iași 1912.
„ *Insemnătatea culturii artistice,* Iași 1912.
Rubin Patița, *Țara Țopilor,* Partea I, Orăștie, 1912.
V. A. Anestin, *Nașterea și moartea materiei,* (Le Bon), Bibl.pentru toți, 1912.
C. Dumitrescu - Aldem, *România și transitul Sud-Est european,* Socec, 1912.

TABLA DE MATERIE

I. POEZII, TEATRU.

SCHIȚE, NUVELE, CUGETĂRI.

III. STUDII LITERARE ŞI ŞTIINŢIFICE

IV. RECENSII.

V. FAPTE.

VI. REVISTE.

VII. CRONICA ARTISTICA ŞI DRAMATICĂ.

VIII. CRONICA LITERARĂ ŞI ŞTIINŢIFICĂ.

IX. CRONICA ŞCOLARĂ ŞI ANCHETA ŞCOLARĂ

Pagi na

X. CRONICA ECONOMICĂ.

XI. ILUSTRAŢII.

XII. DIVERSE.